Birlik

AYLIK SİYASİ DERGİ ■ SAYI: 24 ■ TEMMUZ-AĞUSTOS 1993 ■ 10.000 TL. (KDV Dahil)

TÜRKİYE NEREYE!

İçindekiler

EDİTÖRDEN

GÜNCELİN ÖTESİ...

Bu sayımızda ağırlıkla siyasal gelişmeleri irdeleyen yazılara yer verdik. Zaten öylesine yoğun bir siyasal süreç yaşanıyor ki, aylık yayın organı olsanız bile günceliğe dönük boyutları olan değerlendirmelerden uzak durmanız mümkün olmuyor. Ama elbette günlük gelişmelerin mıknatısına kendinize tamamen kaptırmanız da doğru olmayacaktır. Kimi zaman şöyle bir yükselip olaylara ve gelişme yönüne kuşbakışı bakma ve değerlendirme ihtiyacı kendini hissettiriyor.

Veysi Sarısözen, Türkiye'yi sarmalayan iç ve dış gelişmelerin orta ve hatta uzun vadede bizi nerelere sürükleyebileceğini irdeleyen yazısıyla bunu yapıyor. Sanıyorum ilgiyle okunacak ve değişik yönleriyle değerli tartışmalara yol açacak.

Ağır gövdesine rağmen çevik bir atlayışla Çankaya'ya sıçrayan Demirel'in geride bıraktığı vaadleri, politikaları, sayıları bin civarında olan DYP delegelerinin medyatik Tansu Çiller'i Alaaddin'in Lambası'ndan çıkar gibi başbakan seçmelerinin temsili demokrasimizi nerelere sürüklediğini, halkın bu olay karşısındaki olağanüstü kayıtsızlık ve anlamazlığını ise Tektaş Ağaoğlu ele alıyor.

Ve Sivas. 2000'lerin kara ruhluları Türkiye'yi tarihin kara sayfalarına bir kez daha yazdırdılar. Anadol ve Bulut bu olayın kimi yönlerini değerlendirdiler.

SBP Genel Yönetim Kurulu'nun Sonuç Bildirgesi ise bir yandan ülkedeki siyasal gelişmeleri değerlendirirken, Kürt Sorunu, Sivas Katliamı, II. Koalisyon Hükümeti ve KİT'ler hakkında önemli politik yaklaşımları kamuoyuna sunuyor.

Geçen sayımızda özellikle emekçilerimiz açısından bu yazın zorlu geçeceğini ifade etmiştik. Sendikasız kamu çalışanları tüm yurda yaydıkları eylemleriyle süreçte etkin olmaya başladılar. Hükümetin bu konudaki beklentileri nasıl karşılayacağı dikkatle izleniyor. Toplu sözleşme görüşmelerinin özellikle ço da önemli olmayan noktalar bahane edilerek Tansu Çiller tarafından tıkandırılması, işçilerin ve sendikanın halka şikâyet edilmesi yeni gelişmelerin habercisi gibi. Türk-İş de ısrar eder ise görünen o ki, yüzbinlerin rengârenk eylemleri yine gündemi dolduracak. Buna karşın yaklaşan bir yerel seçim, iktidar partilerinin kader tayin edecek kadar önemli kongreleri varken, işçilerle koalisyon arasında işin genel greve kadar götürüleceği bir kapışmayı beklemek fazla gerçekçi olmayacak gibi gözükmektedir.

Bu anlaşmazlıkla kilit sorun aslında KİT'lerin durumu ve özellikle Tansu Çiller'in SHP'yi açmaza alarak kamuoyuna deklare ettiği görüşler ve atmaya başladığı adımlar. Sıtkı Coşkun ve Aziz Çelik meselenin ekon mik ve siyasi boyutlarını, hatta denilebilir ki ideolojik boyutlarını ,uzun uzun ele aldılar. Prof. Alpaslan Işıklı'nın Mülkiyeliler Birliği Dergisi'nde yayınlanan ve sayfalarımızda yer verdiğimiz yazısının ise tartışmaya çok katkısı olacağı inancındayız.

Ali Mahir ve Tuncay Kulaoğlu yazı ve çevirileriyle, bu sayımıza güç kattılar. Kenan Somer ise Marksizm odaklı yazılarına devam ediyor.

Barış ve umut dolu bir Türkiye dileğiyle...

Atilla Aytemur

Birlik

Aylık Siyasi Dergi

Ağustos 1993

Sahibi ve Sorumlu Yazışleri Müdürü: Atilla Aytemur **Yönetim Yeri:** İstiklâl Cad. 459/3 Karagözoğlu Apt. Beyoğlu-İst. **Tel:** 252 76 40-41 **Fax:** 252 76 42 **Posta Çeki Hesabı:** A.Aytemur 666410 **Döviz ve Abone Hesabı:** A.Aytemur İş Bankası Cağaloğlu Şb. Hesap No: 138895 **Ofset Hazırlık:** Papirüs Basım Organizasyonu **Tel:** 527 03 99 **Baskı:** Zafer Matbaası, Cağaloğlu-İst. **Paris Bürosu:** İmam Çevik 91. Rue du fb. St. Denis 75010 Paris/Fransa **Fax:** 42.46.37.99

VEYSİ SARISÖZEN

İKİLEM: ALT-EMPERYALİST YOL, SOSYALİST YOL

Türk-Kürt savaşı, şimdilik, Kürtler'in yaşadığı bölgelerde sürüyor. "Ateşkes"le doğan aşırı iyimser umutların yerini bu acımasız savaşın tüm ülke topraklarını etkisi altına alacağına dair kötümser yorumlar alıyor. Sivas'taki hunharlık Kürt-Türk savaşından şaşkına dönen insanları, bu defa laik-antilaik, sünni-alevi kardeş kavgası korkusuyla kaygıya düşürdü. Bu iç huzursuzluğu, "Adriyatik'ten Çin Denizi'ne uzanan Türklüğün yüzyılı" efsanesinin, Bosna-Hersek'te ve Azerbaycan'da uğranılan diplomatik başarısızlıklar sonucu sönüp gitmesi izleyince, sosyalizmsiz bir dünyada ve komünistsiz, sınıf savaşsız bir Türkiye'de geleceğe umutla bakan egemen çevreleri bir telaştır aldı. İşte bu telaş arasında, erkek egemen toplumun tutucu partisi ve parlamentosu bir kadını başbakanlığa seçiverdi. Seçer seçmez de pişman olmuşa benzedi.

Meseleyi en başından ele alalım.

Türkiye 1983 yılından beri "sürünen bir demokratikleşme" süreci yaşıyor. Tıpkı sosyalist memleketlerin tam da o yıllarda içine girdikleri sürünen bir reformasyon sürecine zorlanmaları gibi. Hem Türkiye hem de sosyalist memleketler, uluslararası işbölümünün zorunlu kılması yüzünden, dünya pazarına daha etkin açılmak için bir yandan ekonomik güçlerini zenginlerle rekabet amacıyla maksimum merkezleştirmek ve buna uygun her türlü "liberal" gevşemeden uzak durmak zorundaydılar; öte yandan da zenginlerden vize almadan (dışa açılma olanağından) yoksun oldukları için, devlet tekelini dağıtma, devlet aygıtında ve siyasi güçler arasında emperyalist merkezlerin özgürce taraftar devşirmesine fırsat veren siyasal modelleri benimseme yolundaki Batı'nın baskılarına boyun eğmek durumundaydılar. Bu durum, hem Türkiye'nin, hem de sosyalist memleketlerin uluslararası ekonomik işbölümünün nimetlerinden yararlanmak amacıyla yöneldikleri "dışa açılma" stratejisinin iç çelişkisini oluşturuyordu. İşte bu çelişki, Türkiye'de 12 Eylül rejiminden çıkışın en gerici varyantı olan "sürünen demokratikleşme" sürecine, sosyalist memleketlerde ise, sonunda sosyalizmin yıkılışına varan "sürünen reformasyon" süreçlerine yol açtı.

Bir yandan askeri ya da otoriter rejimin bütün kurum ve yasalarını korumak, öte yandan padişah ihsanı gibi bazı kısmi özgürlükleri yurttaşa —çoğu zaman yasal dayanağı bile olmadan— keyfi olarak tanımak; bir yandan devlet bankalarını, KİT'leri ihracat artırımı için elde tutmaya çalışmak, öte yandan "serbest piyasa"ya doğru adımlar atmak... İşte bu ve sayılabilecek daha pek çok çelişkili gidiş, sürünen demokratikleşme sürecinin özgüllüğüdür.

Sosyalist memleketlerde sürünen reformasyon süreci, "soğuk savaş"ın 1970 sonu ve 80 başında giderek ortaya çıkan yıkıcı sonuçlarından ve bu ülkelerin emperyalist blok karşısında adım adım yenilgiye sürükleniþinden kaçınmak gibi *savunmaya* dönük politikaların bir yansımasıyken, Türkiye için durum farklı olmuştur. Sürünen demokratikleşmenin ekonomik temeli, Türkiye'nin üst üste yapılan iki askeri darbeden yararlanarak kapitalist gelişmenin *alt-emperyalist* basamağına adım atmış olmasıdır. O nedenle Türkiye'nin dışa açılma stratejisinin siyasi ifadesi olan sürünen demokratikleşme, başlıca büyük ya da üstemperyalist devletlere karşı

savunmaya, içerde çalışan sınıflara ve bölgede öteki rakip alt-emperyalist devletlere karşı *saldırıya* dönük özellikler taşıyor.

Ekonomik temeli altemperyalizm olan mevcut siyasi rejimin ideolojik içeriği "Türk-İslam sentezi"dir. Bu ideolojik doğrultu, özellikle İran'ın Çin sınırından (Afganistan), Türkiye'nin güneyini boydan boya kuşatan ve Mağrib'e kadar uzanan bir "İslam kuşağı" oluşturma stratejisine alternatif olarak Adriyatik'ten Çin Denizi'ne kadar bir "Türk-İslam kuşağı" oluşturmanın fikriyatıdır. Aynı zamanda bu strateji, sosyalizm enkazı altından fışkıran "Rus panslavizminin" Kafkasya'da Hıristiyan devletlerle birleşerek Azerbaycan ve Orta Asya İslam-Türk devletleriyle Türkiye'nin arasına bir "Gürcü-Ermeni duvarı" örmek ve Balkanlar'da Slav ve Ortodoks devletler üzerindeki etkisine dayanarak Türkiye'nin batısına bir "Bulgar-Yunan" duvarı çekmek siyasetine bir karşı ağırlık koymanın fikriyatıdır. Nihayet "Türk-İslam sentezi" adını taşıyan ideolojik doğrultu, asgari olarak Türkiye'nin Türk ve Kürt ulusları arasında bölünmesini önlemek, azami olarak da, TC'nin kuruluş yıllarında yayınlanan resmi belgelerde "Kürdistan" diye anılan bölgenin Türkiye sınırları dışında kalan kesimlerini "himaye" altına almak ya da "ilhak" etmek gibi pratik amaçlara da hizmet etmektedir.

Ekonomik temeli altemperyalizm, ideolojik içeriği Türk-İslam sentezi olan sürünen demokratikleşmeye özgü çelişkiler yumağı, hemen anlaşılacağı gibi çetrefildir. Üst üste kapatılan geleneksel siyasal partilerin bütünüyle bir küçük azınlığın denetimi altına girmesi, "taban" baskısının tasfiye edilmesi, kitlesel iletişim araçlarında tekelleşme ve tüm kilit noktaların denetim altına alınması, bu ve benzer yollarla çoğunluğun seçimler dışında politik eylemden uzaklaştırılması ve manipüle edilmesi, gerçek iktidarın ne sınıf ne de politik bir güç olmayan, fakat sosyopolitik güç olan bir "oligarşik grupta" yoğunlaşmasını geçmişle kıyaslanmaz şekilde doğurmuştur. Bu grup sanıldığı gibi salt MGK'dan ibaret olmayıp, muhtemelen çok karmaşık çıkar ilişkileri ve görüş bağları ile birleşmiş ekonomik, siyasi, askeri, ideolojik, bilimsel çevrelerin ve tarikatların elit kesimini kapsıyor. Bu oligarşiye, kanımızca milli gelire dıştan çok önemli bir girdi sağlayan yeraltı dünyasının güvenilir elemanları da giriyor.

Oligarşi kavramı, iktidarın küçük bir azınlığın elinde olduğunu ifade etse de, onun dışındaki bütün güçlerin bu grupla çatışma halinde olduklarını otomatik olarak düşünmemize izin vermemelidir. En tepedeki bu grup, gerçekte tüm sistemin beynini oluşturur. Elde ettiği ayrıcalıklar, zaman zaman hoşnutsuzluk konusu olsa bile, çok geniş sermaye çevreleri oligarşinin liderliğini gönüllü olarak benimsemiştir. Sermayenin kendi iç anlaşmazlıklarında onun kararları eninde sonunda birleştirici rol oynar. Oligarşi sermayeye dayanır. Askeri ve sivil bürokrasinin kilit elemanlarını sermayeyle birleştirir. Parlamenter tipteki bütün partilere el atar, bütün bunlar basın, TV, sermaye ve işçi örgüt ve sendikaları için de geçerlidir. Türkiye'ye, bırakalım parlamentonun bir bütün olarak egemen olduğunu, sivil ve askeri aygıtın da tümü egemen değildir. Sermaye sınıfı da bir bütün olarak egemenliği elinde tutamaz. İktidar partisinin ya da hükümetin, ordunun ya da MGK'nun da Türkiye üzerinde bir bütün olarak egemenliğinden söz etmek yanıltıcıdır. Egemenlik, bunların tümünün içinden çıkmış —herhalde tüm soyağacı ile incelenmesi gereken—, farklı işlevlere sahip grupçukların toplamından oluşan bir oligarşik zümrenin elinde toplanmıştır. Bazen bir nişan töreni, finans kralı ile yüksek diplomatı, dev sanayici ile orgenerali, mafya babası ile güvenlik görevlisini, politi-

kacı ile gazete patronunu yan yana getirdiğinde, seyrettiğimiz bu hatıra resminin, oligarşinin resmi olduğunu adeta içimizde hissederiz. Sermayenin, ordunun, polisin, siyasi partilerin bütün mensupları bir araya gelip ne resim çektirebilir, ne de sohbet edip dertleşebilir. Oligarşi bunları yaptığı için oligarşidir aslında. Yönetme yeteneği vardır.

Parlamento seçimleri ne gibi sonuç doğurursa doğursun, Türkiye'de hayal edilen türde bir demokratik rejimin doğmayışının altında, işte bu oligarşik yapının varlığı yatıyor. Parlamento oligarşinin yönetim aracı olarak işlev görüyor. Bu araç ne denli demokratik ise, oligarşi parlamento dışı araçlara ağırlık tanıyor, ne denli anti-demokratik ise, oligarşi o denli parlamentarist oluyor. İşte bu nedenle Türkiye'de parlamentarist solculuk radikal adımlar atamıyor. Günümüzde olduğu gibi, MGK önünde devlet adamı, halkın önünde popülist, işçinin önünde sosyal demokrat SHP'li, sürünen demokratikleşme sürecinin organik bileşenine dönüşüyor, 12 Eylül'den beri süregiden oligarşik rejimin, belki bugün, belki yarın ve belki yarından da yakın demokratikleşeceğine dair beklentilere neden oluyor; demokratikleşme çabalarını sürünen bir niteliğe dönüştürüp iğdiş etmenin —bilinçli ya da bilinçsiz— aracı haline geliyor.

Bütün bunların yanı sıra, bugünkü rejimin karakterini belirleyen en önemli olgu, çalışan sınıfların saflarında yer alan güçlü bir marksist ya da komünist muhalefetin yokluğudur. Sınıf mücadelesinin düşük temposu ve mücadele eden kollar arasındaki mutlak kopukluk, sınıf mücadelesine politik bilinç, sınıf birliği bilinci ve tüm insanlığın genel çıkarlarını kapsayan değer ve amaçları taşıyacak olan devrimci marksist güçlerin 12 Eylül yenilgisi ve ardından "soğuk savaş"tan emperyalist blokun üstün çıkarak, sosyalist memleketlere galebe çalması sonucu içine düştükleri düşünsel, manevi ve örgütsel kriz, yukardan beri sayılan özgüllüğü içinde Türkiye'yi neredeyse alternatifi pratikte çok cılız kalan bir ikilemle yüz yüze bırakıyor.

Bilinen bir atasözüne uyarlayarak ülkenin durumunu tasvir etmek iyi olabilir. Sınıf savaşı girmeyen ülkeye din, mezhep, millet savaşları ve emperyalist savaşlar girer. Türkiye böyle bir durumla yüz yüzedir. Bütün savaşların sınıfsal yanları olduğunu bilmez değiliz. Gelgelelim, Paris Komünü ve Büyük Ekim Devrimi'nden bu yana ve özellikle emperyalizmin eski sömürge sisteminin tasfiyesinden ve eski sömürge ve yarı-sömürge ülkelerinin artık kapitalizme ve hatta onun alt-emperya-list aşamasına yükselişinden sonra, din savaşları, mezhep savaşları (kendi devletine sahip olmayan başta Kürtler olmak üzere birkaç halkın dışında), milletlerin birbiriyle savaşları ya bütünüyle gerici nitelik taşıyor ya da büyük devletlerin emperyalist hegemonya amaçlarının dolaylı eylemleri haline geliyor. Eski marksistlerin sınıf mücadelesi çağının kapandığını ilan edişlerinden bu yana geçen şu birkaç yıl, gerçekte içinde yaşadığımız çağın en büyük ihtiyacının bu gerici savaşların biricik devrimci ve demokrat alternatifi olan sınıf mücadelesi olduğunu ikna edici şekilde ortaya koymuş bulunuyor. Yeni tutuculuğun dünya çapında çalışanlar ve sosyalizm üzerinde elde ettiği geçici, fakat stratejik önemdeki zaferin yarattığı vakumu, dört bir yanımızda şiddetli din, ırk, millet savaşları dolduruyor. Büyük devletler, sınıfsal amaçlarını yitirip çılgına dönen, birbirinin gırtlağına sarılan, hepsi de kendi egemenlerinin kurbanı dini ve milli grupların boğuşmalarını kışkırtıyor, sonra da sınıfsal değerlerin yerine geçirilen ve eski marksistlerin şakıdığı genel insani çıkarlar adına, kâh çevrecinin ağıt yaktığı körfezdeki ördeği kurtarmak için, kâh hümanistin gözyaşı döktüğü Somali'deki aç bebekleri doyurmak için ve nihayet

globalistin kaş çattığı beyaz zehir tüccarı devlet adamlarını cezalandırmak için, kozmopolit aydının devleti BM kisvesi altında elinde silah, dünyanın stratejik bölgelerini işgal ediyor.

Sosyalizm ve gelişmelere damgasını vuracak çapta sınıf mücadelesi olmayınca, işte işler dünyada böyle oluyor. Ya Türkiye'de?

"Ateşkes"in sona erişinden ve Sivas katliamından sonra en görmeyen gözler bile, ülkenin şimdilik lokal çatışma düzeyinde olan Türk-Kürt savaşından, tüm ülkeyi kapsayacak bir Türk-Kürt savaşına doğru sürüklenmekte olduğunu, şimdilik *Aydınlık* ve *Cumhuriyet* gazeteleriyle radikal İslamcılar arasındaki bir husumet gibi gösterilen durumdan ülke çapında bir laik-antilaik, Alevi-Sünni gırtlaklaşmasına doğru itildiğini sezmeye başlamışlardır.

Bütün bu çatışmaların kendine özgü iç dinamikleri olduğu muhakkaktır. Fakat bir de bu çatışmaların daha genel, bölgesel ve devletlerarası boyutlarından söz edilmelidir. Çatışan tüm tarafları tehdit eden gelişmeler, aynı zamanda, bölgesel hegemonya kavgasını askersel araçlarla, emperyalist nitelikli savaşlarla sonuçlandırmanın da önsözleridir.

Bir devlet, eğer karşı karşıya olduğu sorunların "dış güçler"ce yaratıldığını iddia ediyorsa, bu iddia ister doğru ister yanlış olsun, o devlet üstü kapalı savaş ihtimalinden söz etmektedir. Hele bu sorunları içte silahla çözme siyaseti izleyen bir devlet o sorunları yarattığı söylenen devletlere karşı da benzer araçları seferber edeceğini açıklamış olmaktadır.

TC devlet adamlarının, olmayan bir "dış güçten" sırf laf olsun diye söz ettiklerini sanmak doğru olmaz. Bölgenin bütün devletleri bir diğerinin içindeki sorunları içinden çıkılmaz hale getirmek için elden gelen her şeyi yapmaktadır. İran'ın İslam fundamentalistlerini kışkırttığından şüphe bile edilemez. Peki ama Türkiye'nin İran Azerbaycanı'nda eylemsiz olduğu söylenebilir mi? Saddam'ın, Suriye'nin Kürt kozundan yararlanmak istediklerinden de kuşku duyulamaz. Gelgelelim, Türkiye'nin de Irak Kürdistanı'nda aynı kozu oynamak istediğini, ya da laik PKK'ya karşı, İslamcı Kürt ayrılıkçı şiddet örgütlerini teşvik ettiğini söylemek yanlış mı olur?

Bütün bu kargaşa, büyükler dünya hegemonyalarını yeniden yapılandırırken, küçüklerin de "althegemonya" için kendi bölgelerinde amansız bir rekabete girişmiş olmalarının dolaysız sonuçlarıdır. Ondandır ki, bugün gözle görülür tehlikeler, yani Türk-Kürt iç savaşının tırmanması ve laik-antilaik çatışmanın mayalanması, gerçekte çok daha büyük bir tehlikenin, —Türkiye'nin de içinde yar alacağı ikili ya da bölgesel, mevzi ya da topyekûn, fakat hepsi de Azerbaycan, Kerkük-Musul, Basra petrolü, Özbek pamuğu ve Orta Asya yeraltı zenginlikleri tarafından heveslendirilen, rakip emperyalist merkezlerin de kendi aralarındaki kozları dolaylı yoldan, "modern gladyatörler" rolündeki alt-emperyalist devletler eliyle paylaşmak üzere kışkırttıkları— savaş tehlikesinin ön işaretleridir.

Gelecekte bu türden bir savaş ister patlasın ister patlamasın, bugünkü durumun savaş tehlikesini sürekli ürettiğinden söz etmek abartma sayılmamalıdır. "Sovyet tehdidi" sona erdiğine göre, Türkiye de dahil tüm bölge devletlerinin silahlanmaya devam etmesi, İsrail'in Lübnan'la savaşması, Suriye'yi tehdit etmesi, ABD'nin sürekli Bağdat'ı bombalaması, Kafkasya ve Balkanlar'da savaşın sürmesi, bu tehlikenin açık seçik oluşundan başka ne anlama gelebilir?

Türkiye'de hiçbir siyasal parti ve kuvvet, marksist solu bir yana bırakırsak, ne Türk-Kürt savaşına, ne laik-antilaik, Alevi-Sünni çatışmasına bu kutuplardan birine eklemlenmek dışında demokratik çözüm getiremez. Türk-

Kürt iç savaşı bir an önce durdurulamazsa, bunun sonucundan ya bir Kürt iç savaşı bir an önce durdurulamazsa, bunun sonucundan ya bir Kürt jenosidi ya da birbirine düşman ve sürekli birbiriyle gırtlaklaşan iki hasım devlet dışında, halkların ve bölge halklarının çıkarına uygun hiçbir demokratik ve devrimci sonuç çıkamaz. Düzen partileri böyle bir durumda Kürtler'in güvenini sonsuza kadar yitireceklerinden dolayı, nasıl hâlâ Türk-Ermeni kardeşliğini kurma yeteneğinde değillerse, gelecekte de Türk-Kürt kardeşliğini kurmakta hiçbir rol oynayamazlar. Laik-antilaik çatışmasının da hiçbir demokratik çıkışı yoktur, olamaz. Bu çatışmadan ya cunta ya da molla iktidarından başka hiçbir sonuç alınamaz. Mevcut partiler, bu çatışmanın keskinleşmesine koşut olarak, ya muhtemel cunta alternatifine ya da molla alternatifine doğru isteseler de istemeseler de kayıp giderler.

Bu durumdan çıkışın yalnızca iki yolu vardır: *Birincisi, alt-emperyalist yoldur.* Ülke içindeki savaş ve çatışmaları, bölgesel bir savaşa doğru tırmandırmak ve bölgesel hegemonyayı kazanarak, uluslararası kapitalist işbölümünde yer edinmek, bu suretle yoksul güneyin uçurumuna yuvarlanmaktan kurtulmak oluşan iç savaş ve ekonomik krizden çıkışın ana yönleridir. *İkincisi* ise, çalışan sınıfların ülke çapında sermayenin saldırısına, emperyalist savaş hazırlıklarına karşı, Türk-Kürt iç savaşını, laik-antilaik çatışmasını önlemek, milletler ve inançlar arasında bir sağduyu ortamı yaratmak, oligarşik rejimin sürünen demokratikleşme sürecini tersine çevirmek, radikal bir demokratikleşme sürecine emeğin damgasını vurmak için sınıf mücadelesine atılmasıdır. Bu *sosyalist yoldur.*

Birinci yol oligarşinin, ikincisi birleşik marksist sol muhalefet güçlerinin yoludur.

Bu böyledir ama, yolun varlığı, o yolda yürüyecek güçlerin var olduğu anlamına gelmez. Hâlâ güçlü bir marksist birleşik hareket yaratılamamıştır. SBP'nin hâlâ arzu edilir bir güce ulaşamayışından dolayı hepimiz suçluyuz. Bu durum omuzlarımıza ağır bir yük bindiriyor. Ülkeyi demokratik, barışçıl ve insancıl biricik alternatiften yoksun bırakma vebalinden kurtulmak için artık kaybedilecek zaman kalmamıştır.

Her şey olup bitmiş değildir elbette. Devleti yönetenler ikircim içindedirler. Üzerinde durdukları alt-emperyalist çıkış yolu onları da ürkütüyor. Çok ciddi zigzaglar çizilmesi bundandır. Özal ve yandaşlarının, Kıbrıs ve Kürdistan'da ödün verme, buna karşılık Balkanlar'da ve Kafkasya'da nüfuz ve pazar kazanma stratejisi ile Demirel ve SHP'nin Kıbrıs'ı, hiç değilse Kürt bölgelerini elde tutmak için Balkanlar'da Kafkasya'da riskten kaçınma siyaseti çatışmıştır. Bugünkü hükümetin de önünde benzer tercihler duruyor.

Çalışanların sesi gitgide daha gür duyuluyor. Solun yarattığı hayal kırıklığını yeniden gidermek, çalışan insanların güvenini kazanmak, düne göre olanaklıdır. SBP'yi oluşturan partilerin bugün uzakta duran eski üyelerinin önemli bölümü partiye katılmamış olsalar bile, "duvar göçtü-marksizm bitti" tekerlemesine de yüz vermediklerini hatırlamak gerekir. Biraz daha aktif ve seçime katılma hakkını elde etmiş bir SBP, en az SBP kadar marksist hareketin birliğini savunan öteki devrimci marksist parti ve çevrelerde sempati uyandıracaktır.

Bu yazının tarzını bazı arkadaşlarımızın ve okuyucularımızın beğenmeyeceğini biliyorum. Kesin ifadelerden, iddialardan, tereddütsüz öngörülerden hoşnutsuzluğun nedeni, bu gibi ifadelerin, iddiaların, öngörülerin, çoğu zaman boşa çıkmış olmasıdır kanımca.

Fakat bu yazıdaki kesin ifadelerin, iddiaların, öngörülerin bu defa boşa çıkması Türkiye için iyi olurdu.

■

TEKTAŞ AĞAOĞLU

BÜYÜCÜ ÇIRAKLARININ SİVİL DARBESİ

"Küçük dağları biz yaratacağız!", "Biz umuduz, geleceğiz!" filan diyerekten hükümete el koyan büyücü çıraklarının kararlılığına ve metanetine diyecek yok doğrusu. Ortalık kan revan içerisinde, suratlarındaki tebessümden yanlarına varılmıyor. Kimbilir, belki de dört elle sarılacakları tek dalın Güneydoğu'da askeri ve askerce çözüme "tam siyasi destek" vermek olduğunu görmüş olmalarındandır!

Yeni hükümetten mucize beklentisini medyatik basın kendi kendine ve kendi tüketimi için yarattı. Mucizenin ham hayal olduğu en başta bundan belliydi. Ham hayalden mucize çıkarmayı büyücülerin şahı gelse başaramaz. Olsa olsa başlarında kavak yelleri esen büyücü çırakları öyle bir şeyi deneyebilirler. Bu ülke de oldum olası gidene ağam, gelene paşamcı deneme tahtası olduğundan bir de onlar deneseler ne olur ki? En fazlası, bir de onlar denenmiş olurlar!

Yeni çatlamış müptedi sesiyle kürsülerde "ezan sesleriyle büyümüş Anadolu insanının sıcaklığı"na sığınanlardan Sivas olayında başka türlü bir davranış beklenebilir miydi? Açılan yeni beyaz sayfada görünmez mürekkeple yazılı temel kurallar var. Onlara uymamazlık edemezsiniz. En azından, kurallara uyarken her şeyi yüzünüze gözünüze bulaştırmamanız beklenir. Bunlar onu da beceremediler. "Müptedidirler, olur böyle şeyler," denildi geçildi. Geride otuz yedi kişinin mezarı kaldı. Kadın başbakan hâlâ Mecliste, parti grubunda, basın toplantısında konuşmaya çıkarken bir giydiğini bir daha giymiyor!

Bu bir dünya görüşü ve karakter göstergesidir. Her ikisini de ülkenin dünyadaki yeri ve Türkiye'de kapitalizmin varlık koşulları belirliyor. O varlık koşulları Türkiye'yi yönetmeye talip olanlara ham hayallere sığmaz özel sorumluluklar yüklerken, o sorumluluklara denk düşen karakter özelliklerini de gündeme getiriyor. Sivas maktûlle-rinin kanı daha kurumadan, Başbakan Türk-İş yöneticilerinin karşısına geçip bir kere daha işçiden fedakârlık talep etti. Ardından da düpedüz posta koydu: "Özelleştirme kaçınılmazdır. Yolumu zorlaştırmayın!"

Kaçınılmaz!.. Niçin kaçınılmaz?

Türkiye'de kapitalizm, hep, emekçi kitleler ve nüfusun ezici çoğunluğu için olabilirlikler yerine olamazlıklar zemininde yaşadı ve gelişti. Bugün de ve yarın için de bundan başka önünde bir çıkış yolu yok. Uluslararası ekonomik iş bölümünde boyu posu, yeri belli. Kendi toprağını ve insanını yiyip bitirmekten başka ne yapabilir?

İşçiye, memura, köylünün ürün fiyatına yeterli zam "verilmek istenir" ama verilemez. Çünkü (dendiğine göre) devletin ve işverenlerin elinde ona yetecek para yoktur. Çünkü işverenin sermayesi kıttır, devlet de vegi vermeyenden vergi, verenden daha çok vergi alamaz. Çünkü o zaman yatırım kaynakları azalır, üretim düşer, enflasyon azar. Ama zaten yıllar var ki aşırı enflasyonla iç içe yaşıyoruz ve özellikle sanayi kesiminde yatırımlar sürekli düşüyor. Üretim yerinde sayıyor, işsizlik çığ gibi büyüyor. Âdeta 1789 Fransız Devrimi öncesi soyluları gibi vergiden muaf zenginlerin parası devlet teşvikli finans spekülasyonuna akıyor, orada milyarlara, yüz milyarlara katlanarak büyüyor, büyüdükçe de kamu yatırımlarına, sağlığa, eğitime, kültüre, sosyal güvenliğe, bilimsel ve teknolojik araştırmaya, vb. ayrılması gereken kaynakları kurutuyor. Spekülatif kazançları doğru dürüst vergilendir-

mek ya da onları kısıtlama bahasına faizleri düşürmek deseniz "olmaz"ların en başında geliyor. Çünkü o zaman da dışarıdan döviz akımı kesilir, kara parayı devreye sokamazsınız, zenginlerin parası yurt dışına kaçar. Ödemeler dengesi sorunlarıyla karşılaşırsınız. "Yetmiş sente muhtaç" kalırsınız.

O halde çözüm? Çözüm çözümsüzlüktedir!

Bu arada belki kârlı KİT'leri yabancılara satıp taze para sağlayabilir, birkaç yüz bin işçiyi daha sokağa atıp kamu açığını olabildiğince kapatmaya çalışırsınız. Krizi önleyemeseniz de yönetirsiniz.

Peki bir yıl, iki yıl bunu yaptınız. Sonra?

Sonrası Allah kerim!

Yani, bir başka deyişle, "dünyaya açılma", yani ülkenin madde ve insan potansiyelini dünya tekellerine emanet etme, sanayisizleşme, üretimden, ülkenin ve insanlarının geleceğinden kopuş!

Süleyman Bey Anavatan'dan devraldığı krizin boyutlarını, vehametini gördü ve kaçtı. Taifesini ortada bıraktı. İş büyücü çıraklarına kaldı. Krizin yükünü "paylaşmak" gerekiyor. Birinden almadan birine veremezsin. Kimden alınıp kime verileceği ise belli: alnımıza yazılı "kader"!

Çalışan kitlelerin, emekçilerin, çıkarları onlarla birlik olan herkesin hali ve geleceği içeriden ve dışarıdan kıskaç altına alınmıştır. Dünya Bankası dışarıdan bastırdıkça içerde birileri "değişim rüzgârları" estiriyor. Ülkede "harikalar" yaratarak geliştiği söylenen kapitalizmin işleyiş kuralları ve o kurallara "geçerlik" sağlayan dünya görüşü bunu gerektiriyor. "Kaçınılmazlık" hükmünü yürütüyor. Yalnız bizde de değil, bütün dünyada. Şu anki kriz, ABD'de, Avrupa'da, Japonya'da da peşi sıra getirdiği sonuçlarla, hiç de arızî bir durum değil. Çağdaş kapitalizmin temelinde yatıyor. Kapitalizm krizle yaşıyor.

Kapitalizmin açmazına "çözüm" bulmanın yolu kapitalizmin *açar*'ını sürdürmektir. Birileri daha çok kazanırken büyük çoğunluk kemer sıkacaktır. Zengin daha zengin, yoksul daha yoksul olacaktır. Buna "ihlas"la —kuzu kuzu— razı olmayanlar, yolu zorlayanlar zorla razı edilirler. Memur katsayı artışını az bulanların gösterilerini polis copuyla dağıtmayı öngören "12 Eylül kalıntısı" yasalar ne güne duruyor? (Bu "12 Eylül kalıntısı" da ne demek? On yılı aşkın bir süredir hâlâ yürürlükte olan ve her bir fırsatta uygulanan mevzuata "kalıntı" demenin anlamını bilen var mı?)

"Yolumu zorlaştırmayın!"

Açılan "yeni sayfa"nın özeti bu.

Olamazlıklarla sürüp giden bir yapılanmayı olabilirliklerle işleyen bir yapılanmaya çevirmek, olamazlığı olabilirliğe dönüştürmek büyücü çıraklarının ve goygoycularının havsalasını aşan bir siyasi irade sorunudur. O da bir dünya görüşü ve karakter sorunudur. Niteliğini sınıf mücadelesi belirler.

Büyücü çıraklarının işi, misyonu, vizyonu belli. Onlardan beklenen mucize kapitalizmin yalanını (herkese iş, herkese refah, herkese özgürlük) çalışanlara yutturmak bile değil, olsa olsa, kapitalizmin gerçekliğini — sömürüyü, yoksulluğu, tahakkümü— sürdürmek ve daha "verimli" kılmaktır. Bu yolda girişecekleri denemelerle her şeyi yüzlerine gözlerine bulaştıracağa benziyorlar. Bulaştırmazlarsa, işte asıl mucize o olacak!

Yeni hükümet, oluşumu ve iddiaları üzerine söylenecek bir söz daha var.

DYP son genel seçimde %27 oy aldı. Tansu Çiller'in DYP kongresinde sağladığı gerçek destek, delege sayısının yarısının biraz üstü. Kurduğu hükümete —SHP kanadının her şeye razı gelen muti huyuna ve tutumuna duyduğu güvenden olacak—, enikonu bir DYP hükümeti gözüyle baktığı her bir halinden belli oluyor: SHP kuyruklu bir DYP hükümeti, ama *yepyeni* bir DYP hükümeti. Yeni "beyaz sayfalar", yeni "ufuklar", yepyeni bir "şahlanış" ve "irade"! Ayrıca emniyetten bilmem ne bankası yönetimine kadar devletin her alanında ve kademesinde hallaç pamuğu atarcasına yeni düzenlemeler, yeni atamalar... Bu arada başkanlık sistemine geçiş hazırlığını

andırır uygulamalar, davranışlar, eğilimler...

Bu yaklaşım ve davranış tarzı, parlamenter demokrasinin işleyiş ruhuna da, kurallarına da aykırıdır. Ülkenin geleceği, insanlarımızın çıkarları, demokratikleşme perspektifi açısından bu durumun büyük önem taşıdığını düşünüyorum.

Demirel'in DYP'si aslında % 27 *azınlık* oyla hükümet oldu, ama 1991 Ekim genel seçimi öncesinde söyledikleri, vaadleriyle, taahhütleriyle oldu. Çiller hükümetinin ise DYP içinde dahi (teşkilat, artı meclis grubu) ne kadar desteği olduğu pek belli değil. Buna rağmen güven oyu alıp "millet adına" ülkeyi yönetme yetkisiyle donanan, gökten zembille inercesine geiip ülkenin kaderine, talihine, geleceğine el koyduğunu ilan eden yine o ekip. Yeni beyaz sayfanın, yeni ufkun, yepyeni iradenin ve şahlanışın seçmen onayından geçmesi gerekmiyor muydu?

İşte size burjuva demokratik parlamenter oyunun tipik bir örneği! Havucu gösterip oyu alırsın, sonra halkın karşısına sopayla çıkarsın! Oyun buna cevaz veriyor. Veriyor ama yerleşik kuralları, ilkeleri, vazgeçilemez teamülleri var. Bizdekiyse hiçbir kurala, ilkeye, teamüle uymuyor. İşin asıl önemli yanı, uyması *gerektiğini* düşünmüyoruz da. Çünkü emrivaki iktidarlara ve iktidarların emrivakilerine dayanılmaz bir alışkanlık kespetmişiz. Çiller'in bugün 91 seçimindeki DYP politik, ekonomik, sosyal platformuyla âdeta temelden çelişen bir söylemle ortaya çıkıp iktidara kurulmasında hiçbir demokratik meşrû-iyet zaafı, eksikliği görmüyoruz. Sadece, iktidarın ne yaptığına —iyi mi, kötü mü, doğru mu, yanlış mı yaptığına— bakıyoruz. İktidarın *nasıl* oluştuğu, karar merciinin belirlenmesinde demokratik *yetki* ve *onay* sorunu kimseyi ırgalamıyor.

Hani ne oldu UDİDEM? Ne oldu TÖYÖK? Ne oldu iki anahtar? Benim köylüm, işçim, memurum? SHP'nin iktidar adayı olarak gerçekleştirmeyi taahhüt ettiği politikalar, ilkeler, uygulamalar? Demokratik anayasa? 12 Eylülcülerden, ANAP soyguncularından hesap sorulması? Çalışanların hakları, demokratik üniversite? vb? vb?.. Bunların yerine "tek çare" olarak KİT'leri tezelden elden çıkarma ve herkese (tabii kime, hep biliyoruz) âdeta "kan ve gözyaşı" vaadi!

Kan ve gözyaşı için seçmenden onay alındı mı? 91 seçiminde ANAP seçmene aşağı yukarı bunun aynısı bir platform sunmuştu. ANAP seçimi kaybetti. Bunun hiçbir anlamı yok mu?

Hani nerde seçmen iradesi? (Yalım Erez nam zatın cebindeymiş de haberimiz yokmuş, öyle anlaşılıyor!)

Bayan Çiller ve çevresini saran yeni ekibin emrivaki iktidarından azami yarar sağlamaya bakan çevreler şimdi bastırıyorlar: "94 Martı'nda seçim var. Hatta önümüzdeki Kasım ayında DYP Kongresi'nde önüne engel çıkarabilirler. Bir an önce ne yapacaksan yap — bizim ve IMF'nin, Dünya Bankası'nın dediğini yap!— fırsat bu fırsattır. Baskın da basanındır. Tarihin ve talihin önüne çıkardığı bu fırsatı heba etme! İşçiyi ezmenin, köylüyü kapana kıstırmanın, memura haddini bildirmenin tam zamanıdır. Dünya senden bunu bekliyor!"

91 Genel Seçimi'nde "Milli İrade"nin talebi bu muydu?

DYP-SHP Koalisyonunu oluşturan partiler seçim öncesinde başkaydılar da, bugün başka partiler mi oldular? Parti yönetimleri değişebilir, yöneticilerin görüşleri, değerlendirmeleri, tercihleri de değişebilir. Amenna! Ama seçmenin de mi "irade"si değişti? En azından, ona da bir sormak gerekmiyor mu?

Bir şey söyleyip oy al (hem de azınlık oyu) sonra göğsünü gere gere kendini inkâr edip başka şey yap. Olmaz öyle şey. Parlamenter demokrasilerde iktidar meşrûiyeti kimseye o kadar ucuz bahşedilmez. Parlamenter demokrasinin işlediği bir Avrupa ülkesinde olsaydı, Çiller hükümetinin kurulması ardından derhal bir genel seçime gitme durumu ortaya çıkardı. Bizde ise askeri darbelerin "kendi meşrûiyetlerini sağladığı" anlayışı öylesine iliklere işlemiş ki, büyücü çıraklarının sivil darbesi hiç algılanmıyor bile! ■

ÇAĞATAY ANADOL

SİVAS'IN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Birlik Dergisi'nin bu sayısı yayınlandığında Sivas katliamının üzerinden bir hayli zaman geçmiş olacak. Kamuoyu başka günlük gailelere dalmış ve Sivas'ın acısını küllendirmiş bulunacak. Oysa Sivas cinayeti laiklikten yana kesimlerin uzun uzun düşünmelerini gerektiren bir önem taşıyor.

Fransız devriminin üzerinde temellenen laisizm Batı'da sadece bir siyasal toplum olayı olmaktan öte, esasında bir sivil toplum olayıdır. Yani din alanının öte dünyayı, din dışı alanın ise bütünüyle bu dünyayı kapsaması uzun ve şiddetli bir toplumsal mücadele sonucunda ortaya çıkmış ve yeni bir toplumsal sözleşmenin temeli olmuştur. Artık dinin toplumu yönetme gibi bir ereği, bir iddiası kalmamıştır. Bu, Avrupalıların dini inançlarını yitirmelerinin sonucu değil, dini inanç alanı ile maddi dünyaya ait alanların her şeyden önce tek tek bireylerin bilincinde birbirinden ayrılmış olmasının bir sonucudur. Batı laisizminin siyasal üstyapıya yansıyışı bu sivil düzeyden sonra geliyor, bu düzeyin üzerinde şekilleniyor.

Bizde Cumhuriyet fikrinin toplumda mayalanması, Cumhuriyet için mücadelenin, Cumhuriyet ile saltanat ve saltanatın en önemli dayanağı olarak dini düşünce ile Cumhuriyet düşüncesi arasındaki çelişkinin seyri Batı'dan bir hayli farklı ve karşılaştırılamayacak kadar cılızdır. Cumhuriyet fikri Kurtuluş Savaşı'nı yöneten kadronun zihninde saklı bir hedeftir ve Cumhuriyetin ilanından çok kısa bir süre önce ortaya atılmıştır. Türkiye'de din'in alanıyla, kamusal hayatın alanları arasında bir kopuş süreci yaşanmadığı için tuhaf bir şey olmuş ve Cumhuriyeti ilan etmek isteyenler "dinden yararlanmışlardır". İşte Türkiye Cumhuriyeti'nin laisizmi böylesine acayip bir temele dayanır.

Konuya böyle bir tarihsel perspektiften bakınca bizim laisizmimizin gerçekten dinsel alanla, kamusal alanın birbirinden ayrılması üzerinde şekillenmek yerine, dinsel alanın kamusal alan tarafından kontrolu ve kamusal alanın hizmetine sokulmak istenmesi biçimini aldığını anlamak daha kolaylaşır. Türkiye'nin laisizmi aslında, tuhaf bir ironiyle, Cumhuriyetin din ile kamusal alan arasındaki ilişkileri resmi bir çerçeveye oturtması, adeta dini "devletleştirmesidir". Hoş, bu durum bir yenilik de değildir. Osmanlı döneminin modernleştirilmiş bir devamından ibarettir.

Elbet dinin devletin hizmetine koşulması, tamamen karşılıksız bir biçimde yapılamazdı. Devlet de din alanına yatırım yapacak, din adamlarını maaşlı memuru haline getirecek, dinsel alanı modern kurumların gelişimi ile küçültmeyi hedeflemek yerine, kontrol altında büyütülmesi yeğlenen bir alan olarak görecekti.

Görünüşte laisizm ile din arasında, ama esasına bakarsak "resmi din" ile "sivil din" arasındaki çelişki Cumhuriyet tarihi boyunca hep varoldu. Tek parti diktatörlüğü döneminde "sivil din"in "resmi din" alanını tehdit ettiği her durumda "yobazlığa" karşı şiddetli tedbirler gündeme geldi. "Sivil din" sopayı yedikçe "resmi din"in kisvesi altında güçlenme stratejisine itildi. Cumhuriyet ideolojisinin dinden yararlanma anlayışı, doğal olarak siyaset alanında, iktidar partileri ile iktidara aday partiler tarafından da benimsendi. Varlıklarını hep sürdüren, 1950'lerden itibaren daha da güçlenen tarikatlar oy desteği karşılığında iktidar partilerinden tavizler kopardılar. Din alanına nüfuz etmek, bu alanı kontrol etmek isteyen Cumhuriyet

idaresi giderek din alanının nüfuz ettiği, hatta yer yer din alanınca kontrol edilen bir duruma düştü. Sivas katliamı esnasında devletin kilitlenmesi, sonrasında ise ülkenin en güzide aydınlarının kaybı karşısında yeterli duyarlılığı göstermeyişi —ulusal yas ilan edilmeyişi— bu olgunun kanıtlarından biri değil mi?

Türkiye aydınları ise gerçek laisizmin ayırdında olamadan, devletin din işlerini çekip çevirmesinin, bir başka deyişle "resmi din"in yanında saf tuttular. Ama ne yazık ki devletin, dini kamusal alanın dışına itmek yerine, kamusal alanda "resmi dini" ve dolayısıyla tüm dinsel düşünceyi beslediğini göremediler ve devlete verdikleri desteğin bir bumerang gibi kendilerini vuracağını farketmediler.

Bugün Türkiye aydını Şeriat isteği ve örgütlenmesinin endişe verici boyutlara ulaşması karşısında yeniden Kemalist laisizm anlayışına, yani "devlet dini"ni bir kere daha benimsemeye geri dönüyor. Böylece Türkiye'nin en önemli eksikliklerinden biri de bir "sivil laisizm" akımı olarak bir kere daha ortaya çıkıyor.

Bir "sivil laik" akım her şeyden önce kendisini devletten ayırmalıdır. Bunu yapmazsa zaten "sivil" de olamaz. Sivil olmamak bir yana, dinsel alanı kamusal alanın dışına itemez ve dini düşüncenin etkinliğini artırmasını engellemek şöyle dursun, beslemekten öteye gidemez. Ne yazık ki ülkemizde "Kahrolsun Şeriat" diye bağıran "laikler" bir hayli çok. Ama "benim verdiğim vergiyi dinsel alana yatıramazsınız" diye bağırana pek rastlanmıyor.

Devletten ayrı bir laik akım;

* Diyanet İşleri Başkanlığı kurumunun kaldırılmasından ve bütçeden bu kurumla imam, müezzin ve vaizlere ayrılan fonların kaldırılmasından yana olmalıdır;

* Milli Eğitim Bakanlığı'nın dini eğitim alanından elini çekmesinden, İmam-Hatip Okulları'nın resmi niteliklerinin ortadan kaldırılmasından, din derslerinin müfredattan çıkarılmasından yana olmalıdır;

* Eğitim ve kültür politikasının hurafelerden arınmış, "bilim bilinçli" zihinlerin yetişmesine hizmet etmek üzere şekillenmesini istemelidir.

Ama bunlar devletin din politikasını doğru yönde değiştirmeyi hedefleyen istemlerdir, bunları talep etmek laik akımın kendini devletten ayırmasına yetmez.

Devletten ayrı bir laik akım;

* Hangi dini inanıştan olurlarsa olsunlar tüm cemaatlerin serbestçe kendi dini kurumlarını oluşturabilmelerini, cemaat bütçeleriyle finanse edilmek şartıyla dini eğitim veren, din adamı yetiştiren okullarını açabilmelerini savunmalıdır,

* Din alanının öte dünyayı ilgilendirdiğini bilmekle birlikte, bu dünyaya nizam vermek isteyen dinsel düşüncenin fikir ve örgütlenme özgürlüğünden yana olmalıdır,

* Toplum yaşamı ne ölçüde modernleşirse modernleşsin, kendilerine dini düşünceyi esas alan cemaat ve tarikatların bu toplumda varolacaklarını bilmeli ve varolma haklarını savunmalıdır.

Dinsel akımların varolacaklarını bilen ve varolma haklarını tanıyan bir yaklaşım ise "Kahrolsun Şeriat" sloganı etrafında değil, "Şeriat istemiyoruz" sloganı etrafında şekillenir. Çünkü "Kahrolsun Şeriat" demek, inanç sahiplerinin Şeriat kavramına verdiği kutsallığı rencide etmek bir yana, herhangi bir ön elemeye tabi tutmaksızın tüm düşünce akımlarından toplulukların bu toplumun diğer öğeleri ile birarada yaşamaya hakları bulunduğunu kabul etmemek anlamına gelir.

Bir sivil laik akımın öğeleri şu veya bu siyasi inanca bağlı olabilirler, ama karşı oldukları şeyi, fikir ve örgütlenme özgürlüğünden mahrum etme ve onları devlet gücüyle yoketme düşüncesini savunamazlar. Böylesi laikler devlet yapımızda zaten bol miktarda mevcut bulunuyorlar. Onların bir tekrarı, onlardan ayrı bir laik harekatın yaratılamadığından başka hiçbir anlama gelmez. ■

SÜLEYMAN BULUT

KİTAP VE FİLM YAKAN TÜRKİYE'DEN... İNSAN YAKAN TÜRKİYE'YE!

Olayı ilk öğrendiğimde "Eh, kitap yakmıştık...film yakmıştık, şimdi insan yakmayı da başardık ha!" diye bağırdığımı hatırlıyorum.

Ne kadar kardeşlik nutukları atarsak atalım, hepimiz çok iyi biliyoruz ki, bu topraklarda şiddet hep varlığını sürdürdü. Bu topraklar üzerinde yaşayan insanlar yüzyıllardır, şiddeti ilk "çözüm" yöntemlerinden biri olarak düşündüler, düşünmeye de devam ediyorlar. Sebepleri şudur, budur... ama hâlâ bu sonuç'tayız.

Eskiden, yani 2 Temmuz'dan önce "insan yakmak" deyince aklıma Ortaçağ, engizisyon, Bruno, kilise, Hitler, faşizm, Almanya, fırınlar gelirdi... Şimdi bu çağrışım silsilesine Türkiye de girdi.

2 Temmuz 1993 tarihinde Sivas'ta, Madımak otelinde 37 insan yakıldı, boğuldu.

Hem de Allahuekber sesleri arasında "Yak! Yak!" diye tempo tutularak.

Hem de yangının söndürülmesine engel olunarak.

Hem de Başbakanından Cumhurbaşkanına kadar bütün bir devletin gözü önünde, bilgisi dahilinde.

Aziz Nesin Bahane

Olay sırasında ve sonrasında olayın suçlusu olarak, yakılan 37 insanın suçlusu olarak Aziz Nesin gösterildi. Ne yapmıştı Aziz Nesin? Konuşmacı olarak çağrıldığı bir toplantıda düşüncelerini açıklayarak halkı tahrik etmişti! Eee, tabii... galeyana gelen halk da onu yakarak cezalandırmak istemişti.

Ne kadar normal bir mantık, değil mi?

Sivas olayları, bu ve benzeri mantıksızlıkların normal kabul edildiği bir toplumda yaşadığımızı bir kere daha öğretti bize.

Eski Yunan'da gençleri fikirleriyle zehirlediği iddia edilen Sokrates bile, bir mahkeme tarafından ölüme mahkûm edilmişti. En azından mahkeme hakkı tanınmıştı yani. Eski Yunan kaçıncı yüzyılda vardı? Türkiye kaçıncı yüzyılda?

Bir Taşla İki Kuş

Olayın üzerinden bir iki gün geçince, gerçekler biraz daha belirginleşti. Aziz Nesin'in konuşması kayıtlardaydı. Dinlendiği zaman görüldü ki, konuşmasında tahrik edici bir yan yok. Bunu, endisine "bunak" diye saldıranlar bile kabul etmek zorunda kaldılar. Sadece düşüncelerini söylüyordu Nesin. Daha çok da Aleviliği eleştiriyordu. Alevilere karşı Aleviliği eleştiriyordu. Öyle anlaşılıyor ki, asıl sorun Nesin'in konuşmasında değil. Şeriatçı İslamcıların Aziz Nesin için zaten "Şeytan Ayetleri"nden dolayı bir ölüm fermanları var. Hazır Aziz Nesin buradayken, yani Pir Sultan Abdal etkinliklerine katılmışken bir taşla iki kuş avlamak isteği, bence saldırının kalkış noktası.

Olaydan bir hafta öncesinde başlayan bildiri dağıtmalar, Nesin'in konuşmasından bağımsız olarak bir hazırlık yapıldığını gösteriyor. Ayrıca, Aziz Nesin'e İstanbul'da da saldırabilirlerdi. Sivas muhafazakâr bir kent deniyor. İstanbul'da birçok ilçe var ki, en azından bir Sivas kadar büyük ve muhafazakâr. Yani İstanbul'da da yapabilirlerdi bunu, ama Sivas'ta bir taşla iki kuş vurulmak istendi. Birincisi Aziz Nesin, ikincisi Aleviler.

Dikkatinizi çekmiştir, hükümet ve partiler hemen işin Sünni-Alevi yönüne vurgu yaptılar. Alevi-Sünni çatışmasından korktular. Hükümet, otelde 37 kişi ölürken, "halka bir şey olmamıştır, halk sakindir" gibi açıklamalar yaptı. Devle-

tin Sivas'taki yöneticilerinin, halkla-devleti karşı karşıya getirmemeleri konusunda uyarıldığı açıklandı.

Alevi Kültürü Yeniden Canlanıyor

Anadolu'daki toplumsal mozaiğin önemli bir unsuru olan Alevi kültüründe, son dönemlerde yeniden bir canlanma ve canlandırma çalışması başlamıştı. Sönümlenmekte olan Alevi kimliği araştırmalar, paneller, etkinlikler, şenlikler aracılığıyla yeniden gün yüzüne çıkıyordu. Alevilik bilindiği gibi İslam mezhepleri arasında hoşgörüye en yakın mezhep ama Türkiye'de hep Sünniliğin gölgesinde kalmış. Daha doğrusu Osmanlı-İran ilişkilerinden dolayı Şiiliğin Türkiye kolu olan Alevilik hep ezilmiş, horlanmış. Türkiye Cumhuriyeti kurulup, tarikat ve tekkelerin kapatılması, devletteki Sünni etkilerin azaltılması sonucu biraz rahat nefes alabilmiş. Alevilerin Kemalizme ve sola yakın olmasında bu tarihsel geçmişin büyük payı var.

İslam'ın tam yükseliş kaydettiği bir dönemde bir başka İslami mezhebin, Aleviliğin yeniden canlanması Şeriatçı İslamcıları öteden beri rahatsız etmektedir. Sivas olaylarında Aziz Nesin'in yanısıra Alevilere de gözdağı verilmek istenmesinin temelinde bu gelişmeler var. Basın, medya, hükümet... olayları sadece Nesin'e yönelikmiş gibi değerlendirdiler. Oysa hedefte Nesin kadar Aleviler de var. Pir Sultan Abdal'ın heykelinin kırılması, boynuna ip geçirilip yerlerde sürüklenmesi başka nasıl açıklanabilir?

%90 Müslüman Hesabı ve İslamcılık

Tam bu noktada şeriatçı İslamcıların bir hesabından söz etmemek olmaz. Diyorlar ki, bu ülkenin % 90'ı Müslüman. Öyleyse Müslümanca yaşaması ve yönetilmesi lazım. Nedir Müslümanca yaşamanın ve yönetilmenin adı? Şeriat.

Burada basit bir yuvarlak hesap var.

Bir kere Aleviler Şeriatçı İslamcıların bu yuvarlak hesabını bozuyor. Evet Aleviler de Müslüman ama onlar şeriat istemiyorlar. Ve bu %90'ın içinde hatırı sayılır bir ağırlıkları var (20 milyon civarı). Alevi kültürü canlandıkça, bu oyunu bozma gücü de artacak. İslamcılar bundan rahatsız.

İkincisi, teorik olarak bakıldığında haklı gibiler. İslamiyet iki dünyaya da nizamat veren bir din. Dünya nizamının adı da Şeriat. Ama ortada her zaman iki İslam olmuş. Şerif Mardin'in "Türkiye'de Din ve Siyaset" adlı kitabında belirttiği gibi "halk İslamı" ve "ulema İslamı". Sözgelimi Osmanlı'da İslam tam bir ulema İslamı. Bir başka deyişle devlet İslamı olarak ortaya çıkıyor. İslamcılık, bu realiteden hareketle 19. yüzyıl başlarında bir akım olarak ortaya çıkıyor. Konunun ayrıntısına girmek istemiyorum, söylemek istediğim, durumun yuvarlak bir hesapla ifade edilebilecek kadar basit olmadığı. Tabii buna, İslam'ın tarikatlarla, mezheplerle, tekkelerle bölünmüşlüğü de eklenmelidir.

Tahrik Var!

Tahrik meselesine dönersek, hemen aklımıza gelen soru şu oluyor: Aziz Nesin'in konuşması tahrikse, Hasan Mezarcı'nın, A. Dilipak'ın eleştirileri, HBB, Yüksek Tansiyon programında Alevilere "sapık" denilmesi ne oluyor?

Cumhuriyet, Aziz Nesin'in şenlikte yaptığı konuşmayı tam metin yayınlayınca görüldü ki, sanılanın ve düşünülenin aksine ortada bir kasıt ve tahrik yok. Nesin, Pir Sultan Abdal'a, kendi çocukluğuna, Aleviliğe ve Aleviliğin bugün yorumlanmasına ilişkin, daldan dala atlayan bir konuşma yapıyor. Bunu yaparken en çok da orada bulunan, kendisini şenliğe çağıran Alevileri eleştiriyor. Tahrik kabul edilen sözler de bu bölümde zaten. Şöyle diyor Nesin:

"(Alevilik)... Bugün nasıl yorumlanmalıdır? Ben genelde 400 yıl önceki ne olursa olsun, en doğru söz-

ler olsun, bugün aynen onların yürürlükte kalmasından yana değilim. 700 yıl önce, 750 yıl önceki Mevlana da öyle, tabii bunların içinde ölümsüz değerde sözler elbette vardır. Ama o felsefe bütünüyle bugüne uygulanamaz ve o yüzden ben Müslüman değilim, yoksa Kuran'da da güzel sözler var. Ama 1300-1400 yıl önceki sözlerin, kimin sözü olursa olsun, eskiyeceğine inanıyorum." (Cumhuriyet, 7 Temmuz 1993)

Aziz Nesin'in doğrudan Müslümanlığa ilişkin söylediği bu. Hatta, doğrudan Müslümanlığa dair bir yorum yapmıyor, kendisinin Müslümanlıkla ilişkisini açıklıyor. Neden dinsiz olduğunu söylüyor. Bu mu tahrik?

Bu kadarcık bir görüş/açıklama tahrik sebebi olarak kabul görecekse, Türkiye, daha çok yanacak demektir. Çünkü Türkiye birçok farklılıkların birliğidir ve çok şükür her farklılığın "kutsal" ve eleştiri-üstü değerleri vardır. Bu değerlere yönelik eleştirileri, küfür ve hakaret olarak algılayacak mantık zaten vardır.

Sözgelimi Refah Partisi Milletvekili Hasan Mezarcı'nın görüş ve önerileri, A. Dillipak'ın yazı ve konuşmaları Kemalistleri hop oturtup, hop kaldırıyor. Her gün tahrik ediyor olmalı. N'olacak şimdi? Mezarcı'nın yakılması mı gerekiyor? Bu tür mantıkların, sözgelimi, İslamcıların ünlü Konya yürüyüşünü 12 Eylül'ün nedenlerinden biri sayan ordunun yaklaşımından farkı ne? Bir başka örnek: HBB'de, Alevilere 60 milyonun gözü önünde "sapık" denildi. Aleviler kalkıp, sözün sahibi müftü gibi adamları, dövmeye, yakmaya kalksa, "Ne yapalım, onlar da tahrik etmeselerdi!" mi diyeceğiz?

Şimdiye kadar yaşanan toplumsal değişimlerde "şiddet" başrolü oynadı. Kim biraz kendini canlanmış hissederse, iktidara yakın olduğunu düşündü ve bu süreci hızlandırmak için, zora, şiddete başvurdu.

Bu yöntemi şimdi İslam kullanmaya başladı.

Hükümet, Uygulanagelen Politikaların Sonucu Olaya Seyirci Kalarak, Taraf Oldu

Din, Osmanlı'da tebayı yönetmek için sarayın elindeki en büyük kozlardan biriydi. Cumhuriyet hükümetleri için de din, önemli bir kaldıraç olmuştur. Devletten bağımsız dini örgütlenmeleri yasaklayan TC, Diyanet İşleri kanalıyla dini gerektiği zaman kullanma yoluna gitmiştir. Ama çokpartili döneme geçiş, devletin bu planını bozdu. Çünkü İslamcılar önemli bir oy potansiyeliydi. Bunu yalnız oy potansiyeli diye görmek realiteyi biraz küçümsemek olur. İslam dini ya da kültürü Türkiye toplumunda çok ağırlıklı yeri olan bir unsur. Tabii şu ya da bu siyasi parti, bunu görmezlikten gelemez. Nitekim gelmedi de. Şeriatçı İslamcılar özellikle 80 sonrasında devlet dışı örgütlenmelerini hızla genişletirken, devlet içinde de önemli yerleri tutma çabası içine girdiler. Hükümetler, kendi kontrolleri altında olduğunu düşündükleri bu gelişmelere hoşgörüyle baktı. Oysa bir süre sonra kimin kimi kontrol ettiği belli olmuyordu artık. Ava çıkan avlanır hikâyesi. Nesin'in haklı olarak söylediği gibi, merkez partileri bindikleri dalı kesiyorlar gerçekten ama bunu görmeleri mümkün değil...

Bu yüzden, Sivas'taki devlet görevlilerini arayan iktidar yetkilileri, "Aman devletle halkı karşı karşıya getirmeyin," diye çok sıkı uyarılarda bulunmuşlardır. Burada "halk", oteli yakan ve 37 kişiyi öldüren güruh. Nitekim, iktidarın dediği oluyor, katliamcı güruh kurtuluyor, Başbakan Çiller'in dediği gibi katliamı yapanlara bir şey olmuyor...

Burada Başbakan Yardımcısı İnönü'nün "Benim elimde gücüm yok ki, önleyeyim" tarzında yaptığı açıklamayı hatırlatmak istiyorum. Çok tepki aldı ama sanırım bir noktaya işaret etmesi bakımında önemliydi. O da şu: Devletin başın-

da sosyal demokratlar, Kemalistler de olsa durum çok değişmezdi. Ta ki, devletin dine ilişkin yapılanması değişinceye kadar. Unutmayın ki, Kahramanmaraş, Çorum katliamları Ecevit iktidarı zamanında olmuştu. Devlet, dini kontrol etmeye, kullanmaya devam ettikçe, din tarafından kontrol edilmeye devam edecektir.

Siyasi Partiler Yangına Körükle Gittiler

Olay sırasında ve sonrasında siyasi partilerin olayı değerlendiriş biçimleri çok basit ve o ölçüde tehlikeli oldu. 37 kişinin yakılarak öldürülmesine bakışları, yeni "yangın"lar için sanki icazet veriyor, mazeretler buluyordu. Sosyalist partiler, HEP, SHP, DSP ve CHP'nin dışındaki bütün partiler, "tahrik var" diyerek, mazeretli açıklamalar yaptı. SHP Genel Başkanı İnönü bile, "bazı düşüncelerin açıklanması bazılarını tahrik ediyor" gibi açıklamalar yaptı.

Özetle söylemek gerekirse, parlamento partileri olay karşısında iki gruba ayrıldılar. Bir yanda "tahrik var" diyenler, öbür yanda klasik anlamda "laiklik" vurgusuna sahip çıkanlar. Tahmin edileceği gibi laiklik yaklaşımı sosyal demokrat partilerin yaklaşımıydı. Bu iki yaklaşımda bugünkü sorunların nedenleri arasında yer alıyordu.

Bu olayda özel bir konumu bulunan Refah ise, "yavuz hırsız" rolündeydi. Hem "Tahrik var!", hem de "Müslümanlığa saldırı var!" diye ortaya çıktı.

Merkez ve sağ partiler sanki, Demirel'in meşhur "Bana milliyetçiler adam öldürüyor dedirtemezsiniz!" yaklaşımı içindeydiler. Oysa Sivas olayının, Muammer Aksoy'un öldürülmesiyle başlayan ve dönem dönem sürdürülen Müslüman terörünün bir parçası olduğu açık.

Basın ve TV Yanlış Yönlendiriyor

Bu olaylar sırasında basının ve TV'nin kamuoyu oluşturma gücüne bir kere daha yakından tanık olduk. Herkes, sözbirliği etmişçesine Aziz Nesin'i konuşuyor; yapmamalıydı, gitmemeliydi, konuşmamalıydı diye eleştiriyordu.

Sanki insanlar yakılmamıştı! Sanki 37 kişi öldürülmemişti! Varsa yoksa Aziz Nesin. İnsanların ortadaki 37 yediyi ölüyü bırakıp, Aziz Nesin'i konuşmalarının temel nedeni ise basının ve TV'nin haber ve yorum tarzlarıydı. Benim için ilginç olan bir başka nokta, tam demokrasiyi savunan liberal, 2. Cumhuriyetçi yazarların tavrı oldu. Bunlardan tipik iki örneğe değinmek istiyorum.

Birincisi İnterstar'ın yorumcusu Engin Ardıç. Ardıç, bir gün arayla yaptığı iki konuşmada A. Nesin'e "Git nerede ölürsen öl," diyordu. Tahrikçilikle suçlayarak "bunak" vesaire sıfatlarla dolu yorumlar yapıyordu. Nesin'i tahrikçilikle suçlayan Ardıç, küfür ve hakaret dolu konuşmalarıyla milyonların gözü önünde tahrikçilik yapıyordu.

İkinci örnek Sabah gazetesinden Cengiz Çandar. 4 Temmuz tarihli yazısında Nesin'i provakatör olarak suçlayan Çandar, "80 yıl bu ülkede yaşayacaksınız ve bu milleti tanımayacak ve böylesine olaylara neden olacaksınız... 80 yıl kendi halkını tanımamak ancak aptallıkla açıklanabilir," diyordu.

Çandar'ın, halkı tanımaktan kasdettiği, Aziz Nesin Sivas'ta konuşmamalıydı yaklaşımı. Yasakçı yaklaşım. Yasakçı yaklaşımın şimdilerdeki moda yaklaşımı bu: "Konuşma, yoksa tahrik olur!" Tam demokrasiyi savunduklarını söyleyen 2. Cumhuriyetçi yazarlar, Nesin'in kendini ifade etme hakkını savunmuyorlar.

Ayrıca Çandar bu kadarla da kalmıyor. Suçlamalarına gerekçe yaptığı yazısında A. Nesin'in konuşmasından, onun söylemediği cümleler aktarıyor. Küçük bir örnek: Aziz Nesin konuşmasında, "Türkiye Müslümanlığı başka bir çizgiye sokmuştur genelde.

Bunu anlamak için "Cami-ül Ezher"in içine girmek bile yetiyor. Ben "Cami-ül Ezher"e birkaç kez girdim. Medreselerini de gezdim, gördüm. Örneğin cami içerisinde, o büyük caminin içerisinde çocuklar koşmaca oynarlar ve entarili Arap yere yatmıştır, uyuyordur, horlaya horlaya ve entarisi açılmıştır. Cinsel organı şişe şişe kabarmaktadır, onu ben gözlerimle gördüm. Türkiye'de camide böyle şey olmaz, ister Sünni olsun ister başka şeyden olsun," diyor. (7 Temmuz 1993, Cumhuriyet, A. Nesin'in Sivas konuşmasının tam metni.)

C. Candar yazısında bunu şöyle aktarıyor: "Türkler entari ile camide gezerken, çocuğun cinsel organının gittikçe şişmesi karşısında ses çıkarmazlar. Bu da İslam'ın Türkiye'leştirilmesinden kaynaklanıyor." (4 Temmuz 1993, Sabah, Sivas Faciası: Provokasyon ve Gaflet başlıklı yazısı.)

İşte böyle!

Basın, Sivas olaylarında 37 kişinin yakılarak öldürüldüğünü birkaç gün sonra gördü, başlıklarını ve yorumlarını değiştirmeye başladı ama o zamana kadar kamuoyu çoktan oluşmuştu.

Müslüman basın ise olayın başından beri, "tahrik var"ı işledi. Yazı ve yorumlarda bir iki cümleyle olayın bu noktaya gelmesine üzüldüklerini belirtiyorlardı ama aynı yazıların satır araları, "iyi bir ders oldu" havasıyla doldurulmuştu. Takiyye politikası sürüp gidiyordu.

Yak, Yık, Yok Et!

Türkiye'nin ideolojik, politik, kültürel haritası sanki bu işaretleri taşıyor. Onu eleştirme, bunu eleştirme, tahrik etme, teşvik etme... Bu yapma etmeler, kazara yapılırsa hemen ceza hazır: yok edilmek!

Tüm toplumsal sistemimizi saran bu yok etme zihniyeti Türkiye gibi çeşitli farklılıkların bir arada yaşadığı ülkede, tam bir dinamit işlevi görüyor. Bu zihniyetle, biraz güçlenen her düşünce kendi hesabını kendi görmeye başlıyor. Bahane ve gerekçe nasıl olsa bulunuyor... istim arkadan gelsin!

Manzaraya bakın:

Devlet terörle mücadele adı altında infaz yapıyor.

Halk, "sapık" filan diye, henüz "sanık" konumundaki insanları linç ediyor.

PKK, hainlerle mücadele adı altında kadınları, çocukları kurşunluyor.

Dev-Sol, daha düne kadar dava arkadaşı olanları şimdi hapishanede şişliyor, dışarıda kurşunluyor.

Ortada bir arada yaşamanın hukuku diye bir şey kalmıyor. Çünkü Türkiye toplumu yeni kimlikler arayışı içinde... bu arayışın kökü ise, Tanzimat'a kadar uzanıyor...

Türkiye yeni kimlik arayışlarına yöneliyor!

Türkiye bugün kendinden rahatsız... TC'nin oluşturduğunu düşündüğü kimlik, 60'lı yıllarda başlamak üzere çözülmeye, dağılmaya başladı. Herkes Türkiye'ye bir yanından asılıyor, kendi yanına çekmeye çalışıyor.

Bu "çok kimlik" tartışmaları bize yabancı değil aslında. Cumhuriyetle birlikte gösterimi yasaklanmış, vizyondan kaldırılmış bir film yeni baştan gösterime giriyor. Hem de kitlelerin yoğun isteği üzerine...

Söylemek istediğim şu: Türkiye'nin bugününden rahatsız olan kimlikler aslında Tanzimat'tan sonraki dönemlerde oluşmuştu. Bunları üç grupta toplamak mümkündür: 1. Batıcılar. 2. İslamcılar. 3. Milliyetçiler.

Bu mücadeleyi Batıcılar, yani Kemalistler kazandı ve Osmanlı'dan TC'ye geçiş yapıldı. Kemalistler, kendilerinin dışındaki yaklaşımlara hayat hakkı tanımadı. Bir hareket olarak yeni oluşmaya başlayan sol da dahil olmak üzere, farklı yaklaşımları ezme yoluna gitti. Bu memlekete komünizm, milliyetçilik, İslamcılık lazımsa onu da biz getiririz havasında davrandı. Politikası gerektirdiği zaman sol, İslamcı ya da milliyetçi söylemleri kullanmaktan kaçınmadı.

Ne zamana kadar?

Çokpartili hayata geçin-

ceye kadar. Çokpartili hayata geçişle birlikte toplumun çeşitli kesimlerinin fikir ve yaklaşımları Kemalizmi zorlamaya başladı. Kemalizm adına yapılan 27 Mayıs, 12 Mart ve 12 Eylül darbeleri toplumda derin yaralar açtı.

Bugüne baktığımızda, Cumhuriyet öncesi tartışma kutuplarının neredeyse aynen devam ettiğini görürüz. Bugünün tartışma tarafları yine 1. Batıcılar (Kemalistler), 2. İslamcılar, 3. Milliyetçiler.

Tek fark milliyetçiliğin öznesi değişti. O zamanki milliyetçilik Türk milliyetçiliğiydi, bugünkü milliyetçilik Kürt milliyetçiliği.

Sol, farklılıkların kendini ifade edebildiği demokratik bir toplum modelini öne çıkarmalı.

Toplumun kimlik kararları aldığı, yeni kimlik oluşturma süreçlerine girdiği böyle bir dönemde sosyalistlerin etkin olamamaları Türkiye'nin de şanssızlığı aslında. 100 yıl önce, bu tartışmalar yapılırken sosyalist hareket daha yeni oluşuyordu. Bugün de durum farklı değil. Sosyalist hareket dünya ölçeğinde uğradığı başarısızlık ve erozyondan daha yeni yeni kurtulmaya, değişen dünyanın yeni bilgisini Marksist açıdan yeni yeni üretmeye ve tartışmaya başlıyor. Ama zaman ve toplum sosyalistleri beklemiyor tabii. Hızla ve şiddetle ayrışma devam ediyor.

Şu hiç unutulmamalı ki, bir toplumun çeşitli kesimlerinin farklı kimlik arayışları zorla, yasakla durdurulamaz. TC tarihi, bu gerçeği bir kere daha onayladı. Öyle anlaşılmalı. Dini, etnik, milli, sınıfsal vb. fikir ve yaklaşımlar kendilerini özgürce ifade edebilmeliler. Bu noktada "şunlar iktidarı ele geçirebilir, bunlar iktidara gelebilir" gibi yasakçı yaklaşımların yeri olmamalı. Ayrıca bu mücadelenin, çoğunluğun azınlığa baskısına dönüşmemesi için devletin gerçekten demokratik ve laik bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir.

Konuya dini açıdan baktığımız zaman devlet, dini, "devlet dini" gibi kullanmaktan vazgeçmeli, bu konuyla ilgili taraf olmaktan çıkmalıdır. Böyle bir yapı değişikliği olmadan Sivas'taki gibi şiddet olaylarında devlet taraf olmaya devam eder. Buna en Kemalist başbakan yardımcıları, bakanlar ve en Kemalist valiler (anlaşıldığı kadarıyla Sivas Valisi Kemalist bir valiydi) bile engel olamaz.

Evet, Marksistler dini "halkın afyonu" olarak tanımlamışlardır. Asıl eleştiriyi, dinin güçlenmesine yol açan ekonomik ve sosyal etkenlerin değiştirilmesine yöneltmeyi bilmişlerdir.

Tam bu noktada Kemalistlerle, onların "varlık sebebi" haline gelen "laik" eleştiriden kendimizi ayırmamız hayati önemdedir. Kemalistler, laikliği, devletin dini denetlemesi ve yönlendirmesi olarak algılar. Bu yaklaşımın tipik tezahürleri darbe dönemlerinde sık sık görülür. Sözgelimi laik devlet, camiye ihtiyacı olmayan Alevi köylerine zorla cami yaptırır.

Sosyalistler ise laikliği, bütün din ve mezheplerin sivil toplumda kendilerini özgürce ifade edebilmeleri, devletin ise dinle hiçbir ilişkisinin olmaması olarak tanımlar.

Sosyalistlerin kendi özgül yaklaşımlarını ifade etmelerinin önemi şurada: Bugün Türkiye'nin önünde sadece ve sadece iki yol kaldı:

1. YA...

Türkiye, farklı kimliklerin kendilerini ifade edebilecekleri bir model bulacak...

2. YA DA...

TC'nin ilk kuruluş yıllarına döneceğiz. TC o yıllarda olduğu gibi yine "Milli-Laik!" bir devlet kuracak. Bunun iki taraflı da değil, çok taraflı bir iç savaş anlamına geldiğini hepimiz biliyoruz. Tam bir kırıma yol açacak böyle bir iç savaşı yaşamamak için "Milli-Laik" devletin ve onun temsilcilerinin yanında değil, "Demokratik-Laik" güçlerin yanında yer almak durumundayız. ■

ALİ MAHİR

POLİTİKA GAYYA KUYUSU MU?

Şu dünyada olup bitenler handiyse insanı serseme çeviriyor. Birisi çıkıp da, son birkaç yılda olup bitenleri şöyle bir çözümleyebilirse, gerçekten aşkolsun. Sosyalizmin buruşan suratını güldürecek diye, Gorbaçov'a güven duymakla, son yılların ilk yanılgısını hanemize geçiyorduk...

Sosyalizmin bugüne dek süregelen yanlış uygulamalarından, onu kendi elleriyle arındırıp, kendi gerçek kimliğine kavuşturma operasyonu dediydik şu anlı şanlı Perestroikaya. Glasnost ve Perestroika 1917 Ekim Devrimi ruhunun 21. yüzyıla girerken yeniden kıpırdanıp şahlanması olacaktı!

Başta Stalin olmak üzere, daha birçok Sovyet yöneticilerine veryansınla başlayan bu kampanya hızını alamayıp, bir geceyarısı kâbusundan kaçar gibi gemini öyle bir azıya aldı ki, ardındaki bir koca hikâyeyi idam etmekte, hiç de beis görmedi ve bir hışmile reform ilmiğini Lenin'in dahi boynuna geçirdi.

Kuşkusuz, yaşanan sürecin temel nedenlerine vakıf olmayan "yeni dünyacılar" zor olanı değil de, belki en onursuz olan yolu seçerek, dünyayı tek bir gücün sultasına terk ettiler. Hem de, bağımlı tutsak ülkeciklere dönme bahtsızlığını da göze alarak.

Sosyalizmin iyi örnekler sunamadığı savına yaslanıp, bir yüzyıla denk düşen devasa bir emeğin tukaka edilmesi, kölelik zincirini insanın kendi eliyle boğazına takması pahasına caiz sayılabilir mi?

Gorbaçov'a karşı düzenlendiği sanılan bir darbe girişimiyle, reformcular daha bir azıtmanın, kalmışsa birkaç eski taşı da yerinden oynatmanın gerekçelerini yakaladılar. Partiye karşı ölçülü davranmaya özen gösteren Gorbaçov'u, tümden silme planı kokan bu manevra, eğer Yeltsin'in bir oyunu değildiyse, yazık bu sürece intizar eden birkaç zavallı onurlu insanın intiharı olmuştur. Yeltsin ülkede birinci adam olma ve Gorbaçov'u dilediği çizgiye çekebilme şansını, bu talihsiz girişimini savuşturarak yakalamıştır. Ve Gorbaçov'la, sosyalizm denemesinden kapitalizme çark eden sistem, kahramanını, ordusuz komutan örneği ortada bırakmıştır.

Evet, başdöndürücü gelişmeler oluyor dünyamızda. Ülkemizin de geri kalacak hali yok ya. Kaldı ki, özel bir dönemin türettiği ANAP çıkar grubu, dört siyasi eğilimi daha kendine çekerken, şahsiyetli insan olmanın belkemiğini bir kez çatlatmıştı. Geçen süre zarfında, bu çatlaklardan dalıp çıkanın haddi de yok, hesabı da... Derler ya; oportunist olmak da, hamile kalmak gibidir; zira hamile kalmanın azı çoğu olmaz.

Çeşitli anti-demokratik yasalarla, diğer politik alternatiflerin susturulup devre dışı bırakıldığı dönemde, kapağı ANAP'a atmakta beis görmeyen tutarsız politik şahsiyetsizlik, bugün de ayniyle vaki ürünler vermeye devam ediyor. Bu makyavelist politika artıkları, sımışka çiçeği gibi, başını bir o yana bir bu yana çevirip, yalpa vuruyorlar...

Bir türedi parti olan ANAP'a karşı, meşhur salvolarla kafa tutan, hesap soracağını ilan edenlerin, bırakın belindeki çatlağı, acaba belkemikleri var mı diye sormanın tam sırası değil midir? Umudunu kesip, o daldan bu dala sıçrayan şu çıkar güruhları için, ne onurlu kabuller ne izdihamlar yaşadık ve de yaşamaktayız!..

Eğer 10 yıla yakın bir süre, ülkeyi bir aile imparatorluğuna çeviren bu aşırı Amerikancı takımın, halkın kaderine musallat olmuş bir bela olduğunu söylüyorsan, vidalar suçlu, somuna beraat diyemezsin. ANAP'ı, onu yaratan sosyal objeler içinde bir bütün olarak 12 Eylül tasarrufu görüp, yargılayacağını ilan edenlerin ellerini, kuduz ve vebadan yıkaması gerekmez mi?

Demokratik yaşamın tüm kurum ve kurallarıyla yeniden, ama kesintisiz tesis edilmesi, bugün en acil politik hedef olma konumunu sürdürüyor. Yapay yarışlarla, politikanın reklam spotlarına indirgenip hapsolunduğu göz önüne alındığında, kitlelerin ilgi ve ihtiyaçlarının, ideallerin beş kuruş etmediği, densiz bir yarışla politik kimlik erozyonundan da öte, bir krizin, bir düşüşün yaşandığı açıkça ortaya çıkmaktadır.

ANAP döneminde özendirilen köşe dönmeci insan tipinin, toplumsal dokularda yol açtığı korkunç tahribatı anlamadan, ne fukara edebiyatında ne de insan hakları feryatlarında ciddiyet olabilir. Zira, bugün politik kokuşma katlanıp katmerleşmektedir. Ülkemizin bugün içinde yüzdüğü politik arabesk trajedisi, yeni-eski figüranlarla daha da kangrenleşiyor; zaten midesi politikaya dönmüş pek çok insan, artık kusma noktasına getirilerek, aklıevvel birkaç yüz uyanığın tasarrufuna, bir toplum teslim edilmek isteniyor.

İşte politik arenada oynanan oyunun hülâsası. Unutulan bir gerçek ise şu: Kitlelerle bu denli alay etmenin de bir faturası olabileceği...

Ya politika sahnesi halkın istemlerinin tartışılıp çözüm arandığı bir kürsü olacak ya da idealleri özel ihtiraslarına kurban eden politikacıların, düşüp çıkamayacağı bir gayya kuyusu... ■

SBP GENEL YÖNETİM KURULU TOPLANTISI SONUÇ BİLDİRGESİ

SBP Genel Yönetim Kurulu 10-11 Temmuz 1993 tarihlerinde, İstanbul'da Genel Başkan Prof. Sadun Aren'in başkanlığında toplandı. Çok önemli toplumsal olayların yaşandığı bir döneme rastlayan bu toplantıda alınan kararların ve ortaya konan değerlendirmelerin yer aldığı sonuç bildirgesini okuyucularımızın ilgisini çekeceğini umarak yayınlıyoruz.

BİRLİK

Rejim ve Politik Sistemdeki Son Durum ve SBP'nin Yaklaşımı

Türkiye'de rejim çok yönlü problemlerle karşı karşıyadır. Rejim esas olarak 12 Eylül'den çıkışın tamamlanamamasının, demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla gerçekleşmemesinin problemlerini yaşamaktadır.

1989 yerel seçimlerinde yerel yönetimlerin çoğunluğu 12 Eylül mağduru partilerce kazanılmıştır. 1991 seçimleriyle parlamento çoğunluğu da aynı partilerin eline geçmiştir. Bunlardan ikisi Koalisyon Hükümetlerini kurmuşlardır.

Özal'ın ölümü, Demirel'in Cumhurbaşkanı seçilmesiyle bu makam da safkan 12 Eylülcülerin elinden çıkmıştır.

Bunlar böyle iken 12 Eylül'ün Anayasası ve tüm yasal sistemi esas olarak yürürlükte kalmaya devam etmiştir. Güvenlik güçleri, istihbarat örgütleri, ordu ve kontrgerilla ya da dar anlamdaki devlet aygıtı 12 Eylülcü yapıda kalmaya devam etmektedir. Devletin 12 Eylül'le daha da sertleştirilen merkezi yapısı ve buna karşın yerel yönetimlerin zayıflığı sürdürülmektedir. 12 Eylül'ün dış politikası ana doğrultularıyla devam etmektedir. Özal'cı ekonomik politika sürdürülmektedir.

Sonuçta seçimlerde ortaya çıkan parlamento, hükümet, sivil Cumhurbaşkanı yasama ve yürütme organının tepesini oluşturmalarına rağmen, iktidar olarak süregiden devlet aygıtındaki 12 Eylülcü yapılanmayı değiştirme yönünde ciddi hiçbir adım atmamışlardır, atmaya da niyetli değillerdir.

Bu durum rejimin, politik sistemin içine yuvarlandığı bunalımların Türkiye'nin yaşadığı sıkıntıların başlıca nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Çok faktörlü bir yapı olarak devlet içinde seçimle oluşmuş sivil odaklarla; Hükümet ve parlamento ile MİT, kontrgerilla, militarist odaklar arasında yer yer ve zaman zaman süregiden iktidar çekişmesi sürmektedir. Bunun en son ve açık örneği Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş'in Hürriyet gazetesindeki demecidir.

Politik sistemde, devletteki bu durum istikrarsızlık ve yetmezlik politik partiler planında da yansımakta ve istisnasız bütün partiler art arda sarsıntı ve bölünmeler, taban kaymaları yaşamaktadırlar. Çünkü sivil güçlerin rejime, devlete tam egemen olamayışları iktidar ya da muhalefette politik partilerin faaliyetlerini sonuç alıcılıktan uzaklaştırmakta ve etkisizleştirmektedir.

12 Eylül ile birlikte Marksist sosyalist partiler en ağır darbeyi almışlardır. Bir yandan süren yasaklar, öte yandan 1989-91 yıllarındaki sosyalist ülkelerde olanlar sosyalist hareketimizde sarsıntı ve bunalımı en üst noktasına kadar tırmandırmıştır. 1991 ortalarından itibaren sosyalist harekette geriye kayma durmaya başlamış, tutunma ve toparlanma olanak ve eğilimleri uç vermeye başlamıştır.

Kürt varlığı, kimliği ve haklarının reddi Kürt politik partilerini illegalitede kalmaya mecbur ederek, serbest bir biçimde fonksiyonlarını yerine getirmelerini önleyerek, onların etkili bir biçimde çalışma yürütmelerini zorlaştırarak, çok büyük bir nüfus kitlesinin yasal politik arenada yeterli bir biçimde temsil edilmesini önlemektedir. Bu da, politik sistemin başlıca tıkanma noktalarından birini oluşturmuştur.

Türkiye sosyal demokrat hareketinin SHP-DSP ile başlayan bölünmesi en azından uzunca bir dönem kalıcılık kazanırken, CHP-SHP bölünmesi de buna eklenmiştir. Program, politika ve örgütsel bakımdan Türkiye sosyal demokrat hareketi kendi tarihinin en sert bunalımlarından birine yuvarlanmıştır. Bu, 1989'dan beri belediyeler-yerel yönetimlerde, 1991'den beri koalisyon ortaklığı ile merkezi iktidar deneyindeki ciddi yıpratıcı başarısızlıklarla birleşmiş ve sosyal demokrat hareket için olumsuzluğa gidiş açısından yeni bir durum yaratmıştır. Oy oranı sert düşüşlere uğramıştır. İnönü'nün çekilişi ve Eylül kongresi SHP'de belirsizliğin ve bu belirsizliğin yol açtığı tahribatı sürdürüyor. CHP ise tüm yenilik ve değişim vurgularına rağmen klasik CHP çizgisine oturarak anketlere yansıdığına göre çok düşük bir oy oranına kilitlenmiştir. Bir bütün halinde sosyal demokrat hareketin geleneksel yerleşik kadrolarında belli bir yıpranma bezginlik ve "evine çekilme" eğilimini beslemektedir. Bu durum hem SHP hem CHP'de örgütsel yapıyı ayakta tutmak için eski ya da hali hazır sosyalist, komünist, devrimci kadrolara başvurma eğilimini güçlendirmektedir. Bu durum sosyal demokrat hareketi bir de kendi iç örgütsel yapısında bir açmazla karşı karşıya bırakmaktadır. Geleneksel CHP tabanını ve seçmenini bilinen sosyalist ve komünist geçmişli kadrolarla yönetme ve harekete geçirme gibi zor bir pozisyonda bırakmaktadır.

ANAP son yıllarda önce Demokratik Merkez Partisi, sonra Yeniden Doğuş Partisi ve en sonunda Özal'cı ekibin kopmasıyla art arda üç bölünme yaşamıştır. Oy oranı yüzde 24'lere kadar inmiştir.

DYP öncelikle Demirel'in Cumhurbaşkanlığı'na seçilerek Genel Başkanlığı bırakmasıyla, bilinen imajı ve konumunda kestirilmesi güç gelişmelere açık hale gelmiştir. Bu arada uzun yıllardan beri Demirel ve partisini destekleyen önemli tarikatların Aydın Menderes'in kurduğu partiyle birlikte davranma ve desteklerini DYP'den çekme olasılığı, DYP'nin konumu açısından önemli bir risk oluşturmaktadır. Son kongresinde Tansu Çiller'in Genel Başkan seçilmesine ve Başbakan olmasına rağmen parti içerisinde çalkantıların ve liderlik tartışmasının sürmesi, Kasım Kongresi'nin liderlik açısından taşıdığı belirsizlikleri artırmaktadır. Oy oranının %27'lere takılmasıyla birlikte düşünüldüğünde bütün bunlar DYP'nin etkili bir gelişme gösterme olanaklarını daha da tartışmaya açık hale getirmektedir.

Refah Partisi son seçimlerin özellikle mahalli seçimlerin "başarılı" partisi olarak görülmektedir. Oysa son yerel seçimlerde İstanbul dışında artış bir yana oy kaybına uğramıştır. Radikal İslamcı kesimlerde Refah Partisi ile özellikle de onun değişmez liderlik kadrosuyla artan mesafelenme gözlenmektedir. Seçimlerde başarılı oldukları belediyeler, özellikle İstanbul belediyelerindeki olumsuz uygulamaları Refah Partisi'nde de ciddiye alınması gereken sıkıntıları mayalamaktadır.

MHP'nin yaşadığı ağır bölünme, Muhsin Yazıcıoğlu ekibinin daha köktenci bir İslami vurgu ile kopması ve ayrı bir parti kurması bir bütün olarak faşist partinin de sarsılması sonucunu yaratmıştır.

Son seçimlerde partiler arası oy dağılımındaki parçalanmanın artışı bütün partilerin oy oranlarının düşük düzeylerde olması sistem açısından kararlılık noktalarının oluşturmasını zorlaştırmaktadır.

Toplam olarak özellikle sermayedar sınıflardan yana partilerin tümü düşünsel, politik ve örgütsel olarak henüz içinden çıkamadıkları bir krizi yaşamaktadırlar. Bu bir yandan söz konusu partilerin 12 Eylül ile tam ve radikal bir hesaplaşmayı göze almadaki zayıflıkların, sonucudur. Hatta ABD, IMF ve Türk tekelci büyük burjuvazisi ile önemli organik bağlar içindeki Tansu Çiller tarafından kurulan hükümetin program ve yönelimlerinde görüldüğü gibi köklü değişim ve yenilenme yerine kısmen de olsa 12 Eylülcü ekonomik ve siyasal reçetelere yeniden dönüş olarak somutlanmaktadır.

Bu durum tablonun Türkiye'deki demokratik gelişmenin zayıflıklarıyla bağlı yanıdır, bununla birlikte parlamento, hükümet, cumhurbaşkanı ve siyasal partiler çoğunluğunun esas olarak 12 Eylül mağduru ve darbe karşıtı oluşları demokratikleşme sürecinin gelişimi açısından önemlidir.

Ayrıca hemen tüm Cumhuriyet Dönemi boyunca askeri gücün, devletin tepesindeki temsilcisi olan Cumhurbaşkanlığı makamına darbe karşıtı bir sivil politikacının seçilmesi de altı önemle çizilmesi gereken bir olgudur.

Aşırı merkezi devlet yapılanmasına karşı yerel yönetimlerin güçlendirilmesi fikri de toplumda rol almaktadır.

Tüm sıkıntılarına rağmen işçi-memur sendika hareketi demokratikleşme konusunda önemli bir güce, eylemliliğe ve potansiyele sahiptir. Meslek örgütleri, odalar, insan hakları hareketi, kooperatif örgütlenmeler demokrasi mücadelesinin diğer önemli dinamiklerini oluşturmaktadır.

Bir bütün olarak yaşanan problemlere, anti-demokratik engellemelere ve saldırılara rağmen Türkiye toplumu, Türk ve Kürt insanı, emekçiler demokrasiyi tüm kurum ve kurallarıyla elde etme ve yaşatma yetenek ve imkânına sahiptir.

Ülke politik sistem ve idari yapısındaki sıkıntıların aşılması tüm yasal ve idari yapıda köklü değişimleri dayatmaktadır. Egemen sınıfların ve devletin bu konudaki yönelimi devletin sosyal ve üretici işlevlerini daraltırken sert bir merkezleşmeyi ve baskı aygıtının güçlendirilmesini hedefliyorlar. ABD usulü bir başkanlık sistemine geçiş parlamentonun, temsili demokrasi kurumlarının rolünün azaltılması ve yerel yönetimlerin olması gerektiği ölçüde özerk ve yerinden yönetim birimleri olarak şekillenmesini sınırlayıcı yaklaşım bu tutumun somutlanması olarak uç veriyor.

SBP varolan politik sisteme ilişkin problemlerin köklü bir demokratikleşme ile devlet üzerinde mülk sahibi sınıfların etkisini azaltıp, işçi emekçilerin etki ve denetim olanaklarının artırılarak çalışan halkın, yurttaşların elinde yerinden yönetim ve yerel iktidarların güçlendirilmesi, klasik yapı ve fonksiyonları ile merkezi devletin küçültülmesi, sosyal devlet fonksiyonlarının genişletilmesi ile aşılma imkânlarının artabileceği kanısındadır. Bunun ilk koşulu ise 12 Eylül rejiminin Anayasa, yasa ve kadrolarıyla tasfiye edilmesidir.

Bir yandan devlet yapısı, politik sistem ve politik partiler bütünündeki bu durum, diğer yandan yaşanan sorunların gerektirdiği çözüm arayışları, Türkiye insanının, seçmenlerinin arayış ve tercihlerinde yeni yönelimler, yeni dağılım harmanlama ve yapılanmalara gebedir.

Bu çerçeve içerisinde sol politik ve sosyal güçlerin oy potansiyelinin harekete geçirilmesi, yönlendirilmesi ve değerlendirilmesinde sosyalist sola, partimize önemli bir ödev düşmektedir.

12 Eylül'e karşı kesin bir tavır kapitalizme karşı militan bir eleştirel tutum, sosyalist amaç ve emekten yana somut alternatif politika önerileri ve süreli aktif, kitlesel mücadele ve sınıf mücadelesinin yükseltilmesiyle sosyalist hareketimiz, partimiz 1994 Mart Yerel Seçimleriyle birlikte daha etkin olarak süreçlere müdahale edebilir.

Bu olanağın değerlendirilmesi açısından partimizin başarmak durumunda olduğu politik örgütsel ödev seçime girebilmek için, siyasi partiler yasası açısından konmuş olan anti-demokratik örgütlenme barajının aşılması için aktif, politik, ideolojik, örgütsel çalışmanın gerçekleştirilmesidir.

Sosyalist Birlik Partisi Genel Yönetim Kurulu tüm parti üyelerini ve örgütlerini bu doğrultuda sürdürmekte oldukları çabalarını sonuç alacak biçimde yükseltmeye çağırır.

Sivas Olayı

Toplumsal mozayiğimizi en güzel yansıtan bölgelerden biri olan Sivas'ta, Pir Sultan Abdal Şenliklerine katılan yurttaşlarımıza ve aydınlarımıza yapılan saldırıda 37 insanımızın yakılarak öldürülmesi, partimizi

derin üzüntüye boğmuştur.

Tüm yurttaşlarımızın acısını paylaşırken, bu olayın ortaya çıkardığı bazı önemli noktaların kamuoyuna duyurulması gerektiği kanısındayız. Aziz Nesin'in bir aydın ve yurttaş olarak düşüncelerini topluma açıklaması bahane edilerek girişilen saldırının seçildiği bölge ve zaman dikkat çekicidir.

Demokratik ve laik bir toplumsal düzene olan gereksinim giderek kendisini daha fazla hissettirmeye başlamışken yurttaşlarımız arasındaki aslında bir zenginliğimiz olan inanç farkı, yıllarca devlet tarafından desteklenmiş ve beslenmiş olan şeriat ve şiddet yanlısı tarikatlar tarafından saldırı ve katliama gerekçe gösterilmiştir. Devletin yanlış laiklik anlayışı da buna hizmet etmiştir.

Devletin açık ve gizli kurumlarının ve yetkili kişilerin sergilemiş oldukları tavır da bu olayın dikkat çeken bir başka yönüdür. Vali, Emniyet Müdürü, Tugay Komutanı ve Belediye Başkanı olayın her anını bizzat yaşamış, İçişleri Bakanı, Başbakanlık Müsteşarı, Başbakan Yardımcısı, Başbakan ve Cumhurbaşkanı gelişmeleri anında öğrenmişken, önlenebilecek bir katliam önlenmemiş, hiçbir önleyici tedbir alınmamış, orada bulunan polis ve güvenlik güçleri olayın kayıtsız seyircileri olmuşlardır.

Devletin polis ve güvenlik kuvvetlerinin nasıl ve kimler tarafından bu şekilde seyirci ve kayıtsız bir pozisyonda bırakıldığı, cevabı hükümet tarafından verilmesi gereken çok ciddi bir sorudur.

Olayın böylesine vahim bir hal alması ve katliamla sonuçlanmasının sorumlusu hükümettir.

Katliamda başrolü oynayan şiddet yanlısı şeriatçı tarikatları yıllarca besleyen, devletin kurumlarında yuvalanmalarına göz yuman, polis ve güvenlik güçleri içerisine sızmalarına ve onları siyasal etkinlikleri doğrultusunda kullanmalarına olanak sağlayan politikaların ülkeyi nereye getirdiği ortaya çıkmıştır. Bu gelişmelere kayıtsız kalındığı takdirde Türkiye'yi nasıl bir kaosun beklediği de bugün herkesin görebileceği çıplak bir gerçekliktir.

Partimiz, Türkiye'nin geleceğini karartacak böylesine olaylara anında karşı çıkılması, yurttaşlarımızın tarihten gelen zenginliklerini kendi amaçlarına alet etmek isteyen tüm karanlık odakların üstüne kararlılıkla yürünmesinin gereğine işaret eder. Toplumsal kesimlerde ifadesini bulan farklılıklarımızın demokratik ve özgür bir toplumsal düzene giden yolda zenginliklerimiz olarak kabul edilmesi, bu doğrultuda ortak adımlar atılması, birlikte davranışlar geliştirilmesinin öneminin bir kat daha arttığını belirtir.

Sosyalist Birlik Partisi olarak, farklı inançlara saygılı demokrasi ve özgürlükten yana olan çevrelerle sosyalistlerin, sosyal demokratların, demokraside ısrarlı ve kararlı kemalistlerin, inanç özgürlüğüne ve demokrasiye saygılı İslamcı çevrelerin Türkiye'de laik ve özgür bir toplumsal düzenin inşaasında bir araya gelip birlikte davranış sergileyecekleri önemli bir süreçten geçtiğimizi düşünüyor ve böylesi ortak adımlara çağırıyoruz.

Hükümet ise saldırganları, güvenlik güçleri içerisindeki yandaşlarını bulup ortaya çıkarmalı, yargıya teslim etmeli ve olayda siyasi sorumluluğu bulunan İçişleri Bakanı istifa etmelidir.

Kürt Sorunu

Mart ayında tek yanlı olarak silahların susturulması ve barış içinde kutlanan Newroz Bayramıyla birlikte başlayan süreç Türk-Kürt tüm yurttaşlarda umut ve rahatlama yaratmıştır. Ancak, Kürt sorununun tüm toplumsal yapımızı etkileyen büyüklüğü karşısında ihtiyaç duyulan demokratik ve barışçı çözüm yollarına hızla yönelmek gerekirken, bu kıymetli zaman "güç toplamak için taktik yapılıyor" ya da "örgütü çözdük, dağılıyor" gibi politikalarla heder edilmiş, yer yer operasyonlara devam edilmiş, meselenin çözümünde katkısı olabilecek iyi ele alınmış sınırsız ve köklü af gibi yönelimler dururken kuşku verici ve şiddeti sürdüren politikalara yönelinmiştir.

Umut kırıcı bu gelişmelerin ardından Bingöl'de silahsız 32 askerin PKK güçlerince öldürülmesi, Kürt sorununun serinkanlı bir atmosfer içerisinde demokratik ve barışçı çözüm olanaklarının bulunabileceği "ateşkes" dönemin fiilen sona ermesine yol açmıştır.

Son olarak Kemaliye Başbağlar köyünde meydana gelen katliam ise tüm yurttaşlarımızı derinden sarsmış ve Kürt sorununun daha da ağırlaşmasına neden olmuştur.

SBP hangi amaçla ve kim tarafından yapılırsa yapılsın, şiddetin her türlüsüne ve insan kıyımına karşı olup bu çerçevede 29 yurttaşımızın katline yol açan bu olayı da şiddetle kınamaktadır.

Bütün bunlar göstermektedir ki Kürt sorununun barışçıl çözümünden uzaklaştıkça olanaklı, umut vaat eden çözümlerden de uzaklaşılmaktadır. Bütün bunlara rağmen partimiz, Kürt sorununun iki halkın yararına çözümü için olanakların bugün de var olduğuna, tükenmediğine inanmaktadır.

SBP bu noktada Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş'in 10.7.1993 tarihli Hürriyet gazetesindeki açıklamalarını kesin bir biçimde eleştiriyor. Parlamento, hükümet ve yetkili sivil otoriteler dışında kimse ülkenin güvenlik konsepti ve diğer tehdit kaynağı önceliklerine ilişkin tesbiti değiştirme yetkisine sahip değildir. Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş açıkça yetkisi olmadan hükümet ve İçişleri Bakanlığı'nın otoritesini çiğneyerek ve yasal sınırları hiçe sayarak bölgeye asker ve silah sevkettiğini açıklıyor. Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş, Hükümet Programı ve Başbakanı sivil çözüm alternatifine vurgu yaparken Kürt sorununun siyasal çözümünü reddediyor.

SBP sivil otoriteleri, TBMM, hükümet, Başbakan ve Cumhurbaşkanı'nın yetki ve sorumluluğu altındaki konulara ilişkin bu tutum ve açıklamaların hükümetçe ele alınmasını ve bu konudaki tutumun açıklanmasını talep ediyor. Partimiz, Kürt sorununun barışçı, demokratik ve adil çözümüne hızla yönelinebilmesi için Olağanüstü Hal Bölgesi'nde sürdürülen ve daha geniş çaba ve üst düzeye yükseltilebileceği söylenen askeri harekâtın ya da "topyekûn savaş"ın değil, sorunun barışçı çözümüne yönelik siyasal, sivil, ekonomik ve sosyal çözüm girişimlerinin başlatılmasını öneriyor.

KİT'ler ve Özelleştirme Sorunu

Tansu Çiller hükümetinin kurulmasıyla birlikte "özelleştirme" tartışmaları yeniden hız kazanmıştır. SBP Kamu İktisadi Teşekkülleri'ne ve bunların özelleştirilmesi sorununa özetle şöyle bakmaktadır:

1. Sosyalist Birlik Partisi sömürüsüz bir topluma varabilmek için üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet biçimlerini yerlerini. toplumsal mülkiyet biçimlerine terk etmesi gereğine inanır. Bu bakımdan KİT'lerin özelleştirilmesine ilkesel olarak karşıdır.

2. KİT'ler sermayenin genel olarak kıt olduğu Türkiye'de kalkınma önceliklerine, yatırım ve ara malları üretimine şimdiye kadar olduğu gibi bundan böyle de katkıları olacak kuruluşlardır. Bunların tasfiyesi ve kamunun üretim alanından elini çekmesi halinde sermaye serbest piyasanın mantığına bağlı olarak en kısa zamanda en büyük getiriyi sağlayacak alanlara kaymaya devam edecektir. Kârlı sektörler sermaye yatırımı bakımından doymamış oldukları için temel ihtiyaçları ve yatırım mallarını üretecek alanlara yatırım fonları akmayacaktır. Bu durum Türkiye'nin sanayisizleştirilmesiyle eşanlamlı olacak, sadece doğrudan tüketim malları üreten bir sanayi yapısına ulaşılması sonucunu verecektir. SBP bu açıdan da KİT'LERİN ÖZELLEŞTİRİLMESİNİ VE KAMUNUN ÜRETİM ALANINDAN ÇEKİLMESİNE karşıdır.

3. KİT'lerin yeni sağcı ANAP-Özal yönetimlerinin özel politika ve yönlendirmeleri ile zarar etmeye zorlandıkları, zorunlu cari harcamalar ve yatırımlar için çok yüksek faizlerle özel ve yerli-yabancı bankalardan borç almaya zorlandıkları, dolayısıyla bu aşırı yüksek faizlerin, hükümet direktif-

leriyle yaptırılan işlerin harcamalarının son 6-7 yılda KİT zararlarının çoğunu oluşturduğu ve bu nedenlerle bir bütün halinde bugün kamu açıklarının nedeni olarak KİT zararlarının gösterilmesi gerçeğe aykırı bir çarpıtmadır. Bunun en tipik örneği KİT zararlarının en büyük kısımlarından birine sahip olan Toprak Mahsulleri Ofisi'ne (TMO) hükümetçe belirlenen fiyatlardan alım yaptırılması ve bu alımların finansmanı için de Ofis'in uluslararası finans piyasasından yüksek faizle borç almaya zorlanmasıdır.

4. Yeni sağcı 12 Eylül hükümetlerinin zorlaması ile yaratılan ve bu nedenle KİT'lerin üretim faaliyeti sonucu olmayan faiz ödemeleri çıkarıldığında KİT' lerin çoğunun verimli çalıştığı ve zarar etmediği rakamlarla ortadadır. KİT' lerde Dünya Bankası'nın ortaya attığı 1/3 personel fazlalığı iddiası ciddi hiçbir araştırmaya dayanmayan aşırı bir abartmadır. Bunun kanıtı ise zorla sokuldukları borçların faizlerin dışında KİT'lerin çoğunun verimli ve kârlı oldukları gerçeğidir. Daha önemlisi KİT' lerde sosyal verimlilik kriterinin de eş değer bir önemle ele alınması gereğidir.

5. KİT ve özelleştirme reformu adı altında ANAP hükümetlerinden sonra Tansu Çiller hükümetinin de tutumu esas olarak IMF dayatması altında başlayan bir girişim ve ekonominin nesnel gerekleri ile bağdaşmayan ideolojik bir saldırıdır da. Ekonominin gerçek ihtiyaçları açısından ise göz boyayıcı ve sonuç verme olanakları olmayan bir pragmatizmdir. Tansu Çiller hükümeti acil kaynak ihtiyacını karşılama için hızla üst gelir gruplarına yönelik köklü bir vergi reformuna cesaret edememiştir. Bu nedenle de KİT'leri ve diğer bir kısım kamu mallarını yok pahasına satarak cari harcamalar için taze para ihtiyacını çözebileceğini düşünmektedir. Bunun olanaksızlığı ise ortadadır.

6. Bugün KİT'lerin kötü yönetildiği, bir bölümünün rantabl hale getirilemeyecek kadar hantal işletmeler konumuna gelmiş olduğu, yine bir bölümünün tekel özellikleri taşıdığı ve her şeyden önce de bu kuruluşların siyasi iktidarların ve bu dolayımla Türkiye burjuvazisinin tasallutu altında bulunduğu ve bu tasallut yüzünden de piyasa koşulları dışında işletildiği doğrudur.

Tüm Bunların Işığı Altında SBP'nin KİT'ler Konusundaki Önerileri Şunlardır:

- Öncelikle sosyal yararı vazgeçilmez, stratejik önemde, kârlı, verimli ve sosyal verimlilik açısından iyi durumda olan KİT'lerin özerkleştirilmesi ve reorganizasyonu bir plan dahilinde ele alınmalıdır.

- SBP çalışanların istihdam sorunu çözülmeden (yeni bir işe yerleştirilmeden ya da yeni bir işe yerleştirilmek üzere yeniden mesleki geliştirme veya yeni meslek edindirmek için eğitime alınmadan) işine son verilmesine ilke olarak karşıdır.

- En kısa zamanda antitekel yasalar çıkarılmalı ve ister kamu alanında olsun, ister özel sektör alanında olsun tekelci yapılara son verilmelidir.

- KİT'lerin yönetimi, siyasi iktidarların etki alanından tamamen çıkarılmalı ve ÖZERK YÖNETİMLERE kavuşturulmalıdırlar.

- KİT'ler piyasa ekonomisi kuralları içinde çalışmalı. KİT'lerin özerk yönetimleri başarıdan pirim aldıkları gibi başarısızlık halinde de görevlerini kaybedeceklerini bilmelidirler. KİT yöneticilerinin özlük işleri tamamen söz konusu KİT'in GENEL KURUL kararıyla yönlendirilmeli, hiçbir atama ya da görevden alma yetkisi siyasi iktidarlara verilmemelidir. Hükümet üyeleri ve iktidar partileri ellerini İŞLETME İKTİSADINDAN ÇEKMELİDİRLER.

- Teknolojilerinin eskimesi, işledikleri hammadde kaynaklarının verimsizliği ya da işletme yerinin yanlış seçimi ve benzeri nedenlerle kârlılık, verimlilik ve sosyal verimlilik içinde işletilemeyen kuruluşlar, çalışanları için yeni istihdam alanı sağlanması ve/veya özel işsizlik sigortası olanağının yaratılması gibi tedbirler alınarak tasfiye edilmelidir. ■

SITKI COŞKUN

ÖZELLEŞTİRMENİN "GÜZELLİĞİ" YA DA HARAÇ MEZATIN EKONOMİK POLİTİKASI

Eski Kazana "Yeni" Kulp

Tansu Çiller'in DYP Başkanlığına seçilip, Başbakanlığa getirilerek hükümeti kurması sürecinde, KİT'lerin özelleştirilmesi sanki çok yeni ve sihirli bir reçeteymiş gibi, yeniden güncelleştirilerek gündeme sokuldu.

Oysa, bilindiği gibi özelleştirme 1980'li yıllarda 7 en büyük emperyalist ülkenin, IMF ve Dünya Bankası başta olmak üzere uluslararası finans çevrelerinin, tüm dünya ülkelerine dayattığı yeni sağcı ekonomik politikanın en bilinen yanlarının başında geliyordu. 80'i aşkın ülkede IMF'nin ve Dünya Bankası'nın stabilizasyon programları çerçevesinde uygulattırıldı ve uygulattırılmaya devam ediliyor.

Dünya ekonomisinin içinde bulunduğu durgunluk ve kriz bu "acı reçete"nin gerçekten acı sonuçlarının ilanı olarak da ortadadır. Türkiye'de ise özelleştirme esas olarak 24 Ocak kararları ile gündeme geldi. 1986'dan beri uygulanıyor. 1990 sonuna kadar "halka açılan" KİT'lerin sayısı 12, blok olarak satılanların sayısı da 19 olmuştu. Dolayısıyla yapılmak istenenin neye yarayıp yaramayacağını bu konuda yapılanları şimdiye kadarki sonuçları ile irdeleyerek değelendirmek daha doğru olacaktır.

"Serbest piyasa ekonomisinin gelişmesi", "rekabetin güçlenmesi" ve "sermayenin tabana yayılması" gibi resmi olarak en çok öne sürülen "kendi" amaçları açısından bile, bugüne kadarki KİT özelleştirmelerinin sonuçsuzluğu ortadadır.

Bugüne kadarki özelleştirme uygulamalarının, piyasadaki tekelciliğe son vermediği açıktır. Uygulandığı alanlarda özel sektör tekelciliğine yol açtığı görülmektedir. 1990 sonrasına kadar toplam 31 KİT özelleştirildi. Bu 31 KİT'in ancak 12'sinin hisseleri "halka açılma" yoluyla satıldı, 19'unun özelleştirilmesi ise yerli-yabancı şirketlere "blok satış" yolu ile gerçekleştirildi. "Halka açılma"ya konu olan hisse satışının da, sonunda gene yerli-yabancı tekellerin eline geçtiği biliniyor.

KİT'lerin satışı ile yanlış ve palyatif bir biçimde genel olarak kamu açıklarını kapamak bir yana, KİT açıklarını kapamak için bile kayda değer bir kaynak oluşumundan söz etmek olanaklı değildir. 1990 sonuna kadar tüm özelleştirmeler bile ortaya çıkan kaynak 1 trilyon 151 milyar TL'sıdır. Toplam KİT aktifinin %1'i kadardır. Bu para kalan KİT'lerin iyileştirilmesi için harcanmamış, hazineye aktarılarak borçların ödenmesi için kullanılmıştır. *Yani sonuçta KİT'ler iç ve dış ödemeler için satılmış olmaktadır.*

KİT'lerin daha çok yabancılara satılması yönelimi de, olayın "özelleştirme"den de öte "yabancılaştırma"ya dönmesi eğilimine yol açmaktadır. Özelleştirilen KİT'lerin, tekel ya da yarı-tekel durumunda oluşu da, devlet tekelinin yerine yabancı tekelin olmasına yol açmaktadır.

Özelleştirme ile KİT'lerin devlete, dolayısıyla yurttaşa yük olmaktan çıkacağı iddasının da geçersizliği ortaya çıkmıştır. Çünkü; bugüne kadar satılan KİT'ler özelleştirme planı gereği "en kârlı" olanlardır. Bu durumda hazine gelir elde etmek yerine gelir kaybetmektedir. Zarar eden KİT'ler de, elde kalmaya devam ettiğinden kamu açıklarının artmaya devam edeceği de görülmüştür.

Sonuç olarak; bugüne kadarki KİT özelleşirme uygulamaları kendi iddiala-

rıyla bile uygun olmayan bir biçimde gelişti. Çukurova Elektrik ve Aktaş gibi olaylarda uygulama, tam bir rezalete ve fiyaskoya dönüştü. Esas olarak başlıca emperyalist ülkelere ve uluslararası finans çevrelerine karşı "serbest piyasacılık" ve "liberalizm"deki "tutarlılığı" göstermek ve daha önemlisi, KİT'lerin ve kamu olanaklarının tasfiyesi ile dış ve iç borçların ödenmesindeki "kararlılık" "sadakat" ortaya konmaya çalışıldı.

Özelleştirmeyi Dayatan İç ve Dış Faktörler

Bugüne kadarki uygulamanın sonuçları ortada ve hal böyleyken, neden Tansu Çiller ve hükümeti özelleştirme için "bin savlet" ile ileri atılmak istiyor? Tansu Çiller'i L'DİDEM, TÖYÖK, vb.'den, SHP'yi özerkleştirmeden vazgeçiren nedir?

Bu, dışarıda uluslararası ekonomideki durum, ABD başta olmak üzere en büyük emperyalist ülkeler, IMF, Dünya Bankası ve uluslararası finans çevrelerinin politikaları, içeride ekonominin seyri ve özellikle tekelci burjuvazinin tutumu ile bağlıdır.

Dünya açısından, ekonomi 1993'te de içine girdiği durgunluktan, gerilemeden çıkamamıştır. ABD ve İngiltere ekonomilerinde kimi ekonomik göstergelerdeki kırılgan iyileşmelere rağmen, ekonomideki genel durgunluk ve başlıca sıkıntılar aşılamıyor. Bu durum en gelişmiş emperyalist ülkelerin kaynak itiyacını artırıyor. Bu nedenle de bu ülkeler, tüm güneyde, çeperden merkez emperyalist ülkelere kaynak akışını, borçların geri ödenmesini güvence altına alan IMF ve Dünya Bankası reçetelerinin uygulanmasında ısrarlı olmayı sürdürüyorlar.

IMF ve Dünya Bankası yönetimleri, yetkilileri, müfettişleri bu çağdaş sömürgeci reçetelerin uygulanması için tüm dünyada, özellikle de özelleştirme uygulamalarının yapıldığı 80'i aşkın ülkede bayrak göstermeyi sürdürüyorlar.

Klasik sömürgecilik aşamasında emperyalist ülkeler, kendi ekonomik politik şartlarını "gambot diplomasisi" ile dikte ediyorlardı.

Günümüzde, klasik sömürgecilikten yeni sömürgeciliğe, oradan da bugünkü "çağdaş" piyasa sömürgeciliğine geçen emperyalist ülkeler, "gambotlar" ya da gemiler yerine ya da daha çok onların yanı sıra IMF ve Dünya Bankası yetkililerinin raporlarını kullanıyorlar. Kruvazörlerin, gambotların kırmızı yeşil, iskele-sancak fenerlerinin yanında ya da yerine, IMF'nin kırmızı-yeşil ışığının terörü yürürlüğe giriyor.

24 Ocak kararlarının, 12 Eylülcü generallerin, Özal ve ANAP'ın ekonomik politikaları, içeride TÜSİAD'ın başını çektiği sermaye çevrelerinin önerisi, esteği ve dayatması ile uygulandı. Bu ekonomik uygulamanın, politik plandaki gerekleri AP ve Demirel'in iktidardan uzaklaştırılmasını getirmişti.

Söz konusu ekonomik politikanın uygulanması ise, başta orta burjuvaziye, taşra burjuvazisine, kimi büyük tekelci burjuva kesimlere de zarar verdi. Bu da, özellikle 1980'lerin ikinci yarısında TOBB'de seslenmeye başlayan eleştirilerde dile gelmeye başladı. Özalcı politika ile çok kapsamlı olarak bütünleşen TÜSİAD'a ve tekellere karşı, TOBB ve Yalım Erez'in yürüttüğü tartışma ve Demirel'e DYP'ye verilen destekle de, politik ifadesini buldu.

1991 seçimlerinde DYP' nin seçim kampanyasınrda ve ilk DYP-SHP koalisyon protokolü ve programındaki Onarım, Denge ve Atılım Programında ve KİT'ler için önerilen TÖYÖK tasarısında ise ekonomik politika olarak biçimlendi. *Bu biçimlenme, Özalcı ekonomik politikalardan kopmaya açık kimi yönetimlerde ifadesini buldu.*

Ama, daha 1991 sonundan başlayarak dışarıda IMF, Dünya Bankası, içerde TÜSİAD başta olmak üzere tekelci büyük burjuva çevreler, Özalcı ekonomik politikalar ve özellikle KİT'lerin özelleştirilmesi konusunda bastırdılar.

1991 sonundaki Dünya Bankası KİT Raporu; Cumhurbaşkanlığı seçiminden bir gün önce Dünya Bankası başkanının Demirel'e özel kurye ile gönderdiği mektup; Temmuz ayı içinde Türkiye'ye gelen Dünya Bankası başkan yardımcıla-

rından Thalwitz'in açıklamaları bu bastırmanın dış boyutunun en açık örnekleri oldu. 21 Temmuz'da Milliyet'te Taha Akyol'a yaptığı açıklamada ise Tansu Çiller, "ekonomik program ve KİT özelleştirmesi programını yapmasaydık Dünya Bankası Türkiye'yi 'stabilizasyona' alacaktı," diyor. Söz konusu açıklama bunun Başbakanın ağzından kabulü oldu.

Burada söz konusu olan şey açık ki, Tansu Çiller'e bir şeylerin zorla kabul ettirilmesi değildir. ABD, IMF çevrelerinin, büyük burjuvazinin bir politikacısı olarak Tansu Çiller'in ve onu destekleyen burjuva kesimlerin, bir pozisyondan öbürüne geçişidir.

Burada söz konusu olan şey, Yalım Erez ve TOBB'da ifadesini bulan burjuva kesimlerin IMF'nin çizdiği ekonomik politikalara daha fazla entegre olmaya yönelişleridir.

DYP ve Demirel için TÜSİAD'la sert tartışmalara giren Yalım Erez ve TOBB, Özal'ın ölümü ve Demirel'in Cumhurbaşkanlığına seçilmesini izleyerek Tansu Çiller'i DYP liderliği ve Başbakanlık için desteklemeye yöneldi. Yalım Erez ve TOBB'un temsil ettiği burjuva kesimler, bunu yaparken de daha Demirel'in Başbakanlığındaki birinci koalisyonun ekonomik politikalarında ortaya çıkan Özal'sız Özalcılığın mantıki devamı olarak, IMF reçeteleri ve TÜSİAD ile daha barışık bir konuma geçtiler.

Birinci koalisyon hükümeti ile icraya hâkim olmaya başlayan söz konusu bu büyük-tekelci burjuva kesimleri, Özal'ın ölümünden sonra Demirel'in Cumhurbaşkanlığı ile de icranın tepesine tam egemen olmaya yöneldiler. Bunlar icranın tüm imkânlarından artık öncelikle kendileri yararlanacakları için de, daha rahat bir biçimde IMF ve TÜSİAD politikaları ile açıkça barışık konumlara yöneldiler. Bu geçiş Tansu Çiller'in, UDİDEM, TÖYÖK vb'ni geride bırakıp, Özalcı politikalara ve KİT'lerin özelleştirilmesine eksiksiz angaje olmasında tezahür etti.

İç ekonomik durum açısından da ortaya çıkan gelişmeler, söz konusu burjuva çevreler ve DYP'de bu ekonomik politika yönelimini biçimlendirdi. Bu nedenle iç ekonomik duruma kısaca göz atmakta yarar var.

Kapitalist dünyanın tümüne görülen büyüme hızlarındaki düşme ve durgunluk, Türkiye ekonomisi üzerinde de etkilerini hissettirmektedir. Korkut Boratav'ın dediği gibi, 1960-70'lerde %6 civarında olan potansiyel büyüme 1980' lerde ortalama %4,5'e inmiştir. 1960'lar ve 80'ler karşılaştırıldığında enflasyonun gelişiminde hızlanan ve gittikçe birbirinden niteliksel olarak kopan daha yüksek enflasyon oranları gerçekleşmektedir. 1960' larda %5 olan enflasyon 1970-80'lerde %19, 1986-87 arası %36, 1988-92'de ise %63'e fırlamıştır. Enflasyon kronik hale gelmiştir.

İşsizlik hızla tırmanıyor. *Dış ve iç borçlar* dev boyutlara tırmanırken, Türkiye dünyadaki en borçlu 8. ülke haline geliyor. Dış ticaret açığı büyüyor.

Bu süreç içinde yatırımlar, özellikle üretim kapasitesinin artmasına yönelik olan sabit sermaye yatırımları giderek düştü. 1989'da eksi 1,3, 1990'da eksi 1 oranında düşüş gösteren sabit sermaye yatırımları 1991'de eksi 1'den az oldu ve 1992'de ise %1 arttı. Sabit sermaye yatırımları içinde en üretken üretim sektörleri olarak tarım, sanayi ve madenciliğe yapılan yatırımlar, toplam sabit sermaye yatırımlarının %45-50 düzeyinden 1991'de %27'ye, 1993'te de %26,2'ye düştü.

Yani ülkenin toplam üretim kapasitesi, üretim potansiyeli artırılamıyor. Dolayısıyla arz artmıyor. Arz artmayınca, talep karşılanamıyor, talep karşılanamayınca da enflasyon daha da artıyor. Bu durum ithalatı tahrik ediyor. Talebi karşılamak için ithalat artırılınca, dış ticaret açığı artıyor. Hem enflasyon, hem dış ticaret açığı da ekonomik bunalıma gidiş olabilir.

Bugün ekonomide temel sorun ülkenin üretim olanaklarının, üretimin artırılmasıdır, sanayileşmedir. Söz konusu işin, başarılması için gerekli kaynağın nereden bulunacağı sorusu kendini gittikçe daha çok dayatmaktadır. Yani, gerekli kaynak için kim cebine elini atacaktır?

İşte bu noktada, DYP-SHP koalisyon hükümetleri ekonomide Özal'sız Özalcılık politikalarına kayıyor. Yalım Erez ve TOBB TÜSİAD ile barışıyor. Dolayısıyla bunlar, tekelci burjuvazinin hep birlikte bir kere daha işçilerin, köylülerin, çalışan sınıfların cebini işaret etmesidir. KİT'lerin özelleştirilmesinin hızlandırılması girişimiyle de, egemen tekeller bir kere daha, hazır kamu birikimine el atılmasının genişletilmesi politikası üzerinden harekete geçmektedirler.

Ekonominin bugün bulunduğu yerde, ihtiyacı duyulan kaynaklar 1980'lerin başından beri yürürlükte olan bu yeni sağcı politikalara dönüşle sağlanabilir mi?

Birinci olarak, bu 13 yıllık pratiğin bizzat kendisi bugünkü kaynak sorununa yol açmıştır. Çok ağır bir sömürü ile emekçilerin elindeki avucundakine el koymak tasarruf oranını iyice düşürmüştür. Bu politikalarla ekonominin üretim olanakları artırılamamış, sanayileşme sağlanamamıştır.

İkinci olarak, emekçi sınıfların milli gelirdeki payları dramatik boyutlarda azalmıştır. İşçilerin, ücretlilerin milli gelirdeki payı 1980 öncesine oranla %50'ler düzeyinde gerilemiştir. Bugün emekçilerin milli gelirdeki payı 1979 düzeyinde bile değildir. KİT özelleştirmelerinin 1986'dan bu yana yaratabildiği kaynak ancak 1 trilyon 151 milyar TL'dir. Sonuçta, kullanılabilir kaynakların buralarda olmadığı görülür.

Elde edilebilir kaynaklar, 1980'lerin ekonomik politikaları ile milli gelirin %70'ine el koyar hale gelen sermayeci sınıflardadır, tekelci burjuvazide, özellikle rantiyelerde ve finans kesimindedir. Yaklaşık yarım milyon rantiye, faiz gelirleri yoluyla milli gelirin %17'sini elde ediyorlar. Halen Türkiye'de 100-110 trilyon TL'lik tasarruf fazlasına yani yatırıma yöneltilemeyen kaynağa sahip olan özel sektör, en başta da rantiyelerdir, finans kesimidir.

1980'li yıllarda özel sektör ne yatırım yaptı, ne de gerçek vergisini verdi. 1980'lerin sonu ve geçen son iki yılda bu gerçek iyice ortaya çıktı. Köklü bir vergi reformu ile esas kaynağın buradan çıkarılabileceği görüldü. Ama vergi reformu demesine rağmen 1. DYP-SHP koalisyonu bunu yapamadı, yapmadı.

1980'li yıllar boyunca, özellikle 80'lerin vergi almayan ANAP yönetimleri, bu kaynakları ya %20'leri aşan teşvik vererek yatırıma yöneltmeye çalıştı ya da yıllık %98'e varan nominal, %25'lere ulaşan gerçek faiz verip borç olarak kullandı. Bunun sonucunda da iç borç bugüne kadar görülmemiş boyutlara ulaştı.

Esas olarak aynı yolu DYP-SHP hükümetleri de izleyince, 1,5 yılda iç borç 100 trilyonun altından 230 trilyona (dış borçta da 45-46 milyardan 56 milyar dolara) fırladı. Dış borç sağlama açısından durum ve problemler de dikkate alındığında kamu maliyesi açısından bugünkü tıkanma noktasına gelindi. Dolayısıyla, özel sektörün elindeki kaynaklara daha çok faiz ve teşvik vererek kullanmak, salt bu yolla yatırıma yöneltmenin imkânsızlığı pratikte ortaya çıkıyor. Bu kesimin, köklü bir biçimde vergilendirilmesi dışında bir yolla kaynak sorununa kalıcı bir çözüm yoktur.

Çünkü, Türkiye'de kamu yatırımları her zaman özel sektör yatırımlarını da uyarmış ve sürüklemiştir. Çünkü, bugün ihtiyaç duyulan yatırım alanları ve türlü kârlılık temelinden bakılarak ele alınamaz.

Fakat bu noktada, iş köklü bir vergi reformuna gelip dayandığında hemen burjuva kesimlerin direnci ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bu konuda Prof. Oktar Türel'in sapamaları yol göstericidir:

Prof. Oktar Türel, Türkiye'de ekonomik konjonktürün iniş dönemlerinde sağ iktidar blokunun çatladığı saptamasını yapıyor. 1969 AP-DP ayrışmasını, 1970'lerde sağ koalisyonları, AP azınlık hükümeti dönemlerini ve 1980'lerde ANAP-DYP ayrışmasını örnek veriyor.

İkinci ışık tutucu saptaması da, ekonomik konjonktürün iniş evresinde kamu kesimi mali performansının kötüleştiğidir. Bunun nedeni olarak da Prof. Türel, "sağ siyasetin tabanını oluşturan çeşitli toplum kesimlerinin dirençleri"ne, "her kesimin kendi vergi yükünü" en aza indirme ça-

basını, vergiye direncini gösteriyor. Bugün köklü bir vergi reformu yerine Tansu Çiller'in burnumuza dayatmaya çalıştığı "KİT özelleştirmesi" tam da bu direncin somutlanmasıdır.

Bugün, 1980'ler boyunca desteklenen, zenginleştirilen sınıflar en azından 1970'li yıllardaki oranda vergi yüküne katılmadan Türkiye'de ekonomik sorunların çözümüne yönelinemez. Büyük, tekelci sermaye de bunun farkında olmasına rağmen direniyor. Olabildiğince ertelemeye çalışıyor. Bunun için de ekonomik sorunların çözümü için KİT ve özelleştirme sorununu öne sürüyor. *Hedef saptırıyor.*

Bu çerçevede alabildiğince demagojik bir kampanya yürütülüyor. KİT'lerin özelleştirilmesi tartışması açısından SBP Birinci Kongresi'ne sunulan GYK raporunun ilgili bölümü ve 10, 11 Temmuz tarihindeki GYK'nun kararları bu açıdan üzerine basılacak sağlam bir temel ve doğrultu sağlamaktadır.

Türkiye'de Devlet Ekonomik Alanda Ne Kadar Büyüktür?

Türkiye'de ulusal gelirden kamu kesiminin, merkezi ve yerel yönetimlerin birlikte aldığı pay %20'nin altındadır. Halbuki buoran Avrupa ülkelerinde %40'ların üstündedir. Avrupa Topluluğu ülkelerinde merkezi hükümetlerin ulusal gelirden aldığı pay 1992 rakamları ile %43'tür.

Dolayısıyla, bu açıdan yapılan tartışma bu gerçeği dikkate almak durumundadır.

Devlet sektörünün büyük olduğu yer üretken sermaye stokudur. Türkiye'nin halihazır üretken sermaye stoku 3500 trilyon TL civarındadır. Bu stokun yaklaşık %50'si —ya da biraz daha azı—, 1500 trilyonluk kısmı devlet sektörünün mülkiyetindedir.

Bu noktada devletin küçültülmesi adına öncelikle ekonomik alandan çekilmesi, devletin elindeki bu üretken sermaye stokunun birikmiş sermayenin yerli ve yabancı özel sektöre devri anlamına gelmektedir.

Hele hele, bunu devralmaya hazır hiçbir emekçi insiyatifi ortada yokken, kamu mülkiyetinin yeni uygun biçimleri hazırlanmamışken bunun başka hiçbir anlamı olamaz.

Dolayısıyla, KİT sorunu önümüze getirildiğinde, bu sorunun çözümüne ilişkin ilk yanıtımız özelleştirmenin çözüm olmadığı ve olamayacağıdır. Nedeni ne olursa olsun yeterli hazır projemiz yoksa, yanlış projeye evet demek durumunda olamayız. Ya da tarafsız kalamayız.

Henüz ve hızla yeni kamu, toplumsal mülkiyet biçimleri devreye giremeyecekse, ya da bunun için zaman ve çaba gerekliyse ne diyeceğiz?

Bugün KİT'ler devlet dolayımlı da olsa esas olarak özel kapitalist mülkiyet kapsamındadır. Dolayısıyla, ha doğrudan ha devlet dolayımlı özel kapitalist mülkiyet olduktan sonra "bize ne" denebilir mi?

Kanımca denemez. Hele globalleşme, uluslararasılaşma adına emperyalist, çarpık entegrasyon biçimleri altında güney ülkelerinin sahip oldukları birikmiş sermaye stoklarına da uluslararası sermayenin el koyma süreci dikkate alındığında hiç denemez! Çünkü, özelleştirme adına güney ülkelerinde birikmiş sermaye stoklarına emperyalist devletler ve tekeller el koymakta, sanayi temeli oluşturan unsurların bir kısmını ise tasfiyeye yönelmektedir.

Bu koşullarda, işçiler ve emekçiler açısından sorun, devlet sektörü elinde birikmiş olan sermaye stokunu hangi koşullarda koruyup, kullanılabileceğidir. Yerli ve yabancı özel tekellere verilerek bunların emekçiler açısından korunup, üretken biçimde kullanılamayacağının bugüne kadarki ulusal ve uluslararası uygulamalarla ortaya çıktığını yukarıda ifade etmiştim. Bu durumda emekçilerin verili parlamenter, yarı parlamenter koşullarda eylemleri ve oyları ile bugünden başlayarak en kolay biçimde, devlet elinde birikmiş sermaye stokunun devlet sektöründe olduğu zaman daha doğrudan etkileyebileceği açık değil midir?

Bu durumda, SBP GYK kararlarında dendiği gibi bizim yaklaşımımız, KİT'lerin emekçilerin etki ve denetimine en uygun biçimde hükümetlerin ve siyasi partilerin etkisinden kurtarılıp

özerkleştirilerek reorganize edilerek, çalışan işçi ve emekçilerin çok yönlü katılımına açılarak devlet değil gerçekten *kamu sektörü* olmaya yöneltilerek ele alınması olmalıdır.

KİT'ler Ekonomideki Bütün Kötülüklerin Anası mıdır?

KİT'lerin gerekenden çok fazla istihdam yaptığı edebiyatı ayyuka çıkıyor. KİT'lerde gerçekten belli bir istihdam fazlasından söz edilebilir. Ama, bunun boyutu önce işsizliğin büyük boyutu karşısında anlamsızlaşır. Sonra da, gerçekte abartıldığı ve kamu maliyesindeki gerçek tıkanmayı yaratacak boyutta olmadığı açıktır.

1984'te KİT'lerde çalışanların toplam sayısı 550.435'dir. Bu sayı 1992' de ise 556.469'dur. Artış yalnızca 6.034 yani %1,1' dir. Bu olgu bile bu konudaki aşırı demagojiyi ortaya koyuyor.

Başbakan Tansu Çiller KİT zararlarının 79 trilyonu bulacağını söylüyor. Tansu Çiller hilafı hakikat beyanda bulunuyor. 1993 yılı programına göre KİT'lerin zararı 23 trilyon 417 milyardır. Bu zararın 22,8 trilyonu da hükümet zoru ile sokuldukları yüksek faizli borçların faizleridir. Gene bu rapora göre 1993 yılında da işletmeci KİT'lerin dönem zararı 19,7 trilyon olacaktır.

Başbakan 78 trilyonu nereden çıkarıyor? Acaba geçmiş yıllar için mi söylüyor? Bu mümkün değil çünkü aynı program işletmeci KİT'lerin 1990'da 920 milyar, 1991'de 17,6 trilyon zarar ettiğini ve 1992'de de 16,5 trilyon zarar etmesinin beklendiğini yazıyor. Ve 1993 yılı için KİT'lerin borçlanma gereksinimi 37 trilyon olarak beliriyor. Yaklaşık 1500 trilyonluk birikmiş sermaye stokunu temsil eden, satış hasılatı 355* trilyon olan KİT topluluğu için satış hasılatının %3'ü kadar borçlanma gereği ortaya çıkıyor yalnızca!

KİT'lerle ilgili Büyük Yalan'ın temelinde "KİT'ler verimsiz ve etkin olmayan kuruluşlardır" yolundaki "saptama" yatıyor. Bu yanıltmacadır!

KİT yatırımları 1984-90 yılları arasında %46 oranında düşürülmüştür. İstihdamda esas olarak artış yoktur. Ama Korkut Boratav'ın hesapladığına göre emek veriminde %17 artış vardır.

Dahası KİT'ler zorla sokuldukları borçların faizleri ve kur farkı dışı bırakıldığında, yani gayrı safi olarak *kârlı* kuruluşlardır.

Yani KİT'ler, tüm özürlü durumlarına rağmen, katma değerin ücrete ayrılan bölümünün dışında kalan pozitif bir artık yaratabilen kuruluşlardır. Ama bu kâr, faiz ve kur farkı ödemeleri nedeniyle eriyor ve zarar ediyorlar. Bu ise KİT'lerin değil, KİT'lere bu politikaları uygulattıranların sorunudur.

Sonuç olarak, bütün bu yalan zinciri KİT'leri yerli ve yabancı tekellere devretmek için, Özal-ANAP hükümetlerinin hazırladığı, bugün Tansu Çiller ve hükümetinin de katıldığı büyük oyunun gereği olarak ortaya atılmıştır.

Peki KİT'ler ekonomiyi zorlamıyorlar mı? Çok ağır problemler yok mu? Açık ki var! Ve kimse KİT'lerin halihazır durumunu da savunmuyor. Ama deveye sormuşlar neren eğri? Bugünkü ekonominin özel sektörü doğru mu ki, onun politik temsilcilerinin elinde ve onun için çalışan KİT'ler bir sistem olarak iyi işlesin?

Son bir nokta; bugünkü dünya ve Türkiye koşullarında devlet üretimden, ekonomiden çekilsin demek sanayisizleşmenin kapısını açmaktır. Özel sektörün de üretken faaliyetlerde sanayiden uzaklaşmasının ortamını yaratmaktır. 1980'lerde devletin üretken sektörlerden çekilişi, özel sektörün de çekilmesine spekülatif alanlara, faizciliğe daha çok kaymasına hizmet etmiştir. Bu noktada sözde "devlet" karşıtlığı pratikte ülkenin sanayisizleştirilmesi ve üretim olanaklarının geliştirilmesinin temellerinin yok edilmesi riskini yaratmaktadır.

Yarın, ülkenin üretken sermaye stokunun yarısını elinde bulunduran KİT'lerin özel sektöre devrettikten sonra; "serbest piyasa ekonomisi değil mi? Kârlı değil! Üretimden vazgeçiyorum!" diyene, serbest piyasacı kim, ne diyebilir? ■

AZİZ ÇELİK

ÖZELLEŞTİRME VE KİT'LERE ÖZEL BİR YAKLAŞIM

KİT'ler ve Özelleştirme sorunu 2. DYP-SHP hükümetinin"şok özelleştirme" programı ile etrafından dolanamayacağımız bir problem olarak bir kez daha gündemimize girdi.

2. Koalisyon hükümeti ekonomik bunalımdan çıkışını bu şok özelleştirme "mucizesine" bağlamış durumda. Hükümet kısa vadeli, pragmatik yaklaşımla KİT satışlarından elde edilecek kaynaklarla kamu açıklarının kapatılmasını hedefliyor.Özelleştirme ekonominin ateşini düşürecek bir ilaç olarak görülüyor.

Öte yandan özelleştirmenin medyatik bir konu haline getirilmesiyle tartışmalar sığlaşıyor soğukkanlı ve bilimsel olmaktan çıkıyor duygusal ve ideolojik bir baza oturuyor.

KİM NE DİYOR ?

İşveren çevreleri "piyasa ekonomisine geçiş ve etkinlik sağlayacağı ve kamu açıklarını azaltarak disenflasyonist(enflasyonu giderici) bir etki yaratacağı"gerekçeleriyie özelleştirme politikalarını hararetle savunuyor. TİSK son genel kurul raporunda şok özelleştirme programı önermişti.

Sendikalar nüansları olmakla birlikte özelleştirmeye karşı tutum alıyorlar.Bu karşı tutumda temel hareket noktasını sendikasızlaştırma ve işten çıkarma kaygıları oluşturuyor Bugüne kadar sosyal politikadan yoksun ekonomik politikaların faturasını ücretlilerin ödediği hatırlanacak olursa bu hassasiyet daha iyi anlaşılabilir.Ancak bu hassasiyet yanında soruna sadece karşı olmak yerine alternatif ve müdahaleci politikalar da sendikal hareket içinde tartışılmakta.Ancak kamu kesimi sendikacılığının belirleyici etkisi alternatif politikaların üretilmesini geciktiriyor.

Yenilediği programına Alman modelinden esinlenerek "sosyal piyasa ekonomisi" yaklaşımını koyan koalisyonun sosyal demokrat ortağı ise koalisyonda kalmanın bedeli olarak kendi özgün yaklaşımlarını hükümet programı düzeyinde terk etmiş durumda. Hatta 1. koalisyon programında yer alan "özerkleştirme"den tümüyle vazgeçilmiş.SHP yönetiminin çeşitli açıklamalarından çıkan sonuç uygulamada özelleştirmeye ayak diremek gibi "özgün" bir yaklaşım izleyecekler.

Sosyalizan çevrelerde ise "devletçi" vurgu daha ağır basıyor. Bu yaklaşımın ideolojik arkaplanında ise "devlet sosyalizmi"anlayışı ve uygulamaları yatıyor "Devlet iktidarı yoluyla toplumu yeniden düzenleme stratejileri "doğal olarak devletleştirmeyi planladıkları işletmelerin devlette kalmasını tercih etmektedirler. Bu tutumda iktisadi etkenler değil ideolojik tercihler belirleyici olmaktadır.Burada SBP'nin son GYK kararında ifadelendirilen yaklaşıma da değinmek gerekir. Geleneksel sol politikalardan koparak kurulan, sivil toplumu örgütlemeyi devleti ele geçirmeye tercih eden bir partinin KİT'ler konusunda geleneksel sol yaklaşımlar dışında bir çözümleme getirmemesi ve "ilkesel olarak "KİT'lerden yana tavır alması kanımca SBP'nin varoluş iddialarıyla çelişmektedir.Sorun özellikle sol politikalar üretme açısından büyük önem taşımaktadır. Sol partiler ve sendikalar proje geliştirmelerine en elverişli alan olan bu alanda sloganları yeğlerlerse başka nerede proje üreteceklerdir?

KİT'ler ve Özelleştirme sorunu tartışılırken en tehlikeli yaklaşım "ilkesel"lik adına toptancı, evet/hayır yaklaşımlarıdır.Sorunu sadece ideolojik alanda anlamaya ve çözmeye çalışmak mümkün görünmemektedir. Soruna bütünsel bir yaklaşım içinde ve o bütünsel yaklaşımın alt unsurları olarak yaklaşmak çözümleyeci olacaktır

TARTIŞMA İÇİN BİR ÇERÇEVE DENEMESİ

KİT'lerde yaşanan kriz devlet yapısında ve ekonomide yaşanan ve yaşamın tüm alanlarını etkileyen kriz

çerçevesinde ele alınmalıdır. Bugün devletin krizi ile ekonominin krizi çakışmıştır. Devletin krizi otoriter-merkeziyetçi yapıdan, hantallıktan sınırlı temsili demokrasinin tıkanmasından ve siyasal yozlaşmadan kaynaklanıyor. Ekonomide ise üretimin yetersizliği, teknolojik gerilik, açıklar ve kaçaklar krize yol açıyor. Sonuçta baskıcı anti demokratik bir siyasal yaşam ve kronik enflasyon ve dev kamu açıkları ortaya çıkıyor.

Bir yandan otoriter-hantal-yozlaşmış bir devlet yapısı bir yandan onun hükmettiği devasa bir ekonomik alan.

Özelleştirme kavramı çerçevesinde bir tartışma yetersizdir. Özelleştirme konunun sadece bir alt unsuru olarak işlevseldir.Devlet alanının demokratikleştirilmesi, baskıcı devlet aygıtının küçültülmesi ve desantralize edilmesi sorunuyla devletin ekonomik alanının demokratikleşmesi, gücünün sınırlanması ve desantralize edilmesi yaklaşımları bir bütünsel yaklaşımın parçaları olmak durumundadır. Siyasal olarak küçük demokratik ve desantralize bir devletle ekonominin yarısına egemen olan bir devlet ne kadar uyumlu olabilir? Böyle bir devlet ne kadar demokratik olabilir? Kendi siyasal faydacılığı yüzünden oluşan açıkları yurttaşın cebinden finanse eden, vergi toplamak yerine para basmayı yeğleyen bir devlet ne kadar demokratik olabilir? Bu soruları daha da artırmak mümkündür.

Tartışma devletin ekonomideki yeri ile ilgilidir. Bununda ötesinde sorun devlet -toplum ilişkileridir. Bu konuda liberal ve yeni liberal yaklaşımlar devletin ekonomik ve sosyal alandan tümüyle elini çekmesini ve sadece "asayişle" ilgilenmesini savunagelmişler.

Sosyalist yaklaşımlar ise mülkiyetin kamulaştırılması ve devletin ekonomik alanının genişlemesini savunmuştur. Ancak uygulamada bu devletleştirme olmuş ve eski sosyalist bloktaki depreme yol açmıştır. Kamu mülkiyeti bürokrasinin tasallutuyla etkin, verimli bir gelişim sağlanamamış ve yabancılaşma sürdürmüştür. Eski sosyalist ülkelerde de devletin otoriter yapısı ile komuta ekonomisinin krizi çakışmış. Sistem hem siyasal hemde ekonomik olarak çökmüştür.

2. Dünya Savaşı sonrasında batıda Keynezyen politikalarla devletin ekonomiye müdahalesi , devlet harcamalarıyla istihdam yaratılması ve durgunluğun aşılması eğilimi egemen olmuştur. Keynezyen yaklaşımlar ekonomik durgunluğun aşılmasında ve refahın gelişmesinde sonuç alıcı olmuştur Ancak Keynezyen iktisat ekonomik krizininin ve temsili demokrasinin problemleri ile birlikte tıkanmaya başlamıştır.Kamu ekonomisinin aşırı genişlemesi, açık finansman ve enflasyon tehlikesini gündeme getirmiştir.Özelleştirmenin de bir alt unsur olduğu iktisadi politika önermeleri bu koşullarda gündeme gelmiştir. 1980'lere doğru ortaya çıkan bu iktisat politikaları, özellikle monetarist politikalar sadece azgelişmiş ülkelere ihraç edilmememiş bir dizi gelişmiş kapitalist ülkeyi de etkisi altına almıştır.

Kamu ekonomisinde yaşanan sorunlar yeni yaklaşımlar ortaya çıkarmıştır.Bu tezler genel olarak Milton Freidman'ın başını çektiği monetarist yaklaşım ile James Buchanan'ın başını çektiği Anayasal İktisat yaklaşımlarıdır. Monetaristler enflasyonun temel nedeni olarak para arzını görmekte ve para arzının sınırlandırılmasını; sıkı para politikasını önermektedirler Monetaristler devletin ekonomiye müdahalesine şiddetle karşı çıkmakta ve özelleştirmeyi savunmaktadırlar.

Anayasal iktisat yaklaşımı da esas olarak devletin ekonomideki rolünün ve gücünün artmasının ekonomik ve politik özgürlüğü sınırlandırdığını ve siyasal iktidarların seçmen desteğini sürekli kılmak için ekonomik mantığın dışına çıkarak yozlaştığını, savurganlaştığını savunmaktadırlar. Anayasal İktisat teorisi, baskı gruplarının işverenlerin, çiftçilerin, örgütlü grupların, politik veya kişisel yandaşların devletten büyük rantlar elde ettiğini vurgulamaktadır.Anayasa İktisat yaklaşımı çağdaş anayasaların ekonomik yaşama ilişkin sınırları belirlememiş olmasının büyük bir eksiklik olduğunu belirterek " İktisadi bir Anayasa" önermektedirler. Son yıllarda ülkemizde yaşanan siyasal yozlaşma bu yaklaşımı doğrulayacak sayısız, akıllara durgunluk verecek örnekler sunmaktadır. Örneğin bu kadar çok "zengin"in yer aldığı bir meclis ve hükümetin devasa bir ekonomik alana hükmetmesi kuzuyu kurda teslim etmektir.

GECE BEKÇİSİ DEVLET- SOSYAL DEVLET- LEVİATHAN DEVLET*

O halde devletin toplum yaşamında ve ekonomideki yeri ve sınırları ne olmalıdır? Anayasacılık hareketlerinin özünde devletin siyasal gücünün yurttaşlar ve toplum lehine daratılması, sınırlanması toplumun, bireylerin hak ve özgürlüklerinin genişletilmesi ve güvence altına alınması yatar. Güç kullanma, para basma, vergi toplama tekeline sahip bu devasa gücün sınırlandırılması ekonomik ve politik özgürlüğün ilk adımı olacaktı.Özellikle liberal Anayasacılık hareketleriyle birlikte devlet, yurttaşların bir sosyal sözleşmeyle (anayasa) bir dizi yetki görev yükledikleri ve bunların sınırlarını çizdikleri bir organizasyondu. Silah kullanma yetki ve tekeli, vergi toplama tekeli, para basma tekeli gibi. Ancak bu yaklaşımın en önemli zaafı devleti "gece bekçisi "ve sosyal eşitsizlik karşısında nötr görmesidir.Bu ise pratikle mevcut sosyal eşitsizliğin zor yoluyla sürdürülmesi ve daha da artması anlamına gelmiştir.Yani devlet güçlü ekonomik sınıfların konumlarını güçsüzlere karşı korumanın aracı olmuştur. Liberal Anayasaların bu zaafları karşısında büyük toplumsal mücadelelerin ürünü olarak çağdaş anayasal yaklaşımlar, "sosyal devlet" yaklaşımları ortaya çıkmıştır. Devlet sosyal bir karakter kazanmış ve sosyal eşitsizliği giderme yönünde işlevler yüklenmiştir. Sonuçta "demokratik sosyal hukuk devleti" deyimi devletin, siyasal ve ekonomik güç odaklarının keyfiliğine karşı bir dizi Anayasal düzenlemeyi fren ve karşı ağırlığı ifade eder hale gelmiştir.Temel sosyal hakların anayasa ile güvence altına alınması süreci Keynesçi iktisatla devletin ekonomiye bizzat girmesi şeklinde tepe noktasına ulaşmıştır.

Ancak devletin elindeki imkanlar temsili demokrasinin yetersizlikleri ile birleşerek bir dizi siyasal yozlaşmaya ve ekonomik savurganlığa, verimsizliğe yol açmaya başlamıştır. Siyasal çoğunluk (ki genellikle hükümetler sayısal olarak seçmenlerin çoğunu temsil etmiyorlar.) siyasal çoğulculuğu yokeden bir mekanizma olarak işlemektedir.Siyasal iktidarlar kamunun elindeki kaynaklara serbestçe tasarrufta bulunmakta, oy maksimizasyonu için çalışmaktadırlar.Bu tutumun siyasal güç tekeliyle siyasal karşıtlarını sindirerek iktidarını sağlamlaştırmaktan farkı yoktur.Devlet elindeki güç ve imkanlarla "canavar" olmuştur artık.

"Kamu" şalının ardında topluma büyük faturalar ödeten siyasal ve bürokratik elitler saklanmaktadır ve çehresini özel olandan daha rahat gizleyebilmektedir." Ülkemizde "devlet baba" ideolojisi ise bu yanılsamayı daha da kolaylaştırmaktadır.

Devletin ekonomideki payının büyümesi harcamalarının da büyümesi anlamına gelmektedir, harcamaların büyümesi bunları finanse edecek vergi demektir. Vergileri artırmak ise riskli bir iştir.Öte yandan devlet bizzat işletmecilik yaptığında da aynı(irrasyonel) mantıkdışı süreç işlemektedir. Bu işletmeler sonucta bir ekonomik işletme olarak değil bir iktidar işletmesi gibi(devlet malı) görülmekte ve girdi, fiyat, istihdam ve ücret politikalarıyla siyasal iktidarların oy maksimizasyonuna araç olmaktadırlar. Partili vasıfsızlar partisiz vasıflılara tercih edilmekte, siyasal yandaşlara iş bulunmakta böylece parti içi iktidar da sağlama alınmaktadır. vb., vb... Ancak tüm bu faaliyetler iktisat açısından üretken olmadığı için "açık" yaratmaktadır.

Kamu ekonomisinde politik yozlaşmanın ve temsili demokrasinin zaaflarının izleri açık bir biçimde görülmektedir. Örneğin devlet bankacılığı; batık krediler, ucuz krediler, affedilen borçlar herhalde, verdiği karardan dolayı elini taşın altına sokmayacak olan politikacının ve bürokratların sağlayabileceği bir "imkandır".

KİT savunusunda KİT yatırımlarının özellikle son yıllarda azalması ve KİT'lerin yatırım yapacak kaynak bulamamaları büyük yer tutmaktadır. Bu saptama doğrudur.Ama bunun sorumlusu kimdir ? Siyasal iktidarlar. KİT'leri şişiren de , girdi politikasını belirleyen de , ne kadar yatırım yapılacağına da yapılmayacağına da karar veren siyasal iktidar. Şu meşhur "seçim ekonomisi" deyimi bütün bu garabeti ne kadar güzel özetlemektedir.

Peki o halde nereye kadar devlet ? Toplum olarak devlete hangi sosyal ve eko-

(*) Thomas Hobbes Devleti efsanevi bir deniz canavarı olan Leviathan'a benzetmişti

nomik rolleri ve yetkileri devredeceğiz? Neleri piyasaya bırakacağız, neler sivil toplum girişimlerine ait olacak? Devlet ister merkezi ister desantralize olsun salt piyasa işleyişine bırakılamayacak alanlar vardır.Bu alanlarda karlılık değil sosyal yarar belirleyicidir. Bu alanlar sosyal eşitsizliğin ve fırsat eşitsizliğin varolduğu, ortak yararın önde geldiği alanlardır.Kişisel, toplumsal ve doğal risklerden korunmak ve sosyal eşitlik için tüm topluma temel insani standartları sağlayan mekanizmalara ihtiyaç vardır.Öte yandan doğal ve teknik tekellelerin olduğu alanlarda da kamusal bir düzenlemeye ihtiyaç vardır.Tüm bu alanlarda sivil toplum inisiyatiflerin geliştirilmesi ve etkin olması asıldır. Devlet bu alanlara kamu gelirlerini transfer etmelidir, kuşkusuz bu transferler için kaynak(vergi) bulmalıdır. Sağlık, eğitim, sosyal yardım, sosyal güvenlik gibi alanlarda etkin verimli ve kaliteli bir hizmetin sunul ması için devletin harcamalarını bu alanlara teksif etmesi diğer alanlardan mümkün olduğu kadar çekilmesi gereklidir.Mümkün olduğu kadar diyorum zira bu konuda kesin sınırları belirlemek her zaman çok kolay değildir.Sosyal hizmetlerin yürütülmesinde sivil toplum örgütlerinin katılımını ve etkinliğini artırmak devleti gerçekten küçültecek yol budur. Örneğin Sosyal güvenlik örgütünde prim ödeyenlerin söz ve karar sahibi olmasını sağlamak gibi.Kamu harcamalarının disipline edilmesinde şunu da not etmek gerekir; kamu ekonomisi yatay olarak geliştikçe özellikle sosyal hizmetlere ayıracağı pay azalmakta hizmetin kalitesi ve verimi düşmektedir. Kamu ekonomisi seçici bir yaklaşımla yatay değil dikey olarak geliştirilmelidir. Bu yolla sınırlı kaynakların rasyonel ve verimli kullanımı olanaklı olacaktır.

Kamu ekonomisi için bir ölçek koymak çok kolay değildir. Bu, ölçek ya da oran tarihsel döneme, ekonominin durumuna ve sosyal koşullara göre değişebilmektedir. Ama eğilim devletin işletmeci olmasının irrasyonel sonuçlara yol açtığını şeklindedir. Devletin ekonomik işletmecilikten çekilmesi sadece asayişle ilgilenmesi anlamına gelmez. Devlet ekonomide düzenleyici olmalıdır mülkiyet sahibi ve işletmeci değil.Sosyal piyasa ekonomisi olarak adlandırılan yaklaşımlar(Alman-İskandınav modelleri) piyasanın ve devletin olumsuzluklarına birlikte çözüm arama denemeleridir.

AYIN KARANLIK YÜZÜ : VERGİ KAÇAĞI

Özelleştirme politikalarının ardındaki basınç kamu açıklarıdır. Kamu Kesimi Borçlanma Gereğinin yükselmesi açık finansmanı ve borçlanmayı artırmakta ve enflasyonu körüklemektedir.Enflasyon bir kısır döngü olarak kredi maliyetleri artırmakta ,yatırımları kısmakta ve üretim üzerinde de daraltıcı bir etkide bulunmaktadır. Özelleştirmenin disenflasyonist(enflasyonu giderici) etkisi olacağı iddiası en önemli gerekçedir) Ancak tek başına bu yolun işsizlik gibi bir faturası vardır.

Oysa kamu açıklarının iki yüzü vardır;KİT açıkları ayın görünen yüzüdür. Ayın karanlık yüzü ise vergi kaçakları ve kara ekonomidir. Devletin etkin bir vergilendirme yapamaması, yeterli vergiyi toplayamaması, GSMH içindeki vergi yükünün düşüklüğü kamu açıklarının(özellikle konsolide bütçe açıklarının) temel nedenidir.İlk adım etkin bir vergi reformudur.Milli gelir içindeki vergi yükünün artırılması gerekmelidir. Vergi reformu olmadan özelleştirme kamu açıklarını kapama gibi bir sonuç vermeyecektir.Vergi tabanının yaygınlaştırılması, kayıt dışı(yasadışı) ekonominin önlenmesi, servetin vergilendirilmesi, menkul değerlerin vergilendirilmesi ilk atılacak adımlardır. Kamu açıklarının daraltılması için geçici ve bir defalık bir çözüm olarak belirli bir düzeyin üstündeki gelir ve servet sahiplerinden "özel bir vergi" alınması önerisi tartışılmalıdır.Vergi oranlarının düşürülmeli ama istisna ve muafiyetler kaldırılmalıdır. Bu adımlar varlıklı sınıflarda rahatsızlık yaratacaktır. Bu yüzden siyasi kararlılık gerektiren adımlardır.Sendikal hareket hükümetin koşulsuz özelleştirme politikasına karşı vergi reformunu öne çıkarmalıdır.Vergi politikası rantiye kesimini caydırıcı olmalıdır. Bugünkü vergi sistemi rantiyeleri teşvik etmektedir.

İkinci adım ise devletin giderlerini disiplin altına alması, azaltmasıdır. Devlet eliyle rant aktarımına son verilmelidir.

Harcadığı kadar vergi toplayamayan bir devlet ya da gelirinden daha fazla har-

cayan bir devlet. Aradaki fark enflasyon borç, artan gelir adaletsizliği. İşte bu noktada anayasal iktisatçıların yaklaşımlarında kayda değer noktalar görülmektedir; Değişen hükümetler için bağlayıcı olacak anayasal hükümlerin belirlenmesi, hükümetlerin denk bütçe yapmaya zorlanması, para arzının keyfi olarak artırılması önleyecek yaklaşımlar, borçlanmaya sınır getirilmesi, özel mülkiyetin ve kamu ekonomisinin sınırlarının belirlenmesi gibi.(Bir çok batı ayasasında bu arada 1982 Anayasasında da yer alan özel mülkiyetinin kamu yararına aykırı bir biçimde kullanılamayacağı hükmü anayasal iktasat perspektifi açısından büyük önem taşımaktadır).Bu hüküm aynı zamanda özelleştirmenin de toplum aleyhine kullanımasını engelleyici bir hükümdür.

KİT'LER İÇİN NİCEL BİR DEĞERLENDİRME

Geçmişte ülkemiz ekonomisinde lokomotif bir rol oynayan KİT'ler bugün ekonominin önüne ciddi sorunlar biriktirmişlerdir. Bu sonuçta kuşkusuz asıl pay siyasal iktidarların politikalarındadır. Ama ortada bir vaka vardır. Sadece müsebbipleri eleştirerek mevcut sorunları çözemeyiz.Kısa istatistiki verilerle KİT'lerin durumuna gözgezdirelim.

Türkiye ekonomisinde Kamu Kesiminin Borçlanma Gereği (KKBG)(Konsolide devlet bütçesi KİT'ler ve diğer kamu kuruluşlarının açıklarının Gayrı Safi Milli Hasıla-GSMH'ye oranı) 1991 için % 16.3'tür. 1992 tahmini 12.9'dur.(Bu tahmin revize edilmektedir) 1990 yılında 30.2 trilyon olan borçlanma gereğinin 15.1 trilyonu KİT açıklarıdır. 1991 yılında toplam KKBG 65.3 trilyon KİT açıkları 19.9 trilyon olarak gerçekleşmiştir. 1992'de 97.4 trilyonluk borçlanma gereğinin 23.4 trilyonu KİT'lere aittir. 1993 KKBG 110 trilyon olarak öngörülmüş ve bunun 32 trilyonunun KİT açıkları olması programlanmıştır. Ama KKBG'nin ve KİT açıklarının bunun çok üstüne çıkacağı bugünden belli olmuştur. Burada not edilmesi gereken nokta vergi gelirlerinin artırılmasının KİT'lerin sorunun çözümü için yeterli olmayacağıdır. Vergi artışı konsolide bütçe açığını azaltacak ama işletmeci KİT'lerin borçlanma gereği için kalıcı çözüm olmayacaktır. Bütçeden KİT'lere transferler yapılsa da açıklarının tümünün bütçe transferleri ile kapatılması bu kez bütçe açığını büyük boyutlara ulaştıracaktır.

GSMH'nın yüzde 16'sı kadar açık veren kamu kesiminin Türkiye ekonomisinde payı nedir ? Kesinleşen 1991 yılı rakamlarına göre konsolide bütçe, fonlar ve İşletmeci KİT'lerin toplamının GSMH içindeki payı yüzde 38'dir..Toplam kredi stoku içinde kamu mevduat bankalarının ve merkez bankasının kredi payı ise yüzde 51'i geçmektedir.

Konuyu 500 Büyük Şirket açısından inceleleyelim: İstanbul Sanayi Odasınca yapılan 500 büyük şirket araştırmasında(1991) 86 kamu kuruluşu yer almıştır Bu kuruluşlar üretimden satışların yüzde 41'ini, öz sermayenin yüzde 50'sini, net aktiflerin yüzde 55'ini, toplam çalışanların yüzde 54'ü oluşturuyor, katma değer'in ise yüzde 35'i bu kuruluşlar tarafından yaratılmaktadır. 500 büyük firma 1991 yılında sanayii katma değerinin yüzde 53'ünü yaratmıştır. Bu araştırma sonuçlarından özellikle büyük ölçekli kamu ve özel sektör işletmeleri konusunda konusunda temel bir fikir edinmek mümkündür.1986/1991 yılları arasında 500 büyük şirket içinde yer alan kamu ve özel kesim şirketlerinin karşılaştırması Tabloda yer almaktadır.

Tabloda ilk göze çarpan nokta KİT'lerin faiz yükünün giderek artmış olmasıdır.Net katma değerin 1986 yılında yüzde 29'u faize giderken bu oran 1991 yılında yüzde 68'e ulaşmıştır. Diğer çarpıcı nokta ise KİT işçilik maliyetinin katma değer içindeki payıdır. Bu pay 1986'da yüzde 44 iken 1991 yılında yüzde 130' a ulaşmıştır. Diğer bir deyişle 500 büyük içindeki KİT'lerde işçilik maliyetleri üretilen katma değerin 30 puan üstünde gerçekleşmiştir. Bir diğer karşılaştırmayı da çalışan başına katma değer ve çalışan başına işçilik maliyeti açısından yapmak mümkündür. 1986 yılında bir KİT işçisi 5 milyon TL katma değer yaratıp 2 milyon TL işçilik maliyeti oluştururken, aynı yıl büyük ölçekli özel sektörde çalışan başına katma değer 7 milyon TL, işçilik maliyeti ise yine 2 milyon TL civarındaydı. 1991 yılında ise KİT çalışanı başına katma değer 44 milyon TL işçilik maliyeti ise 57 milyon TL olmuştur. Özel sektörde ise çalışan başına katma değer

95 milyon TL işçilik maliyeti ise 53 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Kuşkusuz bu verimlilik/etkinlik farkında istihdam ve kamu işletmeciliğin yapısı kadar teknolojik yatırım farklılıklarının da etkisi büyüktür. Nitekim KİT yatırımlarında son yıllarda reel gerilemeler oluşmuştur. KİT yatırımları 1988'de (-16.3) 1989'da(-17.1) 1990'da (-9.1)991'de (-22.8) oranında reel olarak gerilemiştir. (Boratav-Türkcan) Burada çarpıcı olan nokta artan faiz yüküne rağmen yatırımların reel olarak gerilemesidir.Diğer bir deyişle işletmelerin yüksek faizli borçları cari harcamalara gitmiştir. Yatırımlar için bir başka nokta ise kaynak sorunudur. Kaynak ise enflasyonist bir ortamda pahalıdır. Yatırımların gerilemesi, artan faiz yükü ve reel ücretlerde meydana gelen gelişmeler, KİT'lerin bilançolarını ve mali yapılarını etkileyen enönemli faktörlerdir. Burada emek verimi ile reel ücret artışları arasındaki uyumsuzluğa da değinmek gerekmektedir. Bu sendikaların ücret politikaları açısından büyük önem taşımaktadır. Verimlilik ücret makasının açılması özelleştirmenin bir biçimi olan taşeronlaşmayı teşvik etmektedir. Yapılan hesaplamalara göre(Boratav-Türkcan) 1981-1990 arasında emek verimi yüzde 18 ile yüzde 22.3 oranında artmıştır. Aynı dönemde (özellikle 1983 -88 arasındaki gerileyemeye rağmen) reel ücretler 1990'da 1981'e göre yüzde 60.7 oranında artmıştır. Burada ücret düzeyinin yeterliliği ve yetersizliğit tartışmasını dışarda bırakarak durumun dengeli olmadığını söylemek mümkündür. Bir kez daha Türkiye ekonomisin temel problemin üretim, verim azlığı, teknolojik yetersizlik olduğu saptamak gerekir.

ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARI

Türkiye'de özellikle ANAP tarafından KİT sorununa ve kamu açıklarına bir çözüm olarak önerilen özelleştirmeler ne getirmiştir? Özelleştirme uygulamalarının başladığı 1986 yılından bu yana uygulanan özelleştirme politikalarının sonuçları ne olmuştur? Özelleştirmede kamu açıklarından kaynaklanan basınç yanında özel sektörün ve çeşitli kamu kuruluşlarının maliyetleri azaltma, işgücünü ucuzlatma kaygıları da etken olmuştur. Ve bugün yaygın bir özelleştirme biçimi olarak kamu hizmetlerinin özellikle de belediye hizmetlerinin müteahhitlere gördürülmesi gündeme gelmiştir.

1986-1991 yılları arasında toplam 44 kamu kuruluş özelleştirilmiştir. Bu kuruluşlardaki kamu payı değişik oranlardadır. Özelleştirme kamu paylarının satışı şeklinde gerçekleştirilmektedir. Toplam 44 özelleştirmeden 22'si blok satış yoluyla gerçekleştirilmiştir. Özelleştirme sonucunda halka arz yoluyla 1.1 trilyon, İMKB'de satış yoluyla 769.9 milyar ve blok satış yoluyla 474.5 milyar olmak üzere toplam 2.3 trilyon gelir elde edilmiştir. Ancak TÜSİAD'in 'ın son raporunda da vurgulandığı gibi "Özelleştirme uygulamalarında etkinliğin ve verimliliğin artırılması amacı geri plana itilerek özelleştirme stratejisi bütçe açıklarını finanse edecek bir durum almıştır" (TÜSİAD-Türkiye' de Özelleştirme Uygulamaları).

Çarpıcı bir nokta; blok satış şeklinde özelleştirilen ÇİTOSAN ve USAŞ için idare mahkemeleri yürütmeyi durdurma kararı vermiştir. Yürütmeyi durdurma kararının gerekçesinde " ...kamu hisselerinin öncelikle yöre halkına, küçük tasarruf sahiplerine, yurt dışındaki işçilerimize ve halka satılması " kararı gösterilmiştir.

Özelleştime uygulamala-

	1991	1991	1990	1990	1989	1989	1988	1988	1987	1987	1986	1986
	KAMU	ÖZEL	KAMU	ÖZEL	KAMU	ÖZEL	KAMU	ÖZEL	KAMU	ÖZEL	KAMU	ÖZEL
Hasılat/Çalışan(*)	297.7	487	179	272	109.6	165	65.39	94.4	39.7	58.3	27.1	38.5
N.K.Değer/Çalışan(	43.59	95.2	32.5	52.1	22.68	32.1	14.25	20	8.14	12.2	4.74	7.43
Ücret/Çalışan(*)	56.87	53.1	24.7	25.2	12.58	12.6	5.05	6.37	3.29	3.59	2.1	2.42
Ücret/Hasılat	19%	11%	14%	9%	11%	8%	8%	7%	8%	6%	8%	6%
Faiz/Hasılat	10%	6%	7%	5%	8%	6%	11%	8%	9%	7%	5%	9%
Kar/Hasılat	-15%	2%	-3%	5%	1%	6%	3%	6%	4%	7%	5%	4%
Ücret/Katma Değer	130%	56%	76%	48%	55%	39%	35%	32%	40%	29%	44%	33%
Faiz/Katma Değer	68%	31%	38%	25%	40%	30%	50%	38%	42%	35%	29%	45%
Kar/katma değer	-99%	12%	-15%	26%	4%	30%	14%	29%	17%	35%	26%	22%
(*): Milyon TL												

rı tümüyle iktidar ve işveren çevrelerinin güdümünde yürütülmektedir ve bu yüzdendir ki verimlilik, etkinlik ve sosyal kaygı bir kenara bırakılmaktadır Blok satış gibi, tekelleşme gibi, şeffaflık yokluğu gibi, değerlemenin düşük yapılması gibi, satış gelirlerinin kamu finansman açıklarının kapatılması için kullanılması gibi, işten çıkarmalar gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu konuda sol'un ve sendikaların ufukların sınırlılığı ciddi bir açmaz oluşturuyor. İdeolojik önyargılarla yapılan toptancı çıkışlar, çalışanları ve halkı olası bir dizi somut zarardan koruyacak alternatif politikaların geliştirilmesini engelliyor. Teknik çözümler üretilemiyor.

Özelleştirme uygulamaları ile ilgili not edilmesi gereken bir örnek ise TELETAŞ'ın kamu hisselerinin satılmasıdır. Halka arzedilen yüzde 20 kamu payının yüzde 36'sı Çalışanlara Hisse Senedi Satış Planı (ESOP) çerçevesinde çalışanlara satılmıştır. Bu hisseler karşışılığında şirket yönetim kuruluna bir çalışan temsilcisi girmiştir. Teletaş örneğinin işleyişi ve gelişimi, olumlu ve olumsuz yanlarıyla ele alınmaya değer. Çünkü tek kayda değer "halka arz" uygulaması Teletaş olmuştur.

TARTIŞMA İÇİN KİMİ ÖNERİLER

Bugün dozu ve niceliği farklı olmakla birlikte KİT'lerin durumunun pozitif olmadığı noktasında herkes hemfikir. Öte yandan KİT'lerin bu hale gelmesinde siyasal iktidarların belirleyici olduğu da tartışmasız bir gerçek. Yoksa KİT'ler kamu işçisi tembel olduğu için bu hale gelmedi.Ve bu tablo karşısında hiç kimse devlet işletmeciliğin ampirik ya da teorik olarak daha verimli ve etkin olabileceğini söyleyemiyor.Mevcut kamu işletmeciliğini ideolojik nedenlerle savunanlar hariç.

Alternatif yaklaşım önerilerinden olan "Özerkleşme" üzerinde duralım: Gerçektende "özerkleştirme" sol açısından oldukça cazip bir model olarak görünüyor. Mülkiyet devlette olacak ancak siyasal iktidarlar kamu ekonomisi üzerinde belirleyici olmayacaklar.Oysa temel problemin mülkiyetin bizzat kendisinden değil o mülkiyete tasarruf etme biçiminden, yönetim ve işletmecilikten kaynaklandığını unutmamak gerekir. Yönetim ve işletmecilik devletin elinden alındığından soyut mülkiyetin bir anlamı olmayacaktır. Ancak özerkleştirme modelinde yanıtının verilmesi gereken sorular vardır.Özerkliğin güvenceleri ne olacak ? Yasal güvenceler yine siyasal iktidar tarafından değiştirilebilir.Özerkliği konusunda toplumda ve siyasilerde genel bir eğilimin olduğu Merkez Bankası başkanı bile siyasal iktidarın hiddetinden kurtulamazken KİT'lerin özerkliğinin güvencesi ne olacak ? Yönetimlerin oluşum mekanizması nasıl olacak. Kim seçecek kim atayacak. Bu kuruluşlar sübvanse edilecek mi ? Peki siyasi iktidarlar işletmelerine karışmadıkları kuruluşları finanse etmeye razı olacaklar mı. Davulun kendi boyunlarında tokmağın başkalarının elinde olmasına razı olacaklar mı ?

Devletin rolünün olacağı alanlarda özerk yapılanmaların güvencesi bu kuruluşlarda toplumsal örgütlerin ve sivil toplumsal inisiyatiflerin temsil edilmesidir. Diğer bir deyimle yönetimlerinin yaygınlaştırılması,devletin tam denetiminden çıkarılmasıdır.Öte yandan Anayasal düzeyde yapılacak düzenlemelerle kamu ekonomisinin sınırları ve kullanımı düzenlenmeli ve siyasal iktidar değişikliklerine endeksli yapı değiştirilmelidir

Bu ise bir nevi sosyalleştirme ya da sosyal özelleştirme olacaktır.Ve burada tarif edilen biçimiyle özerkleştirme ile özelleştirme arasında sadece nüans vardır. Özel sözcüğünü telaffuz etmenin sakıncalarını giderir o kadar. Çünkü bireylerin tek tek ya da oluşturacakları demokratik inisiyatif ya da organizasyonlarla işletmelirin yönetimlerinde etkin olmaları öz yönetimdir.Ve sözcüğün tarihi değil ama etimolojik anlamıyla bu da "özel"dir.

Özelden sadece tekelci özel kapitalist mülkiyeti anlarsak devlet mülkiyeti ve devlet ekonomisi dışında hiç bir alternatif geliştiremeyiz.Mülkiyetin ve yönetim demokratikleşmesi ancak onun yaygılaşmasıyla genişlemesiyle ve herkes tarafından elde edilebilir olmasıyla mümkündür.

Bu nedenle özelleştirme konusunda bizim özel bir yaklaşımımız olmalıdır. Özel tekelci kapitalist mülkiyete hayır,mülkiyetin yaygınlaşmasına evet,kooperatif biçime , öz yönetimsel modellere evet. ekonomik keyfiliğe hayır yönetime katılmaya evet. Elbette model oluşturmak,

alternatif oluşturmak hem de mevcut KİT'çi "özelleştirmeci" egemen söylemler karşısında zor.Ama ihtiyacımız olan bu.

Daha bugünden neler önerilebilir

Özelleştirmeye karşı "ilkesel" değil seçici ve ayrımlı bir tutum alınmalıdır." Ne pahasına olursa olsun özelleştiririm" ile "sattırmam" mantıklarından birini seçmek durumunda değiliz.

Tanımları gereği kar konusu olamayacak alanlarda kamunun varlığı demokratikleştirilerek sürmelidir. Özellikle sosyal yanı ağır basan alanların (sağlık, eğitim, sosyal güvenlik gibi) boşaltılması söz konusu olmamalıdır. Devletin iktisadi fonksiyonu azaltılmalı sosyal ve düzenleyici fonksiyonu artırılmalıdır..

Özelleştirme kapsamında "özel sektör de özelleştirilmelidir."Bugün türkiye "özel sektörü" devletin şemsiyesi altından çıkmamaktadır. Özel sektör kendi ayakları üzerinde durabilen, oyunu kurallarına göre oynayan bir sektör olmalıdır. Yasadışı özel sektör(kayıt dışı ekonomi) özelleştirilmeli , kayda geçirilmeli, vergilendirilmelidir. Üretken olmayan kesimleri, rantiyeleri özendirici anlayışlar da özelleştirilmelidir.Aile şirketleri de özelleşmelidir.Adı anonim kendisi "hanedan" olan şirketler ne kadar A.Ş.'dir ? Türkiye'de kaç tane anonim A.Ş. var? Bu bağlamda İş Bankası/Şişe-Cam Topluluğu örnekleri bütün sınırlılıklarına rağmen anonim kapitalist örnekler olarak aile kapitalizmi karşısında pozitif örneklerdir.

Çalışma ilişkilerinde uluslarası çağdaş standartlarda bir çerçeve hazırlanmadan özelleştirme ve hatta gümrük birliği de istenen sonucu vermez. Çalışma barışı kurulamaz. Özelleştirme devlet işletmelerinin özel sektöre devri, hatta bir kaç büyük zengine ikramı gibi sığ ve fanatik bir yaklaşım içinde ele alınmamalıdır. Mülkiyetin yaygınlaştırılması ve demokratikleşmesi hedef alınmalıdır. En azından sendikaların böyle bir politikası olmalıdır. Sendikalar çalışanlara hisse senedi satılması projesi, yönetime katılma gibi alanlarda cesur adımlar atmalıdır. Bazı üretici kooperatiflerinin ve sendikaların kimi KİT'lere talip olması kutlanacak, cesur bir adımdır. Artık TÜSİAD bile sosyal özelleştirmeye vurgu yapmaktadır.

Bir diğer sorun bu satış biçimleri ve sonuçlarıdır.Blok satış yöntemine karşı çıkılmalıdır. Özelleştirme öncelikle çalışanlara, yöre halkına, ücretlilere onların örgütlerine, sendikalara, çiftçilere kooperatiflere, yöneticilere öncelik tanınmalıdır. Bu kesimlerinhisse almasını sağlayacak özendirici tedbirler alınmalıdır. Satışa çıkarılacak kuruluşların bütün mali bünyeleri şeffaf bir biçimde ortaya konmalıdır. Satışlarda gerçek bedel tesbiti yapılmalıdır. düşük bedel tesbiti ile özellikle varlıklı kesimlere yeni kaynaklar aktarılmaktadır.

Satışlardan elde edilecek kaynaklar geri kalan KİT sisteminin rehabilitasyonu için kullanılmalı ve bu satışların doğurduğu istihdam sorunlarına kaynak ayırılmalıdır. Erken emeklilik, uzun süreli işsizlik sigortası, mesleki eğitim gibi.

Anti tekel düzenlemelerle hükmi ya da gerçek şahısların alabilecekleri senet miktarı sınırlandırılmalı, bunun sınırı aşan hisse senetlerine oy hakkı tanınmamalıdır. Sosyal tarafları dışarıda bırakan onların mutabakatına dayanmayan girişimler başarılı olamaz. Bu nedenle sosyal mutabakata dayanmayan şok politikalardan sonuç beklemek hayaldir.Sosyal taraflar birlikte bir ekonomik-sosyal paket hazırlamalı, soruna bütünsel bir yaklaşım getirilmeli ve özelleştirme biçimleri bundan sonra gündeme gelmelidir. Hazırlıksız ve beceriksiz özelleştirmeler büyük zararlara ve sosyal sorunlara yol açmaktadır.

Sendikal haklarının sınırlı olduğu, iş güvencesinin olmadığı, issizlik sigortasının olmadığı, anti tekel yeterli düzenlemelerin olmadığı ülkemizde özelleştirmenin ağır faturasını çalışanların ödeyebileceği gerçeği karşısında sendikalar ekonomik ve sosyal önlemlere paket bir yaklaşımda ısrarcı olmalı ama toptancı ya idarei maslahatçı davranmamalıdırlar, solcular da öyle.

Son söz: Bugün devletin anti demokratik yapısı ile ekonominin verimsiz ve tıkanık yapısı birbirini koşulyanan etkenlerdir. Devletin demokratikleşmesi ve küçültülmesi ile üretimin artırılması, sosyal adaletin sağlanması, işletme yönetimlerinin ve mülkiyetin yaygınlaştırılması birbirinden ayrılamaz süreçlerdir. Ve bu perspektif çağdaş, uygulanabilir ilerici bir perspektiftir.

Özelleştirmeye ve KİT' lere çok özel yaklaşalım. ■

ALPASLAN IŞIKLI

ÖZELLEŞTİRME

Mülkiyeliler Birliği Dergisi'nin Temmuz 1993 sayısında yayınlanan Prof. Alpaslan Işıklı'nın yazısına, özelleştirme tartışmalarının güncelliği ve önemi nedeniyle bu sayımızda yer veriyoruz.

BİRLİK

Özelleştirme, Tansu Çiller'in programında baş sırayı oluşturmakta. DYP-SHP İkinci Koalisyon Protokolü'nde Türk ekonomisinin önemli sorunları "kamu ekonomik kesiminde küçülerek yeniden yapılandırma ve reform programı ile çözümlenecektir" denilmektedir. Bu ifadede "tahlil edilecektir" anlamına gelen "çözümlenecektir" sözcüğünün "çözüme kavuşturulacaktır" anlamında kullanılmış olması, işleri aceleye getirmekten kaynaklanan basit bir yanlışlık olarak önemsenmeyebilir. Ancak, özelleştirme gereğinin hükümet protokolünde ve genel olarak kamuoyunda adeta tartışmasız bir gerçek olarak kabul görmesi, kuşku yok ki çok uzun soluklu, sistemli ve kararlı bir hazırlığın sonucudur.

Bu bir siyasal reenkarnasyon olayıdır. Ne olduğu geniş ölçüde anlaşılmış, yıpranmış ve bu yüzden arkasındaki sınırlı halk desteği de geniş ölçüde aşınmış olan Özal göçüp gitmiştir. Ama Özal'ı doğuran koşullar ve güçler yok olmadığı için Özalizm, Tansu Çiller'in varlığında yeni bir yaşam fırsatı daha ele geçirmiştir. Özal, asıl gücünü artık her şeye rağmen önemini yitirmeye başlamış olan 12 Eylül koşullarından almıştı. Tansu Çiller'in muhtaç olduğu destek, geniş tarihsel birikiminden dolayı postu bile diğer taşıyan SHP'den sağlanmıştır.

Dünyanın nasıl ve ne türlü güçler tarafından yönetildiği konusunda fazlaca kafa yormamış olanlar, olup bitenleri, iftihara geçmiş liseli genç kız havasındaki Tansu hanımın başarısından ibaret görebilirler. Bu sonucu, erkeklerin hanımlar karşısındaki yenilgisi olarak görerek sevinenler de bulunabilir. Bunlara şaşmamak gerekir. Asıl şaşılacak olan, hiçbir şey bilmese bile, kendisinin nasıl başbakan olduğunu hatırlaması gereken ve daha önce koltuğunun altında Özal'ın kendisini büyütmüş olan Demirel'in durumudur. Yazıldığına göre, Demirel, Çiller için "Ben Çiller'i vitrin süsü diye koydum, o nerelere geldi. Bir an önce durdurmak lazım"[1] demiş. Demirel bu duruma düşeceğini, partisinde biraz daha demokratik ve özerk bir yapılanmayı gerçekleştirebilecek potansiyeli temsil eder görünen, Tevfik Ertüzün, Mehmet Dülger ve Hüsamettin Cindoruk gibi isimleri birer birer etkisizleştirirken görmüş olmalıydı. Kuklalarla kuklaların savaşında, en tepede bütün kuklaların iplerini doğrudan veya dolaylı olarak elinde toplamış olan, baş kuklacının galip geleceği başından beri belli değil midir?

Giderek anlaşılması zor olan bir diğer tutumu da Erdal İnönü sergilemektedir. Bir yandan, koltuk sevdalısı olmadığını kanıtlamaya yönelik bir jest ortaya koymuş ve Çiller'in parti başkanı olmasında, Christopher'in ziyaretiyle somutlaştığı üzere Amerika'nın etkisi olduğuna işaret etmiş[2]; öte yandan, Çiller'in kabinesine katılma konusunda koltuk hesabından başka bir değerlendirme ortaya koyamamıştır. Programında "sosyal devleti kurup geliştirme ve ekonomik kalkınmada kamu gücünün sorumluluğuna inanma anlamında devletçi" olduğunu ilan etmiş olan bir partinin, Çiller'in özelleştirme programına gözü kapalı "evet" demesindeki çelişki ortadadır. İnönü, böylece kendisinden habersiz Çankaya'ya kaçmış olan Demirel'e iyi bir ders verdiğini düşünmüş olabilir. Ne var ki sonuçta hepimizin birden bir acı ders daha almamızı önleyecek etkin ve tutarlı bir güvence de ortada görünmemektedir.

"Daha Az Devlet, Daha Çok Halk"

Rivayet olunur ki, vak-

tiyle, gene böyle sıcak bir yaz gününde, bir devlet yetkilisi "havalar o kadar ısındı ve halk plajlara öyle hücum etti ki vatandaş denize girme olanağı bulamadı" diye yakınmış. Onun asıl söylemek istediği, yoksul halk yığınlarının plajlara hücum etmesi yüzünden, varlıklı ve seçkin azınlığın rahatının kaçmış olmasıdır.

Bu açıklama, kimi sözcüklerin gerçek içerikleriyle çelişen, çarpıtılmış anlamlarda kullanılışına dair ilginç bir örnektir; ama tek örnek değildir. Özellikle, piyasa ekonomisi koşullarında, politikalar ve politik tezler de tıpkı ticari mallar gibi reklam şirketleri tarafından pazarlandıkça, bu türden örnekler çoğalmaktadır. Bir malı satarken, o malın taşıdığı en sakıncalı özelliğin tamamen tersi özellikte olduğuna dair vurgulamalara özen gösterilir. Örneğin çok sert ve kesici bir nesne olan jiletin satış reklamlarında "kadife gibi yumuşak bir temas"tan söz edilir.

Özelleştirme konusunda, önceleri "devletten alıp halka vermek" sloganı çok kullanılırdı. Bu sloganın arkasına gizlenilerek yapılmakta olanın, gerçekte, halkın yararına işletilmesi gereken devlet işletmelerinin ve kamusal mal varlığının, halkı sömüren yerli ve özellikle yabancı tekellere satılmasından ibaret olduğu anlaşılınca bu slogan pek kullanılmaz oldu. Tansu Çiller, hangi reklam uzmanlarının önerisiyledir bilinmez, "daha az devlet daha çok halk" sloganını yeğlemektedir. Oysa, özelleştirmeyle yapılan, tümüyle halka ve halkın çıkarlarına karşıdır ve sonuçta azalan, devletin baskısı ve devlet aracılığıyla yürütülen sömürü değildir; gerçekte azalan, halkın çıkarlarını sağlama doğrultusunda bin bir güçlüklerle oluşturulmuş devlet işletmeleri, devlet hizmetleri ve devletin halk yararına müdahaleleridir.

Bu noktadaki kurnazlık, devletle halkı aşılmaz bir çelişki içinde göstermekle başlamaktadır. Bir zamanlar, anarşist akım da çalışan kitlelere, devletin yalnızca tahrip edilmesi gereken bir başbelası olduğunu telkin etmişti. Bu telkinlere kanan yığınların, devleti demokratikleştirme ve sosyalleştirme mücadelesinden geri çekilmeleri, siyasal egemenliğini perçinleyerek sömürüsene araç olabilecek bir devlet çarkı oluşturma yolunda ilerleyen büyük sermayenin en önemli ayak bağından kurtulmasına katkı sağlamaktan başka bir sonuç vermedi.

Çalışanlar, siyasi erginliğe eriştikçe ve kendilerine güvenleri arttıkça, ekonomik ve toplumsal yaşamı etkileyebileceklerini ve bunu sağlamanın yolunun da her alanda demokratik örgütlenmeden geçtiğini bilirler. Devlet, en geniş ve en etkin toplumsal örgütlenme biçiminden başka bir şey değildir. Günümüz dünyası, devletin küçülmesi halinde doğan boşluğun halk tarafından değil, uluslararası büyük tekeller ve düpedüz mafya tarafından doldurulduğuna dair sayısız örneklerle doludur. Bu nedenledir ki çalışanlar, devlet olgusuna sırt çeviremezler ve devletin küçültülmesi safsatasının oyuncağı olamazlar.

Bu bağlamda yapılması gereken, devletin küçültülmesi değil, ekonomik açıdan etkinleştirilmesi ve rasyonelleştirilmesi, siyasal açıdan demokratikleştirilmesi ve sosyalleştirilmesidir.

Devlet ve Demokrasi

Özelleştirmeye haklılık kazandırma amacına yönelik bir diğer yapay çelişki de devlet ile demokrasi arasından icat edilmek istenmektedir. Bu yoldaki kampanyalar sonucunda, devlet denilince akla gelen Stalinist devlet veya içinde yer aldığı tarihsel koşullardan soyutlanarak sunulan tek partili dönemin devletidir.

Oysa, devlet pekâlâ demokratik de olabilir. Üstelik, demokratik kurumların oluşması ve yaşatılması ancak devletin varlığı ve katkısıyla sağlanabilir. Örneğin, özerk ve demokratik üniversiteyi yaşatmak; toplumda sermayenin tasallutundan uzak bilimsel özgürlük adacıkları oluşturmak, ancak demokratik devletin sorumluluğu altında sağlanabilir. Bunun gibi, sosyal adaleti sağlamaya yönelik kurumları geliştirmek ve

böylece kitlelere ekonomik özgürlük kazandırarak siyasal katılım için gerekli konuma erişmelerini mümkün kılacak dönüşümleri gerçekleştirmek de ancak sosyal devletin varlığı ölçüsünde mümkün olabilir.

Buradaki yanlışlık, bir yönüyle de, devlet işletmeciliğinin alternatifinin serbest rekabet piyasası olduğu yolundaki gerçek dışı iddiadadır. Oysa, serbest rekabet piyasası yalnızca bazı ekonomi kitaplarında mevcuttur ve asıl çelişki demokrasi ile tekelci kapitalizm arasındadır. Devleti demokratikleştirmek elbette ki mümkündür; oysa, özel tekellerin kâr maksimizasyonuna dayanan öncelikleri ile demokrasi arasındaki çelişkinin aşılması mümkün değildir.

Öte yandan, özelleştirmenin özel girişim ruhunu ve sorumluluk duygusunu tahrik ettiği yolunda ileri sürülen iddianın da geçerli bir dayanağı yoktur. Burada birbirine karıştırılan da özel çıkar ile bireysel girişim ruhu ve sorumluluk duygusudur. Oysa, bireysel girişim ruhu ve sorumluluk duygusu, toplumsal çıkara öncelik tanıyan bir ortamda da gereklidir ve gelişebilir.

Buna karşılık, neoliberal modeller uygulandıkları her ülkede demokrasinin gerilemesi veya tümüyle ortadan kaldırılması sonucunu da birlikte getirmişlerdir. Özal da "12 Eylül olmasaydı iktidara gelemezdik"[3] demekle, temsil ettiği model ile demokrasi arasındaki çelişkiyi açıkça ortaya koymuştur.

Başta Milton Friedman olmak üzere, neoliberalizmin önde gelen savunucuları, siyasal özgürlüklerin ekonomik büyüme için bir ayak bağı olduğu, buna karşılık, "diktatörlüklerin ekonomide büyük patlamaları hayata geçirebildiği" görüşünde ısrarlıdır[4]. Öyle anlaşılıyor ki demokrasisiz ekonomik büyümenin ne anlama geldiği konusunda Hitler ve Stalin'in verdiği dersler bazı insanlar için yeterli olmamıştır.

Özelleştirilen İşletmelerde Çalışanların Pay Sahibi Olmaları

Özelleştirilen işletmelerde çalışanları veya sendikalarını, pay senedi dağıtımı yoluyla ortak yapma politikasının, esas olarak söz konusu uygulamaların sorumluluğuna sendikaları da katma ve bu konuda sendikalardan gelebilecek tepkileri törpüleme amacına yönelik olduğu anlaşılıyor.

Her şeyden önce, bu yolla "serveti tabana yayma" veya "mülkiyeti yaygınlaştırma" biçiminde takdim edilen hedeflerin sanıldığı kadar gerçekçi olmadığı somut uygulamalar çerçevesinde açıkça görülmüştür.

Tekelleşme, kökleri derinlerde olan tarihsel bir olgudur. Ekonomik hayatta tekelleşmenin etkilerini yok saymak, fizik dünyasında yerçekimini yok saymak gibi gerçek dışıdır. Serbest rekabet kuralları çerçevesinde, kamusal işletmelerin pay senetlerinin —bir yolu bulunup çalışanlara dağıtılmış olsalar bile— sonuçta dönüp dolaşıp parası olanların elinde toplanmasını önleyebilecek bir mekanizma bulunabilmiş değildir. Bulunan her çözüm, bir cismi yerçekimi alanı içinde biraz daha yüksek bir noktaya çıkararak düşmesini önlemeye çalışmaya benzemektedir.

Özelleştirme uygulamalarında başı çekmiş bir ülke olan İngiltere'de çalışanların özelleştirilen işletmelerdeki payının, çoğu kez iddia edildiği kadar yüksek olmadığı bilinmektedir. Bu konuda üzerinde çok durulmuş örneklerden biri olan British Telecom'un özelleştirilmesinden sonra paylarının yalnızca %4'ü halka açılabilmiştir; buna karşılık, payların %70'i büyük korporasyonların ve finans uruluşlarının elinde bulunmaktadır[5].

İngiltere'de özelleştirilen işletmelere ait pay senetlerinin geniş halk kitlelerine dağılımı, başlangıçta sınırlı ölçüde de olsa sağlanmıştır. Ancak çok kısa bir sürede pay senetlerinin önemli bir bölümünün tekellerde toplandığı görülmüştür. "Örneğin, British Airways'in 1,1 milyon olan pay senedi sahibi sayısı 3 ayda 650 bine düşmüştür. British Gas'in 4,5 milyon olan pay senedi sahibi sayı-

sı 4 ayda 3 milyona inmiştir. Yine British Telecom'un pay senedi sahibi sayısı da iki yılda 2,3 milyondan 1,6 milyona düşmüştür. Jaguar'ın pay senedi sahibi sayısı 6 ayda 120 binden 50 bine, Cable Wireless'in 1 yılda 157 binden 26 bine düşmüştür. Payının %63'ü, 143 pay senedi sahibinin elinde olan British Aerospace'in pay senedi sahibi sayısı, 1981 Şubatı'nda 150 binden Aralık'a kadar 26 bine düşmüştür. Amersham Int.'in pay sahibi sayısı ise 1982'de ilk satıldığında 65 bin iken, 1982'de 8,600'e düşmüştür."[6]

Özelleştirilen işletmelerin pay senetlerinin satın alınması konusunda, çeşitli ülkelerdeki sendikaların değişik tutum takındıkları görülmektedir. Örneğin Tayland sendikaları, "Employees Stocks Ownership Plans" çerçevesinde özelleştirilen firmalarda çalışanlara pay sahibi olma güvencesi veren uygulamaları desteklemektedirler. Yeni Zelanda'da durum bunun tersidir. Bu ülkedeki kamu kesimi sendikaları bu tür modellere şiddetle karşı çıkmaktadırlar[7].

Ülkemizde sendikalar, genel olarak, özelleştirme eğilimlerine karşıdırlar. Bununla birlikte, bazı sendikaların, firmaların pay senetlerini satın alma eğilimi içine girdikleri de bilinmektedir.

Türk-İş'e bağlı Türk Metal-İş Sendikası adına yapılan açıklamada sendikanın parasının banka yerine pay senedi alımına yatırılması savunulmuştur. Ayrıca, bağımsız Laspetkim-İş Sendikası adına, ilk planda, örgütlü oldukları Good Year ve Aksa firmalarının pay senetlerini satın alacakları açıklanmıştır.

Son zamanlarda, SEK işletmelerinin özelleştirilmesi eğilimlerinin yeniden canlılık kazanması üzerine, Hak-İş'e bağlı Öz Gıda-İş Sendikası da bu işletmeleri satın alma talebiyle ortaya çıkmıştır.

Özal, geçmişte, sendikaların özelleştirilen işletmelere ortak olma girişimlerini memnunlukla karşıladığını ifade etmiştir. 1990 yılı sonlarında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nı ziyaretinde yaptığı açıklamada "Halka açılan şirketlerin işçileri grev yapmaz. İşverenleri de lokavta gitmez. Bu da toplu sözleşmeye olumlu etkide bulunur" demiştir[8].

Bu tür eğilimler, genel olarak sendikal örgütler tarafından olumsuz karşılanmıştır. Türk-İş'in eski Genel Başkanı bu konuda oldukça kesin bir tepki ortaya koymuş, "... karnını doyurma mücadelesi veren işçi hangi birikimiyle bunu gerçekleştirecek. Menkul Kıymetler Borsası yüksek gelir gruplarının ilgi alanı haline gelmiştir" demiştir[9]. Türk-İş'in yeni yönetimi de Tansu Çiller ile birlikte yeniden ülke gündeminde baş sıraya geçen özelleştirme eğilimleri konusunda kesin bir karşıtlık sergilemektedir.

Kaçınılmaz Sonuç

Özelleştirmeyle güdülen amacın bütçeyi kamusal işletmelerin zararının oluşturduğu yükten kurtarmak veya Koalisyon Protokolündeki ifadeyle "2000'li yıllarda Türkiye'yi KİT kamburundan kurtarmak" olduğu iddiası da sorunun gerçek niteliğini ortaya koymaktan uzaktır.

Açıkça görülmüştür ki kâr eden işletmeler satılmakta, zarar edenler kalmaktadır. Dolayısıyla, özelleştirmelerin sonucunda bütçenin gelir kalemlerinde azalma, gider kalemlerinde ise artma görülecektir.

Gerçekte, son yıllarda yapılan araştırmalar, ülkemizde KİT'lerin özel kesim işletmelerinden daha verimli olduklarını göstermektedir. Buna rağmen, KİT'lerin zarar etmesi, kâr etmeleri için gerekli çabanın gösterilmemiş olmasının ve içinde yer aldıkları genel ekonomik bunalım koşullarının sonucudur.

Bu bağlamda, özelleştirme, mevcut ekonomik bunalımın çaresi olamaz. Özelleştirme, mevcut ekonomik bunalımın sonucudur. Tıpkı, parasızlığın çaresini malını mülkünü satarak bulacağını sanan mirasyediler gibi, borçlu ülkeler de biriken borçlarını kamu işletmelerini satarak ödemek zorunda kalmaktadırlar. Bu bir çare değil, geçmişin hatalarının ve bugünü çerçeveleyen bunalım ortamının yol açtığı çaresiz bir çırpınıştan ibarettir.

Bir süre önce, *Journal of International Business Studies*'de (Uluslararası İş Araştırmaları Dergisi) yayınlanan bir araştırmanın sonuçlarına göre, özelleştirme yapan ülkelerin ortak özelliği, değişik ölçütlere göre en çok iç ve dış borcu olan ülkeler olmalarıdır[10]. Bu konuda, Koalisyon Protokolünde de oldukça ağır bir dil kullanılmıştır. Protokol metninde "Özelleştirme (...) sağlam kaynaklara ulaşmak amacıyla yapılacaktır. Özelleştirmeden sağlanacak kaynaklarla iç borçlar azaltılarak faiz yükü düşürülecektir," denilmektedir. Bunun hemen ardından, vadesi gelmiş, yığılmış bunca borç ortada dururken, satılan kamu işletmelerinden sağlanacak kaynaklar "küçük ve orta boy işletmelere, esnaf ve zenaatkâra, çiftçilere kredi imkânı sağlayacak ve onların ek istihdam yaratmalarına katkıda bulunacaktır," denilmesi ise inandırıcılıktan uzak ve orta sınıfa mensup geniş halk kesimlerinin ittifakını sağlamaya yönelik boş bir propaganda malzemesinden ibaret görünmektedir. Her şeyden önce, KİT'lerin özelleştirilmesiyle, buralarda mevcut 350 bin kişilik istihdam kapasitesinin daralmasını ve tahribini bu yolla telafi etmeyi ummak, gerçekçi bir tavır sayılamaz.

Özelleştirmeden (yani kamu işletmelerini satmaktan) başka yapacak şeyleri kalmamış olan günümüzün borçlu ülkelerinin içine düştükleri bu durumun gerisinde, günümüzde giderek derinleşen bir ekonomik bunalım olgusu yatmaktadır. "Dünya ekonomilerindeki gerilemenin sonuçları, 30'lu yılların bunalımına kıyasla çok daha derin, çok daha yaygın ve çok daha tahripkâr bir biçimde kendisini ortaya koymaktadır. Kararlar ve üretimler uluslararasılaştırılmış, makroekonomik cerrahi müdahaleler dünyanın tüm bölgelerini en derin yoksulluk doğrultusunda sürükleme iktidarını kazanmıştır. Geniş ölçüde ileri kapitalist ülkeler çerçevesiyle sınırlanmış olan 30'lu yılların depresyonu, sömürgelerin bağımlılık ilişkilerinde belli bir gevşemeyi de birlikte getirmiş ve gelişmekte olan ülkelere bir süre için belli bir manevra sahası bırakmıştı(...) Oysa, günümüzün ekonomik bunalımı sayesinde, zengin ülkeler, eski sömürgeleri üzerindeki denetimlerini sıkılaştırmışlardır. (...) Ve Doğu'da olduğu gibi Güney'de de yaşam düzeyindeki düşüş, kurumların çöküşünü hesaba katmasak bile, 80'li yılların başındaki duruma göre daha da ciddidir."[11] Ne var ki bunalımın yükünün gelişmekte olan ülkelerin sırtına bu kadar geniş ölçüde yüklenebilmiş olması bile sanayileşmiş ülkelerin derdine çare olamamaktadır. Buralarda da "rasyonelleştirme adına fabrikalar kapatılmakta, işsizlik büyümekte, devlet harcamaları kısılmakta, sosyal güvenlik kurumları tehdit altında bulunmaktadır."[12]

Neo-liberal modeller, kimse kendisinden başkasını düşünmediği sürece, herkesin mutluluğunun sağlanabileceği beklentisi üzerine kurulmuştur. Şimdi görülen, bunun mümkün olmadığıdır.

DİPNOTLAR:

1. Duygu Asena, "Evin Reisi Özer Çiller", *Milliyet*, 19.6.1993.
2. Bkz. "Başbakan Vekili İnönü DYP kongresini değerlendirdi: Seçime ABD karıştı", *Aydınlık*, 16.6.1993.
3. *Cumhuriyet*, 14.8.1987.
4. Bu konuda *Business Week*'te yayınlanan yazılardan alıntılar için bkz. "Demokrasi ile Ekonomi Arasında Kara Kedi mi Var?", *Milliyet*, 3.6.1993.
5. *Say Yes to Public Services, Privatisation International* (yay: New Zeland Public Service Association), s. 7.
6. Petrol-İş, *Özelleştirme Üzerine*, İstanbul, 1989, s. 213.
7. PSI, *Privatisation, A Trade Union Response*, Ferney-Voltaire, 1989, s. 21.
8. Bkz.: A. Işıklı, "Özelleştirme ve Sendikalar", *Dünyada ve Türkiye'de Özelleştirmeler*, ODTÜ Kamu Yönetimi Bölümü, Ankara, 1990, s. 44-52.
9. Nergis Bozkurt, "Sendikalar Borsaya Giriyor", *Tempo*, 4-10 Kasım 1990, s. 32, 33.
10. Bkz. Tevfik Dalgıç, "Türkiye Özelleştirmede Aktif Ülke", *Cumhuriyet*, 27.7.1992.
11. Michel Chossudovsky, "Les ferments corrosifs de la récession mondiale", *Le Monde diplomatique*, Avril 1993.
12. Claude Julien, "Ces élites qui régnent sur des masses des chomeurs", *Le Monde diplomatique*, Avril 1993.

■

KENAN SOMER

MARKSİZM, PROLETARYA, FEMİNİZM VE ÇEVRECİLİK ÜZERİNE ÇEŞİTLEME

Marksizmin Dört Bileştireni

Kuramsal yöntem olarak, yani bir kavramdan ötekine çelişmeleri ortadan kaldırarak ilerleyen mantıksal düşünme yolu olarak diyalektiğe dayanan marksizmin (1) devrimci, (2) evrimci, (3) istenççi ve (4) belirlenimci olmak üzere dört bileştireni vardır. Karşıtların savaşım ve birliğini simgeleyen ve ayrılmaz iki çift oluşturan bu dört bileştirenden hiçbiri ötekini dıştalamaz.

Marksist düşünce devrimci bir düşüncedir. Ancak marksizmin devrimciliği, evrimciliği dıştalamaz. Çünkü gelişme süreci marksist düşüncede süreklilik ve süreksizliğin, aşamalı nicel değişiklikler ve yeni bir niteliğe geçiş anlamına gelen sıçramaların, "ara kesiklikleri"nin birliğinden oluşur.

İstençcilik belirlenimciliği dıştalamaz. Çünkü özgürlük ve zorunluluk marksist düşüncede diyalektik bir birlik oluşturur.

Nasıl bir şeydir bu diyalektik birlik?

18 Brumaire'de Marx, insanların kendi tarihlerini kendilerinin yaptıklarını, ama kendi keyiflerine göre, kendi seçtikleri koşullar içinde değil, dolaysız bir veri olan ve geçmişten devralınan koşullar içinde yaptıklarını söylüyordu[1].

Bu koşullar belli bir yapıyı, belli bir "madde"yi oluşturuyor ve bu yapıdan kaynaklanan "tarihsel devinim" (üstyapısal etkinlikler) sonunda bu yapıyı kolektif bir istenç doğrultusunda değiştiriyordu.

Kendi tarihlerini yapanların insanlar olduğunu (özgürlük-istençcilik) olumlamak için Marx, tarihi içlerinde yapacakları koşulların kendilerini onlara zorla kabul ettirdiklerini ve bütün eylemleriyle bütün düşüncelerini koşullandırdıklarını (zorunluluk-belirlenimcilik) düşünmekten vazgeçme gereğini duymuyordu[2].

Maddi yaşamın üretim biçimi toplumsal, siyasal ve düşünsel yaşam sürecini, bu süreci dışavuran üstyapısal etkinlikleri genel olarak belirliyor, ancak bu genel belirlenimcilik siyasal praksisin bazı özel koşullar içinde egemen bir rol oynamasını, üstyapısal etkinliğin altyapı üzerinde dönüştürücü bir işlev görmesini engellemiyordu.

Çünkü marksizm ekonomiyi metafizik bir neden durumuna dönüştürerek üstyapıları altyapıdan ayırmıyor ve tarihsel gerçekliğin organik birliğini bozmuyordu. Üstyapılarla altyapı arasındaki yöntembilimsel bir ayrımı organik bir ayrım durumuna dönüştürmüyordu.

Altyapı ile üstyapıların organik birliği *tarihsel blok* içinde kuruluyordu. Bütünsel bir tarihsel durum oluşturan tarihsel blok içinde bir yanda sınıflardan oluşan toplumsal bir yapı, öte yanda ideolojik ve siyasal bir üstyapı vardı ve bu iki düzey arasındaki organik bağ, temel sınıfın (egemen ve hegemonik üst sınıf) üstyapısal düzeyde etkinlik gösteren organik aydınları (siyasal toplum ve sivil toplum aydınları) tarafından kuruluyordu. Ancak tarihsel bloğun organik birliğini bir veri olarak değil yaratıcı bir süreç olarak kavramak gerekiyordu. Öyle ki bu süreç içinde insanların (bu kez ast sınıftan insanların)

üstyapısal etkinlikleri (tarihsel devinim, yani ekonomik uğraktan — ekonomik/korpo-ratif düzeyden— siyasal uğrağa —etik/politik düzeye— geçiş anlamına gelen ve altyapı ile üstyapıların yeni bir organik birlik sürecine yol etkinlikler), sonunda altyapıyı dönüştürmek ve yeni bir tarihsel blok oluşturmak sonucunu veriyordu. Söz konusu yaratıcı süreç içinde yer alan ve kolektif bir istence bağlı bulunan üstyapısal etkinlikler, yapının insanal etkinliğin bir engeli olmaktan çıkıp onun bir aracı durumuna, bir zorunluluk aleti olmaktan çıkıp bir özgürlük aleti durumuna gelmesine yol açıyordu.

Öyleyse marksist düşünce ne devrimci-istenççi bileştirenlerine indirgenebilir, ne de evrimci-belirlenimci bileştirenlerine. Bu bileştirenlerin birinden ya da ötekinden "ekonomi" yapılmasını istemek, marksizmin marksizm olmaktan çıkmasını istemek demektir. Çünkü diyalektik bir devrimcilik anlayışı evrimciliği, diyalektik bir istençcilik anlayışı belirlenimciliği öngerektirir ve bu tersi için de doğrudur. Yani devrimciliği temellendiren diyalektik bir "evrimcilik" anlayışından, istençciliği temellendiren diyalektik bir "belirlenimcilik" anlayışından da söz edilebilir. Oysa diyalektiğin söz konusu olduğu yerde devrimcilikten kopuk bir evrimcilikten, diyalektiğin söz konusu olduğu yerde istençcilikten kopuk bir belirlenimcilikten, yani mekanist bir evrimcilik ve mekanist bir belirlenimcilikten söz edilemez ve bu tersi için de doğrudur.

Proletarya

Marksizmin temel toplumsal dayanağı proletaryadır. Ancak bu genel olumlamayı nasıl anlamalı?

Bu olumlamayı her halde *yalnız* işçilerin ve *bütün* işçilerin komünist olması gerektiği biçiminde anlamamalı.

Böyle bir anlayış gerçi işi bir hayli kolaylaştırır ama örneğin sivil toplumda hegemonyanın fethi sorununun, dolayısıyla eskisinin yerini alan yeni bir tarihsel blokun kurulması sorununun, yani tam da komünizme (kuşkusuz marksist anlamda bir komünizme) geçiş sorununun gözardı edilmesine yol açar.

Çünkü ekonomik-korporatif düzeyde bir komünizm tasarısının marksizmle hiçbir ilgisi yoktur. Marksist komünizm tasarısı proletaryanın ideolojik, siyasal ve ekonomik hegemonyasını öngerektirir.

Daha "Komünist manifesto"da Marx, proletaryanın "ulusal sınıf" durumuna gelmek, "bizzat *ulusu* oluşturmak" zorunluluğundan söz ediyordu[3]. Proletaryanın "ulusal sınıf" durumuna gelmesi demek, sivil toplumda hegemonyayı fethetmesi, "hegemonik" sınıf durumuna gelmesi demektir.

Kaldı ki komünizm, her şeyden önce sınıfsal bir öznitelik değildir. Hiç kimse işçi ya da yoksul köylü olmakla komünist olmaz. Hiç kimse komünist doğmaz.

Komünizm siyasal ve ideolojik bir özniteliktir. Bir bilinç belirlenimidir. Yapısal düzeyde değil, üstyapısal düzeyde kazanılır. Bazı insanlar işçi ya da yoksul köylü olmasa da komünist olabilir.

Ama bazı insanların proleter olmadan da komünist olabilmesi için, dahası marksist bir komünizm tasarısının oluşabilmesi için, emekçilerin önemlice bir bölümünün proleterleşmesi gerekiyordu.

Çünkü marksist anlamda komünist yeni bir dünya görüşü, ilkin ancak bu modern proleterlerin yaşamında örtükçe varolmaya başlayabilir ve ancak bundan sonra onların yaşam tarzında olduğu gibi kuramsal düzeyde de belli bir belirtiklik ve proleter yaşamın sınırlarını aşan siyasal ve ideolojik bir yayılma olanağı kazanabilir-

di.

Marksizmin temel toplumsal dayanağı, evet proletaryadır. Ancak proletaryanın mesihleştirilmesinin de kuramsal marksizmle hiçbir ilgisi yoktur. Tıpkı kuramsal marksizmle mekanist belirlenimcilik arasında da hiçbir bağlantının olmaması gibi. Zaten proletaryanın mesihleştirilmesi de mekanist belirlenimciliğin açık belirtilerinden biridir.

Ama kuramsal bağlantısızlıklar kuramsalcı bir körlüğe de yol açmamalı, örneğin mekanist belirlenimciliğin yalnız kılgısal değil, kuramsal marksist etkinlikler içinde "yabancı bir madde" olarak tuttuğu yer ve gördüğü işlevin gerçekçi bir biçimde saptanmasını engellememeli.

Örneğin bir genelleme yaparak proletaryanın, sivil toplumda hegemonyayı fethedecek düzeyde bir gelişme göstermesine öngelen evrede (henüz bu evrede yaşıyoruz) mekanist belirlenimciliğin, komünistler arasında büyük bir moral direnç, bir birlik ve dayanışma gücü durumuna geldiği gözden yitirilmemeli. "Tarihin çarkının bizden yana döndüğü" inancına dayanır bu güç. Çünkü bu evrede gerçek kolektif istenç, insanların kendi tarihini kendi yapma istenci, bir inanç işi kılığına, dinlerdeki yazgının yerine geçen yan tutucu bir erekçilik kılığına bürünür. Mekanist belirlenimciliği simgeleyen bu "yazgıcılık" eğilimi, aslında etkin ve gerçek bir istencin güçsüzlüğünü gizleyen bir sapmadan başka bir şey değildir[4]. Komünist devinimden bir sapma değil, komünist devinimin kendisinin sapması.

Ancak yığının naif, kendiliğinden felsefesi olarak mekanist belirlenimcilik, dünyamızın bugüne kadar içinde yaşadığı bu evrede yığınsal devinimin özünlü (deruni) bir güç öğesini oluştururken, marksist "aydınlar" tarafından düşünülüp taşınılan ve tutarlı, bağlantılı bir felsefe olarak benimsenen mekanist belirlenimciliğin tam bir edilgenlik ve budalaca bir özyeterlik kaynağı durumuna geldiği de unutulmamalıdır[5]. Marksist aydınların proleter komünist yığını temsil yeteneğinin güçsüzleşmesine, organik aydın niteliğini yitirmelerine, devinimin devrimci bir yönetimden yoksunlaşmasına ve biçimsel örgütlerin varlığına rağmen devinimin "inorganik"leş-mesine yol açar bu durum.

Marksizmin temel toplumsal dayanağı, bir kez daha proletaryadır. Ama hangi proletarya, hangi işçi sınıfı?

İdeoloji ve parti olarak marksizmin, yapısal koşulların bilincine varmak ve bu yapısal koşulları yeni bir tarihsel blok oluşturma aleti durumuna dönüştürmek olanağı sağladığı işçi sınıfı.

Çünkü tarihsel devinim yapı ve üstyapı arasındaki mekanist bir neden-etki ilişkisine değil, şu ya da bu toplumsal grubun belli nesnel koşullar tarafından kendisine sağlanan eylem ve savaşım olanakları konusunda sahip olduğu bilince bağlıdır.

Şimdi Marx'ı bir kez daha yineleyelim: Evet, insanlar kendi tarihlerini kendileri yaparlar ama kendi keyiflerine göre, kendi seçtikleri koşullar içinde değil, dolaysız bir veri olan ve geçmişten devralınan koşullar içinde yaparlar. Ve ekleyelim: Bu koşulların kendilerine sağladığı eylem ve savaşım olanakları konusunda sahip oldukları *bilince* göre yaparlar.

Feminizm

Feminizmin kadın-erkek eşitliği kuramına dayanan ve kadınlara erkeklerle eşit haklar isteyen, kadını "ikinci cins" olmaktan kurtarmayı amaçlayan bir akım olduğu söylenebilir[6].

Çeşitli feminizmler var. *Feminizmin ABC'si* adlı elkitabında Prof. Necla Arat, ülkemizde dört çeşit feminizmden söz edilebileceğini söylüyor. Şöyle:

1. Eşitlikçi ya da libe-

ral feminizm;

2. Sosyalist feminizm;

3. Radikal feminizm;

4. Türbanlı feminizm.

Eşitlikçi ya da liberal feminizm burjuva eşitlik isteminden (sınıf ayrıcalıklarının ortadan kaldırılması isteminden) esinlenen, kadınlarla erkekler arasındaki eşitsizliklerin, erkek ayrıcalıklarının zaman içinde ortadan kalkmasını amaçlayan ve genellikle seçkin ve simgesel kadınların (örneğin Halide Edip) yürüttüğü apolitik bir "kurtuluş" akımıdır.

Buna karşılık marksizmin dolaysız toplumsal dayanaklarından birini oluşturması gereken sosyalist feminizm, proleter eşitlik isteminden (sınıfların ortadan kaldırılması isteminden) esinlenir ve kadının kurtuluşu ile emeğin kurtuluşu arasında organik bağlar kurmaya çalışır.

Erkek egemenliğini tüm insanlığın ezilmişliğinin temel nedeni olarak gören radikal feminizm, hem liberal ve hem de sosyalist feminizmi başarısız bulduğu için daha köktenci bir yaklaşımı benimser ve kadının kurtuluşunu "tüm kadınların tüm erkeklere karşı ayaklanması"nda görür. Bu formülün kışkırtıcı görünüşü, radikal feminizmin "rasyonel çekirdeği"nin gözardı edilmesine yol açmamalıdır. Anarşistlerdeki "devlet"in yerini, radikal feministlerde "erkek egemenliği" alır.

İslam ülkelerine özgü olması gereken feminizmin Türkiye versiyonunu simgeleyen "türbanlı feministler" ise feminizmi bir "Batı icadı" saydıkları için kadınların haklarını savunmanın feminist olmak anlamına gelmediğini ileri sürerler. Çünkü Batı ve İslam uygarlıklarının sorunlarının temelden farklı olduklarını kabul ederler. Gerçekten de şeriatçı düşünürlere göre Batı, eşitsizlik ve sınıf bölünüşü üzerine kuruludur. Oysa İslamlık, eşitlik ve kişi özgürlüğüne dayanır. Onun için de İslamlıkta ne demokrasi sorunu vardır, ne özgürlük ve ne de sosyalizm sorunu. Batı'nın sorunlarıdır bunlar (Sait Halim Paşa). Bugün ülkemizdeki geleneksel ailede yaşanan sorunlardan İslam sorumlu değildir "türbanlı feministler"e göre. İslam, kadının ezilmesine dinle ilgisi olmayan ulusal, kültürel ve yerel değerlerin dinle karışması, dinin arılığının bozulması (bir başka deyişle halk dini, halk İslamlığı) yol açmıştır. İslam, kadını ezilmişlikten, ancak bütün bu bozulmalardan arındırılmış bir İslami yaşam (bir başka deyişle şeriat yaşamı) kurtarabilir.

Eşitlikçi ya da liberal feministler gibi "türbanlı feministler" de kadının kurtuluş hareketinin siyasal ve dolayısıyla sınıfsal bir savaşım olduğunu göz ardı ederler. Ayrıca eşitlikçiler, sosyalist ya da radikal görünmekten (radikal feministler "cinsel özgürlük" gibi şeyler de istiyor!), türbanlılarsa İslam'a (şeriata anlayınız) ters düşmekten çekindikleri için feminist olmadıklarını da ileri sürerler.

Sosyalist feminizmi bir yana bırakalım. Ama eşitlikçi, radikal ve hatta türbanlı feministlerin belirgin antimarksist yönelimlerine rağmen marksizm, bu hareketlerin birçok öğesini içselleştirerek üzerlerinde ideolojik ve kültürel bir hegemonya kuramaz ve onları kısmen de olsa toplumsal dayanakları arasına katamaz mı? Bu iş son derece güç de olsa marksistlerin üzerinde düşünmeleri gereken güncel sorunlardan biridir.

Çünkü ensonu cinsler arasındaki her türlü ayrım, "erkek egemenliği" denen geleneksel ilkellik ve dinsel inanç dışavurumlarının zorla bastırılması, marksizmin her zamanki savaşım gündeminde yer alan ve alacak olan konulardır.

Marksizm açısından feminizm, çetin bir sorun oluşturuyor. İşçi deviniminin yerini almak isteyen ("militan") çevreci hareket ise (öteki çevreci hareketleri bir yana bırakalım), belki çok daha çetin bir sorun oluşturuyor.

Çevrecilik

İşçi deviniminin yerini almak isteyen çevreci hareket, marksizmi aşmak iddiasını taşıyor.

Bu tür çevrecilere göre *doğa ve birey* sorunu, sağ-sol ayrımını temellendiren *üretim ilişkileri* sorununun yerini alıyor ve 21. yy'ın şafağında çevreci hareket, işçi devinimini gitgide aşarak yeni bir siyasal yapının kurucusu olmak istiyor.

Ancak çevrecilik organik bir ideoloji, yani köklü toplumsal, yığınsal ve tarihsel ağırlığı olan sınıfsal bir devinim tarafından temellendirilen bir ideoloji olmaktan çok "sentetik", yani keyfi ve rasyonel, "ısmarlama" bir ideoloji niteliği taşıyor.

Kuşkusuz böyle bir ideoloji, kendi dışında da önem taşıyan birçok öğeyi içerebilir ve bu öğeler çevreciliğin karşı çıktığı, meydan okuduğu organik bir ideoloji tarafından içselleştirilebilir. Çağdaş bir kültür uğrağı ve marksist olmayanlar tarafından bile farkında olmadan solunan hava durumuna gelen marksizm (Gramsci), bu tür çevrecilik üzerinde de ideolojik ve kültürel bir hegemonya kurabilir.

Örneğin antietatist ve antimilitarist bir nitelik taşıyan bu tür çevrecilik üzerinde marksizm, onu kısmen de olsa içselleştirmek olanağına sahiptir.

Örneğin "çalışmak için yaşamak" yerine (çalışmak için yaşamayı önerenlerin olduğu varsayılırsa) "yaşamak için çalışmayı" öneren, daha çok boş zaman sağlayan, daha az ve çok daha iyi koşullar içinde çalışarak daha dayanıklı, daha gerekli ama belki daha az mal üretmeyi yeğleyen çevreciliğin bu yönelimleri, marksizmi aşma niyetlerine rağmen, marksizm tarafından büyük ölçüde içselleştirilmeyecek ve içselleştirilmemiş yönelimler değildir.

Amerikalı bir çevrecinin (Murray Bookchin), "Bugün kapitalizmin temel çelişkisi, olanla olabilecek olan arasındaki, egemenlik gerçeği ile özgürlük potansiyeli arasındaki gerilimdir"[7] yolundaki olumlaması, "aslına irca" edilerek, yani egemenlik gerçeği yerine Sermaye, özgürlük potansiyeli yerine Emek yazılarak, marksizme "tercüme" edilemeyecek bir olumlama mıdır?

Toplum ve doğa arasındaki en iyi uyum ve en iyi teknoloji arayışından hareket eden çevreciliğin, doğayla uyum sağlamayı doğaya egemen olmanın tek yolu olarak gören marksizme çevrilememesi için çıkargözetmez bir neden var mıdır?

Çevreciler tekellerin parçalanmasına ve yerel ya da bölgesel bir ekonomi arayışına öncelik vermekle birlikte, aynı zamanda bir merkezileşmenin ya da bazı etkinliklerin bir yerde yoğunlaşmasının gerekliliğini de kabul ediyorlar. Kendi kendine yeterliliğini, otarşinin toplumsal bir örgütlenme kuralı olamayacağını kabul ediyorlar. Merkezileşme gereksinimini karşılayabilecek ve özerklik özlemini yerine getirebilecek bir ekonomi tasarısı oluşturmaya çalışan çevrecilerle[8] yerel ve bölgesel özyönetimi (yerinden yönetim anlayınız) siyasal ve ulusal bir merkeziyetçilikle bağdaştıran, dahası siyasal ve ulusal merkeziyetçiliği yerel ve bölgesel yerinden yönetimin en sağlam temeli olarak gören marksistler[9] arasında karşılıklı bir "çevrilebilirlik"ten söz edilemez mi?

Bu sorular çoğaltılabilir.

Öyleyse feminist ve çevreci akımların tümünü ve tüm olarak kapsamına alma yeteneksizliği, marksizmin yeni bir çağa uyum sağlama yeteneksizliği olarak değerlendirilmemelidir. Değerlendirilemez de.

Antimarksist ideolojileri bütünüyle içselleştirmek gibi usdışı bir görev yükler böyle bir değerlendirme marksizme.

Böyle bir "yeteneksizliği" marksizm dün, örne-

ğin anarşizm karşısında da yaşamıştı. Bu tür yeteneksizlikleri marksizm, çağdaş koşullara uyarlanma yeteneğini hiç mi hiç yitirmeksizin, bugün gene yaşıyor. Yarın ve gelişmiş sınıfsız topluma kadar da hep yaşayacak. ■

DİPNOTLAR:

1. Karl Marx, *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i*, Sol Yayınları, Ankara, 1990, s. 13.

2. Norberto Bobbio ve Jacques Texier, *Gramsci ve Sivil Toplum*, Savaş Yayınları, Ankara, 1982, s. 66.

3. K. Marx-F. Engels, *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri*, Sol Yayınları, Ankara, 1991, s. 134.

4. Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri (Seçmeler)*, Onur Yayınları, İstanbul, 1986, s. 210.

5. Antonio Gramsci, *a.g.y.*, s. 211.

6. Necla Arat, *Feminizmin ABC'si*, Simavi Yayınları, İstanbul, 1991, s. 12.

7. Dominique Simonnet, *Çevrecilik*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990, s. 66. Bu bölümde geniş ölçüde bu yapıttan yararlanıldı.

8. Dominique Simonnet, *a.g.y.*, . 78-79.

9. "Merkez Komitenin Komünistler Birliği'ne Çağrısı"na (Mart 1850) Engels'in 1885'te düştüğü nota bakınız. Marx-Engels, *Seçme Yapıtlar 1*, Sol Yayınları, Ankara, 1976, s. 223.



Çev.: TUNCAY KULAOĞLU

İLK HEDEF GERÇEK DEMOKRASİ

Güney Afrika'da sürdürülen partiler arası görüşmelerde önümüzdeki günlerde ilk kez siyah çoğunluğun da sandık başına gideceği bir seçim takvimi belirlenecek. Güney Afrika Komünist Partisi (SACP), bu seçimlere en büyük Apartheid karşıtı örgüt olan Afrika Ulusal Kongresi (ANC) ile girdiği ittifakla katılıyor.

Sadece siyahların oturduğu kenar bölgelerden (Township) birisi olan Cradock'ta büyüyen gazeteci Charles Nqakula, Chris Hani'nin öldürülmesinden sonra SACP Genel Sekreterliği'ne getirildi. Nqakula, genç yaşlarında Apartheid'a karşı yürütülen kitle eylemlerine katıldı. Yetmişli yılların başından beri KP üyesi olan Nqakula, 1983'te yurt dışına çıkmak zorunda kaldı. Bir süre eski DAC'de de yaşadı. Neues Deutschland gazetesinin 17 Mayıs 1993 tarihli ayısında yayımlanan röportajı Eric Singh yaptı.

- Bundan tam üç yıl önce rejim, Güney Afrika Komünist Partisi (SACP) ve Afrika Ulusal Konseyi (ANC) üzerindeki yasağı kaldırdı. Sizin açınızdan o günden bu yana Apartheid'ın ortadan kaldırılması ve demokratik bir Güney Afrika'yı kurma süreci nasıl gelişiyor?

Süreç çok yavaş ilerliyor. Küçük çapta kazanımlara rağmen şu anki durumdan hiç memnun değiliz. Ancak önümüzdeki günlerde partiler arası görüşmelerde en azından bir seçim takviminin belirleneceğinden eminiz.

- SACP'nin ANC ile olan ittifakı ne kadar sıkı?

Bu ittifak çok güçlü. Bu nedenle seçimlere de ANC ve sendika çatı örgütü COSATU ile birlikte gireceğiz. Bize sık sık bu ittifakın ne kadar süreceğini soruyorlar. Buna kesin bir yanıt verememekle birlikte, ANC ile birlikte yeni demokratik düzeni sağlamlaştıracağımızdan ve hedeflerimizi savunacağımızdan eminiz.

- ANC'den ayrılma durumunda neler olabilir? SACP kendi yoluna devam edebilecek kadar güçlü mü? Sosyalizmin Avrupa'daki çöküşünden sonra KP'yi desteklemesi için Güney Afrika halkına neleri sunuyorsunuz?

Komünist dünyanın ağır bir darbe yediğinin bilincindeyiz. Geçmiş yılların olaylarından dersler çıkardık. Yine de ülkemizin geleceğinin sosyalizm olduğuna kesinlikle inanıyoruz. Bugünkü hedefimiz ise öncelikle gerçekten derin bir demokratik dönüşümü güvence altına almaktır. Ülkemize sosyalizm temelinde sürekli bir barış öneriyoruz.

- Partinizin bugünkü gücü nasıl?

1991 yılı başında, yani parti tekrar yasallaştıktan altı ay sonra (SACP 1950'den bu yana yasak altındaydı, E.S.) üç bin üyemiz vardı. Aynı yılın Ağustos ayında bu sayı on beş bine yükseldi ve Aralık 1991'de yaptığımız kongrede yirmi beş bin üye kayıtlıydı. Bugün ise bunun iki katı üyemiz var. Özellikle Chris Hani'nin öldürülmesinden sonra, geleceğin Güney Afrika'sı için sosyalizmi doğru yol gören birçok insan bize katıldı.

- Ülkenizdeki politik güçler dengesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

ANC ve SACP'nin tekrar yasallaşmalarından sonra güçler dengesi açıkça lehimize döndü. Rejimin egemen olduğu dönemler vardı. Ama şu an ülkenin bütün demokratik hareketini yanımıza çekmiş durumdayız. Bunların içinde kısa bir süre öncesine kadar rejimi destekleyen güçler de var. Tek istisna KwaZulu, Bophuthatswana ve Ciskei bölgelerindeki "Inkatha". Ama bu bölgelerde de ittifakımıza verilen destek çok büyük.

- Sağ ittifak demokrasiye barışçıl geçişi tehlikeye sokuyor mu?

Bir azınlığı da temsil etseler bu aşırı kenar gruplardan doğan tehlike her zaman çok güçlü. Ama sağ güçler bizi yıldıramayacaklar ve hiçbir şey ve hiç kimse ülkemizin demokratikleştirilmesi için verdiğimiz mücadeleyi sürdürmemizi engelleyemez.

- Bir askeri darbe tehlikesi yok mu?

Sağ güçlerin ve destekçileri generallerin askeri bir darbe için sürpriz bir müdahale yapmaları gerekir. Bunun için kısa bir süre içinde

tüm güçlerini seferber etmeleri zorunlu. Oysa ordunun belirli bir merkezi yok ve bütün ülkeye yayılmış durumda. Bir darbede her iki başkenti, Kapstadt ve Pretoria'yı aynı anda ele geçirmeleri gerekir ki bu iki kent birbirinden bin kilometre uzakta. Kısacası bir darbeyi örgütlemek oldukça güç.

- Son derece ciddi şiddet sorununu ve kendi saflarınızdaki disiplinsizliği nasıl çözmek niyetindesiniz?

İnsanların hareketimiz içerisinde görüşlerini ifade etme hakkına sahip olduklarını sürekli vurguladık. Aynı şekilde eylemlerimiz için bir çeşit kıstasımız da var: Politik çizgi bir kez belirlendi mi herkes buna göre hareket etmek durumundadır.

Şiddete gelince, bu ülkede üçüncü bir gücün olduğunu hep söyledik. Ne zaman görüşmelerde önemli bir gelişme oluyor, o zaman karanlık birtakım güçler buna karşı şiddet eylemleri düzenleyerek görüşme sürecini baltalamak istiyorlar. Sözünü ettiğim generaller, hükümetin de desteğiyle, içerik itibarıyla halkımızı karşısına alan "Hafif Savaş" programına katılıyorlar. Bunun bir sonucu olarak şiddet doğuyor. Bu kısır döngüden kurtulabilmemiz için demokratikleşme sürecinin ivedilikle başlatılması ve buna uygun yapıların oluşturulması gerekiyor.

- Chris Hani'nin bir göçmen tarafından öldürülmesinden sonra, Apartheid'ı desteklemek için Güney Afrika'ya gelen beyaz göçmenlere karşı öç eylemleri gündeme gelebilir mi?

Hayır, halkımızın tepkisi bu olmayacak. Mücadelemizde hiçbir zaman bir insana rengi dolayısıyla ya da Afrikaans (İngiliz uyruklu olmayan beyazların dili, E.S.) konuştuğu için tutum almadık. Bu bizim sorunları çözdüğümüz bir yöntem değildir. Biz bu ülkedeki beyazlara karşı değil, halkımızı baskı altında tutmak isteyen herkese karşıyız.

- Yine 1960'ta yasaklanmış ANC'den kopma Panafrika Kongresi'nin (PAC) sloganı "Her beyaz göçmene bir kurşun!" şeklinde. Bu konuda sizin tutumunuz nasıl? Böylesi sloganlar görüşme sürecini rahatsız etmiyor mu?

PAC bizim ittifakımız gibi Güney Afrika'daki sorunların barışçı çözümünden yana. Evet PAC'nin bir ordusu var ve rejime karşı verilen silahlı mücadelede de yer almışlardı. Ancak PAC'liler de artık silahlı mücadelenin ülkemize demokrasi getirmeyeceğini görüyorlar. Sadece görüşmeler, barış için görüşmeler bize demokrasiyi getirecektir.

Ayrıca beyazların öldürüldüğü bir şiddet eyleminin, bu yönde açıklamalar olsa bile, PAC'nin hesabına yazılamayacağı görüşündeyiz. Daha çok bu eylemlerin de "Hafif Savaş"ın bir parçası olduğuna inanıyoruz. İnsanları keyfice öldüren ve böylece görüşme sürecini tehlikeye sokan PAC değil, sözünü ettiğim bu bilinçli hareket eden üçüncü güçtür.

(17.5.1993, Neues Deutschland)

